

MADDE 60

DOÇ. DR. ASIYE ŞAHİN EMİR

GENEL SAĞLIK SİGORTALISI SAYILANLAR

MADDE 60- (Değişik: 17/4/2008-5754/38 md.)

İkametgahı Türkiye’de olan kişilerden;

a) 4 üncü maddenin birinci fıkrasının;

1) (a) ve (c) bentleri gereğince sigortalı sayılan kişiler,

2) (b) bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler,

b) İsteğe bağlı sigortalı olan kişiler,

c) Yukarıdaki (a) ve (b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan;

1) Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,¹

2) (Değişik: 4/4/2013-6458/123 md.) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,

¹ 21/5/2013 tarihli ve 6486 sayılı Kanununun 1 inci maddesiyle bu alt bentte yer alan “üçte birinden az olan vatandaşlar” ibaresinden sonra gelmek üzere “ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar” ibaresi eklenmiştir.

- 3) 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,**
- 4) 24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,**
- 5) 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,**
- 6) 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,**
- 7) 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,²**
- 8) Harp malüllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,**
- 9) 18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun (...)³ ek 16 ncı maddesine göre aylık alan kişiler,**
- 10) 11/10/1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,**
- d) Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,**
- e) 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler,⁴**

² 21/5/2013 tarihli ve 6486 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle bu alt bentte yer alan "ücretsiz faydalanan kişiler" ibaresinden sonra gelmek üzere "ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar" ibaresi eklenmiştir.

³ 17/4/2017 tarihli ve 690 sayılı KHK'nin 42 ncı maddesiyle, bu alt bentte yer alan "74 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre görevlendirilen kişiler ile aynı Kanunun" ibaresi yürürlükten kaldırılmış, daha sonra bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7077 sayılı Kanunun 38 inci maddesiyle aynen kabul edilerek kanunlaşmıştır.

⁴ 23/2/2017 tarihli ve 6824 sayılı Kanunun 12 nci maddesi ile, bu bentte yer alan "işsizlik ödeneği" ibaresinden sonra gelmek üzere "Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin" ibaresi eklenmiştir. 6824 sayılı Kanunun 25 inci maddesiyle, söz konusu ibarenin 1/1/2018 tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.

f) Bu Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler,
g) Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır.

6 ncı maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (f), (g), (h), (ı) ve (k) bentlerinde sayılanların öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılır. Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi ise tescili yapılmaz. Aksi takdirde birinci fıkra hükümlerinden durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılır. Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

6 ncı maddenin birinci fıkrasının (e) ve (l) bentleri kapsamında olanlar, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, birinci fıkranın (d) bendi kapsamına girenlerden Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar, (f) bendi kapsamında olup mülga 30/5/1978 tarihli ve 2147 sayılı ve 8/5/1985 tarihli ve 3201 sayılı kanunlara göre borçlanarak aylık bağlanan kişilerden ise Türkiye’de ikamet etmeyenler genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.⁵

Birinci fıkranın (d) ve (g) bentlerinin uygulanmasında evli olanlar için, eşlerden hangisinin bu maddeye göre genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağını tespiti kendi tercihlerine bırakılır. Diğer bentler gereği eşlerin her ikisinin de genel sağlık sigortalılık şartlarının oluşması halinde her ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılır.

4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, ilgili kanunları gereğince bir yıldan fazla aylıksız izin kullanan eşler, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır.

Bu maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ile 80 inci maddede belirtilen aile; aynı hane içerisinde

⁵ 2/1/2017 tarihli ve 681 sayılı KHK’nin 74 üncü maddesiyle bu fıkrada yer alan “6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d),” ibaresi “6 ncı maddenin birinci fıkrasının” şeklinde 1/3/2017 tarihinden geçerli olmak üzere değiştirilmiş; daha sonra bu hüküm 1/2/2018 tarihli ve 7073 sayılı Kanunun 73 üncü maddesiyle aynen kabul edilerek 1/3/2017 tarihinde yürürlüğe girmek üzere kanunlaşmıştır.

yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük ana ve büyük babadan oluşur.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/34 md.; Değişik: 21/5/2013-6486/1 md.) Ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler birinci fıkranın (d) bendindeki ve 52 nci maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki şartlar aranmaksızın ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları hâlinde genel sağlık sigortalısı olurlar. Bu sürede talepte bulunmayanlar hakkında öğrenimleri süresince genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaz. Kendilerince 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden genel sağlık sigortası primi ödenir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/34 md.) 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık stajı yapmakta olanlardan bu Kanuna göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar staj süresi ile sınırlı olmak üzere genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu şekilde genel sağlık sigortalısı sayılanların genel sağlık sigortası primleri Kanunun 82 nci maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının %6'sıdır. Bu primler Türkiye Barolar Birliği tarafından ödenir.

(Ek fıkra: 21/5/2013-6486/1 md.) 8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerine göre hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişilerden genel sağlık sigortalısı olmayan ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi kapsamına da girmeyen veya genel sağlık sigortası kapsamında olup sağlık yardımlarından yararlanamayanlar, bu hâllerin devamı süresince gelir tespiti yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

(Ek fıkra: 27/6/2013-6494/28 md.) 29/7/2002 tarihli ve 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu kapsamına göre hizmet öncesi eğitime alınanlar, eğitim gördükleri süre içinde genel sağlık sigortalısı sayılırlar. Bu kişilerin genel sağlık sigortası primleri, 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı üzerinden Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenir. Bu kişilerin, 3 üncü maddenin birinci fıkrasının (10) numaralı bendine göre tespit edilecek eş ve çocukları ile ana ve babaları da bakmakla yükümlü olunan kişi sıfatıyla genel sağlık sigortasından yararlandırılır.

(Ek fıkra: 29/1/2016-6663/26 md.) Ana veya babası üzerinden bakmakla yükümlü olunan kişi sayılmayanlardan; lise ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun

olanlar ise 25 yaşını geçmemek ve bakmakla yükümlü olunan kişi ya da bu maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde sayılanlar hariç genel sağlık sigortalısı olmamak şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen günden itibaren iki yıl süreyle gelir tespiti yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

(Ek fıkra: 2/1/2017-KHK-681/74 md.; Değiştirilerek kabul: 1/2/2018-7073/73 md.) Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, yedek subay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek subay nasıp tarihi arasında, yedek astsubay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek astsubay nasıp tarihi arasında, genel sağlık sigortalısı olmayan yedek personelden seferberlik tatbikatları veya eğitimleri maksadıyla silah altına alınanlar tatbikat ve eğitim sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları ise intibak eğitimine başladıkları tarih ile yemin ettikleri tarih arasında, devre kaybeden askerî öğrenciler ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrencileri devre kaybettikleri sürelerde primleri ilgili kamu idaresi tarafından karşılanmak suretiyle genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu sürenin hesabında, mevzuatı uyarınca askerlik hizmet süresinden sayılmayan haller (disiplin kurulları tarafından verilen cezalar ve sağlık sebepleri hariç) dikkate alınmaz. Bu kapsamda genel sağlık sigortalısı sayıldıkları sürece bu maddenin diğer fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.⁶⁷

(Ek fıkra: 2/1/2017-KHK-681/74 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7073/73 md.) Uluslararası Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye’de eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir askeri personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır.

⁶ 25/6/2019 tarihli ve 7179 sayılı Kanun’un 62 nci maddesiyle; bu fıkranın birinci cümlesine “yedek subay nasıp tarihi arasında,” ibaresinden sonra gelmek üzere “yedek astsubay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek astsubay nasıp tarihi arasında, genel sağlık sigortalısı olmayan yedek personelden seferberlik tatbikatları veya eğitimleri maksadıyla silah altına alınanlar tatbikat ve eğitim sevk tarihi ile terhis tarihi arasında,” ibaresi eklenmiştir.

⁷ 18/2/2021 tarihli ve 7281 sayılı Kanun’un 36 ncı maddesiyle, bu fıkranın birinci cümlesine “yemin ettikleri tarih arasında” ibaresinden sonra gelmek üzere “devre kaybeden askerî öğrenciler ve Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrencileri devre kaybettikleri sürelerde” ibaresi eklenmiştir.

(Ek fıkra: 2/1/2017-KHK-681/74 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7073/73 md.) Uluslararası Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye’de Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığında eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır.

İLGİLİ MEVZUAT: Anayasa, md. 56; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu md. 4, md. 5/1-(e), md. 6; md. 37/I, md. 45, md. 50, md. 51, md. 52, md. 67/I, md. 88/4, md. 92, ek md. 6/I, ek md. 9, ek md. 13, geçici md. 12; 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun; 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun; 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun; 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu; 3713 Terörle Mücadele Kanunu; 442 sayılı Köy Kanunu; 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun; 4447 sayılı Kanun; 1136 sayılı Avukatlık Kanunu; 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun; 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu; 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunu; Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği; Toplum Yararına Programların Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik; Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği; 2797 sayılı Yargıtay Kanunu; 2575 sayılı Danıştay Kanunu; 3671 sayılı TBMM üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emeklilerine Dair Kanun ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa ve Milletvekillerine, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik

KAYNAKÇA

- Akın, L., (2004), “Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Tek Çatı Uygulaması Üzerine Bir Değerlendirme”, *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 362, Temmuz-Ağustos, s. 61-66, Ankara.
- Akın, L., (2006), “Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı”, *Sosyal Güvenlik Sisteminin Kapsamı, İş Hukuku Uygulama Sorunları ve Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma*, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul 10-11 Haziran 2005, İstanbul Barosu Yayınları, ss. 124-139, İstanbul.
- Akın, L., (2006), “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Kişiler Açısından Kapsamında Yeni Gelişmeler”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Sempozyumu Özel Sayı, s. 26-49, İstanbul.
- Akın, L., (2006), “Tek Çatı Öncesi ve Sonrasında İsteğe Bağlı Sigortalılık”, *MESS Mercek Dergisi*, Özel Sayı, Temmuz, s.165-182, İstanbul.
- Akın, L., (2009), “Sigortalılık Kavramı Açısından Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 54, Sayı: 2, s. 1-22, Ankara.
- Akyiğit, E., (2014), “Stajyerlerin İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Konumu (I)”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 98, Ekim, s. 44-54, Ankara.
- Akyiğit, E., (2017), “Sanatçıların İş ve Sosyal Güvenlik Hukukundaki Konumu”, *Hukuk ve Sanat*, 3. Bası, içinde (215-291), Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Alp, N. S., (2013), “Sosyal Güvenlik Alanında Uluslararası İş Birliği ve Türkiye'nin Taraf Olduğu İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeler”, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Alper, Y., (2012), “Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi Uygulaması”, *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 397, Mart-Nisan, s. 56-60, Ankara.
- Alper, Y., (2015), “Sosyal Güvenlik Reformu (2008-2016): Kapsamla İlgili Gelişmeler”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı: 68, s. 1-23, İstanbul.
- Alper, Y., (2022), *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi Sosyal Sigortalar Hukuku*, (Güncellenmiş 12. Bası), Dora Yayıncılık, Bursa.
- Aslanköylü, R., (2015), En Son Değişikliklerle Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, SSK ve BAĞ-KUR Kanunu ile Karşılaştırmalı, Cilt: 2, (2. Baskı), Bilge Yayınevi, Ankara.
- Arıcı, K., (2009), “Türk Genel Sağlık Sigortası Sisteminin Yeterliliği Sorunu”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Sayı: 13, Mart, s. 148-157, İstanbul.
- Arıcı, K., (2012), “Genel Sağlık Sigortasında Sigortalı Kavramı”, *Türk-İş Dergisi*, Sayı: 397, Mart-Nisan, s. 49-55, Ankara.
- Arıcı, K., (2015), “Genel Sağlık Sigortasında Gelir Testi Meselesi ve Çözümü”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Sayı: 34, s. 27-40, İstanbul.
- Arıcı, K., (2019), “Sosyal Güvenlikte Eşitlik Meselesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXIII, Sayı: 1, s. 3-23, Ankara.

- Arıcı, K., (2022), *Türk Sosyal Güvenlik Hukuku*, (2. Baskı), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Arslan Ertürk, A., (2015), "5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun Ek 9'uncu Maddesi Kapsamında Ev Hizmetlerinde Çalışanların Sigortalılığı", *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 46, s. 89-126, İstanbul.
- Aybay, R., (2010), *Yabancılar Hukuku*, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aydın, U., (2016), "Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay'ın 2015 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi", *Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2015*, içinde (557-886), Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Baskan, E., (2024), "Genel Sağlık Sigortasında Yersiz Ödemelerin İadesi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 29-41, Malatya.
- Başmanav, Y., (2014), "Genel Sağlık Sigortasının Kişi Bakımından Kapsamı", (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Tezi).
- Bostancı, Y., (2007), "Sosyal Güvenlik Hukukunda Genel Sağlık Sigortası", (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Bozkurt, H. A., (1997), *Sanatçılar ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, Yazarın Kendi Yayını, Ankara.
- Caniklioğlu, N., (2005), "4857 Sayılı İş Kanununa Göre Kısa Çalışma Ve Kısa Çalışma Ödeneği". *Prof. Dr. A. Can Tuncay'a Armağan*, içinde (499-547), Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Caniklioğlu, N., (2011), "6111 Sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Kanununda Yapılan Değişiklikler". *Toprak İşveren Dergisi*, Sayı: 89, s. 1-19.
- Caniklioğlu, N., (2016), "Atipik İstihdam Biçimi ile Çalışanların -Özellikle Kısmi Süreli Çalışanları Sosyal Güvenliği", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, s. 43-78, İstanbul.
- Caniklioğlu, N., Özkaraca, E., (2014), "Sanatçıların Sosyal Güvenliği (Sanatçılar)", *Prof. Dr. Berrin ERGİN'e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 72, Sayı: 2, s. 637-664.
- Çakar, E., (2012), "Milletvekilleri ve Anayasa Mahkemesi Üyeleri Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Mıdır?", *Yaklaşım Dergisi*, Mayıs, Sayı: 233.
- Çelikel, A.; Öztekin Gelgel G. (2009), *Yabancılar Hukuku*, Yenilenmiş 15. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Demirkaya, S., (2023), "Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Yurt Dışında Sunulan Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), s. 274-288, Malatya.
- Dertli, N., (2015), "Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi: Statü Eşitsizliğinden Gelir Eşitsizliğine", *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 3, s. 271-304, Ankara.

- Dulay Yangın, D., (2020), “4447 Sayılı Kanun’un Esnaf Ahilik Sandığı’na İlişkin Hükümleri ve Değerlendirilmesi”, *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Cilt:17, Sayı: 65, s. 189-210, İstanbul.
- Ekin, A., (2012), “Genel Sağlık Sigortasından Yararlanma Şartları ve Esasları”, *TBB Dergisi*, Sayı:100, s.151-166, Ankara.
- Elma, R., (2022), *Örnekler ve Uygulamalarla Sosyal Güvenlik Hukuku Soru-Cevap, Açıklamalar ve Örnekler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Ergin, H., (2008), “Genel Sağlık Sigortasında Geline Son Durum”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Sayı: 11, Eylül, s. 112-130, İstanbul.
- Ermumcu, S., (2013), “Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakları”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 58-76, Ankara.
- Ezer, B., (2023), “Yurt Dışında İkamet Eden Türk Vatandaşlarının Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14 Sayı: 2, s. 441 – 45, Malatya.
- Gerek, N., (2005), “Sosyal Güvenlik Reformu Mu Yoksa Sosyal Güvenlik Çıkarmı?”, *Tühis*, Cilt:19, Sayı: 6, Kasım, s. 1-20, Ankara.
- Gerek, N., (2012), “Son Değişikliklerden Sonra Genel Sağlık Sigortasının Kişiler Bakımından Kapsamı”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Sayı: 25, Mart, s. 197-204, İstanbul.
- Günler, H. S., (2020), *5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/1-A Sigortalılar*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Güzel, A., (2000) “Son Değişiklikler ve İşsizlik Sigortası”, *21. Yüzyıla Girerken İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, 11-12-13 Mayıs 2000, İstanbul.
- Güzel, A.; Okur A. R.; Caniklioğlu N., (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, (Yenilenmiş 19. Baskı), Beta Basım, İstanbul.
- Kabakçı, M., (2021), “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtay’ın 2018 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2018*, içinde (409-522), Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Kar, B., (2024), *Alfabetik Kavramlarla Sosyal Güvenlik Hukuku*, Legem Yayınevi, Ankara
- Karabacak, E., (2017), “Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testinde Yeni Dönem”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 5, s. 30-39, Eskişehir.
- Karadeniz, O., (2012), “Türkiye’de Sağlıkta Dönüşüm Sürecinde Genel Sağlık Sigortası: Kapsam ve Mali Sürdürülebilirlik Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi*, Sayı: 82, Kasım-Aralık, s. 6-18, Ankara.
- Karakaş, İ., (2010), *Uygulamalı Genel Sağlık Sigortası Rehberi*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi Ankara.

Korkusuz, M. Refik; Uğur S. (2018), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Son Mevzuata Göre Geliştirilerek Güncellenmiş 6. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.

Kotan, M., (2009), “Jokey ve Antrenörlerin Prim Ödeme Yükümlüsü Kim?” *Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi*, Sayı: 55, Mart.

Köme Akpulat, A., (2019), “Bağımsız Çalışanların İşsizlik Sigortası: Esnaf Ahilik Sandığı Sigortası”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, Sayı: 41, Temmuz, s. 166-182, İstanbul.

Köme Akpulat, A., (2016), “Sanatçıların Sosyal Sigortalılığı”, *İÜHFİM*, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan’a Armağan, Cilt: 74, Özel Sayı, Haziran, s. 1185-1209, İstanbul.

Kurt, S. R., (2020), “Türk Hukukunda Genel Sağlık Sigortası”, *Çankaya Üniversitesi HFD*, 5(1), s. 2281-2288, Ankara.

Kuruca, M., (2012), “Genel Sağlık Sigortası”, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Makas, R., (2021), “Köy ve Mahaller Muhtarlarının Sosyal Güvenliği”, *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Sayı: 69, s. 187-214, İstanbul.

Nomer E., (2009), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 29.5.2009 Tarihli ve 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa Göre Yenilenmiş 17. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Ocak, S., (2008), “Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkelere Götü-rülen İşçilerin Sosyal Güvenliği”, *Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Sayı: 19, s. 1069-1102, İstanbul.

Ocak, S., (2010), “Genel Sağlık Sigortasında Prim Koşulu”, *Prof. Dr. Ali GÜZEL’e Armağan*, içinde (1053-1135), Beta Yayınları, İstanbul.

Ocak, S., (2011), “Sosyal Güvencesi Olmayan Yüksek Gelirli Vatandaşların ve Bakmakla Yükümlü Oldukları Kişilerin Genel Sağlık Sigortasına Tabi Olması”, *Prof.Dr. Sarper Süzek’e Armağan*, içinde (2341-2393) Beta Yayınları, İstanbul.

Okur, A. R., (2006), “Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortası”, *Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, Sayı:12, s.1285-1308, İstanbul.

Okur, A. R., (2007), “Türk Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortası”, *Türkiye’de ve Almanya’da Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Sempozyumu*, Uluslararası İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Derneği Türk ve Alman Milli Komiteleri ve Max Planck Yabancı Ülkeler ve Uluslararası Sosyal Hukuk Enstitüsü, 7-8 Aralık 2006, TİSK Yayın, No: 284, s. 115-182, Ankara.

Özer, H.D., (2019), “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Verilen Tedbir Kararlarının İş Hukukuna Yansımaları”, II. *Uluslararası Kadın ve Hukuk Sempozyumu*, Cilt: 2, s. 1176-1187, Ankara.

- Özer, H.D., (2019), "Esnaf Ahilik Sandığı'nın Refahiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Refahiye Araştırmaları Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, s. 243-256, Erzincan.
- Özer, H.D., (2021), *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Boyutuyla Toplum Yararına Program*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Pekten, A., (2006), "Genel Sağlık Sigortası Sistemi ve Getirdiği Yenilikler", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 61, Nisan-Haziran, s.119-138, Ankara.
- Sözer, A. N., (2005), "Genel Sağlık Sigortası Kimin Yararına", *MESS Mercek Dergisi*, Sayı: 37, Ocak, s. 21-31, İstanbul.
- Sözer, A. N., (2006), "Sağlıkta Dönüşüm Projesi ve Genel Sağlık Sigortası", *TİSK Akademi*, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 47-55, Ankara.
- Sözer, A. N., (2007), "Genel Sağlık Sigortası: Reform Mu Deform Mu?", *Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri 29-30 Kasım 2006, Kamu-İş*, s. 124-147, Ankara.
- Sözer, A. N., (2019), "Türk Hukukunda Güvenlik Koruyuculuğu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, Özel Sayı, s. 2253-2279, İzmir.
- Sözer, A. N., (2021), "Genel Görüşme", *Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının İncelenmesi 2018*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul.
- Sözer, A. N., (2024), *Türk Genel Sağlık Sigortası*, (Güncellenmiş 4. Bası), Beta Basım, İstanbul.
- Sözer, A. N., (2023), *İşçi, Bağımsız Çalışan ve Kamu Görevlileri Bakımından Sosyal Sigortalar Hukuku*, (Güncellenmiş 6. Bası), Beta Basım, İstanbul.
- Sur, M., (2022), *İş Hukuku Toplu İlişkiler*, Gözden Geçirilmiş-Güncelleştirilmiş 10. Bası, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Sümer, H. H., (2023), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, (4. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Sümer, H. H.; Kayırgan, H., (2023), *Sosyal Güvenlik Hukuku Davaları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Şakar, M., (2006), "SSK'lıların Adı 4/a lı Oldu", *MESS Mercek Dergisi*, Özel Sayı, Temmuz, s. 86-100, İstanbul.
- Şakar, M., (2012), "GSS Bir Sigorta Değil Sağlık Vergisidir!" *MESS Mercek Dergisi*, Nisan, s. 23-29, İstanbul.
- Şakar, M., (2017), *Sosyal Sigortalar Uygulaması*, 12. Baskı, Beta Basım, İstanbul.
- Tezel, Ş., (2011), "Son Düzenlemeler Işığında Genel Sağlık Sigortasından Yararlanma Bakımından Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilerin Durumu", *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, Sayı: 92, Ağustos, s. 1-5, İstanbul.
- Tuncay, A. C., (2006), "Yeni Sistemde Fiili Çalışma İlişkinine Dayanmayan Sigortalılık", *MESS Mercek Dergisi*, Sayı: 43, Temmuz, s. 68-75, İstanbul.

- Tuncay, A. C.; Ekmekçi, Ö.; Gülver E., (2023), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, (Yenilenmiş 22. Bası), Beta Basım, İstanbul.
- Uşan, F., (2009), *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Uşan, F., (2010), “Sosyal Güvenliğin Kapsamı”, *I. Uluslararası Sosyal Güvenlik Sempozyumu (14-15 Mayıs 2010)*, Ankara.
- Uşan, F.; Erdoğan, C., (2023), *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*, (Güncellenmiş 4. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Uzun, E., (2021), *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ev Hizmetlerinde Çalışanlar*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Vardar Hamamcıoğlu, G (2009), *Türk Medeni Kanunu’na Göre Yerleşim Yeri Kavramı*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Ö., (2010), “*Türk İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Yabancı İşçi*”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldız, Y., (2016), “*4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu’na Göre İşsizlik Ödeneğine Hak Kazanma Koşulları*” (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Yıldız, R., (2013), “*Avrupa Birliği Çerçevesinde Türkiye’de Genel Sağlık Sigortası Uygulaması*”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Yiğit, Y., (2005), “*Türkiye’de İşsizlik Sigortası’nın Uygulama Alanı ve Sigorta Yardımlarına Hak Kazanmanın Koşulları*”, Sayı: 2, s. 75-102.

ANLATIM PLANI

GİRİŞ

I. MADDEYE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

II. ÖN ŞART: YERLEŞİM YERİNİN TÜRKİYE’DE OLMASI

III. GENEL SAĞLIK SİGORTASI KAPSAMINDA OLAN KİŞİLER

A. Zorunlu Sigortalılar

1. SSGSSK md. 4/I-(a) Bendi Kapsamında Sigortalı Olanlar (Hizmet Akdi ile Çalışanlar/İşçiler)
2. SSGSSK md. 4/I-(a) Bendi Kapsamında Değerlendirilenler
  - a. İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları ile Sendika Şubelerinin Başkanlıkları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler
  - b. Bir veya Birden Fazla İşveren Tarafından Çalıştırılan; Film, Tiyatro, Sahne, Gösteri, Ses ve Saz Sanatçıları ile Müzik, Resim, Heykel, Dekoratif ve Benzeri Diğer Uğraşları İçine Alan Bütün Güzel Sanat Kollarında Çalışanlar İle Düşünürler ve Yazarlar

- c. Müttekabiliyet Esasına Dayalı Olarak Uluslararası Sosyal Güvenlik Sözleşmesi Yapılmış Ülke Uyuğunda Olanlar Hariç Olmak Üzere, Yabancı Uyruklu Kişilerden Hizmet Akdi ile Çalışanlar
- d. 02/07/1941 Tarihli ve 4081 Sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'a Göre Çalıştırılanlar
- e. 24/04/1930 Tarihli ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda Belirtilen Umumî Kadınlar
- f. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Düzenlenen Kurslarda Usta Öğretici Olarak Çalıştırılanlar, Kamu İdarelerinde Ders Ücreti Karşılığı Görev Verilenler ile 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. Maddesinin (c) Bendi Kapsamında Çalıştırılanlar
- g. Türkiye İş Kurumu Tarafından Düzenlenen Toplum Yararına Çalışma Programlarından Yararlananlar
- h. 506 Sayılı Kanun'un Geçici 20. Madde Sandıklarına Tabi Olanlar
1. Tarım veya Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Olarak Çalışanlar
- i. Ticari Taksi, Dolmuş ve Benzeri Nitelikteki Şehir İçi Toplu Taşıma Aracı İşyerlerinde Çalışan Kişiler
- j. Öğrenciler ve kursiyerler
- k. Türkiye İş Kurumu Tarafından Düzenlenen İşbaşı Programlarından Yararlananlar
3. SSGSSK md. 4/1-(c) bendi kapsamında sigortalı olanlar (Kamu İdarelerinde Çalışanlar)
4. Kamu Görevlisi Gibi Değerlendirilenler
- a. Kamu İdarelerinde Seçim veya Atama Yoluyla Göreve Gelenler
- b. Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan, Bakanlar, Bakan Yardımcıları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, Belediye Başkanları ve İl Encümeninin Seçimle Gelen Üyeleri
- c. Kamu Görevlileri Sendika veya Konfederasyonlarının Yönetim Kuruluna Seçilenler
- d. Askeri Öğrenciler
- e. Polis Akademisi Öğrencileri ile Emniyet Genel Müdürlüğü Hesabına Öğrenim Görenler
- f. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Öğrencileri ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Hesabına Okuyanlar
- g. Sözleşmeli Er ve Erbaşlar
- h. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Memur Adayı
5. SSGSSK md. 4/1-(b) bendi kapsamında sigortalı olanlar
- a. Köy ve Mahalle Muhtarları
- b. Gelir Vergisi Mükellefleri

- c. Gelir Vergisinden Muaf Olup Esnaf ve Sanatkâr Siciline Kayıtlı Olanlar
- d. Şirket Ortakları
- e. Tarımsal Faaliyette Bulunanlar
- f. Jokey ve Antrenörler
- B. Özel Gruplar
  - 1. İsteğe Bağlı Sigortalılar
  - 2. Düşük Gelir Sahipleri - 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar Ve Haklarında Koruyucu Tedbir Kararı Verilen Kişiler
    - a. 5510 Sayılı SSGSSK md. 60/I- (c), (1) Alt Bendi Kapsamında Olan Kişi Grupları
      - (1) Düşük Gelir Sahipleri
      - (2) Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Statüsünde Olmayan 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar
      - (3) Haklarında Koruyucu Tedbir Kararı Verilen Kişiler
    - b. Gelir Testi
      - (1) Gelir Testi Başvurusu ve Başvurunun Ön İncelemesi
      - (2) Gelir Tespitinde Esas Alınacak Aile Bireyleri
      - (3) Genel Sağlık Sigortası Statüsü
      - (4) Gelir Tespitinin Yenilenmesi
      - (5) Gelir Tespitinde Yetki
      - (6) Gelir Tespitine İtiraz
    - 3. Yabancılar
      - a. Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi olan kişiler
      - b. Vatansızlar
      - c. Oturma İzni Almış Yabancı Ülke Vatandaşları
      - d. Yabancı Uyruklu Askeri Personel
      - e. Yabancı Öğrenciler
    - 4. Sosyal Yardım, Sosyal Teşvik ve Sosyal Tanzim Kapsamında Belirli Bazı Aylık Alanlar
      - a. 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler
      - b. 1005 Sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Şeref Aylığı Alan Kişiler
      - c. 3292 Sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

d. 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

e. Korunma, Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetlerinden Ücretsiz Faydalanan Kişiler ile Ana ve Babası Olmayan Türk Vatandaşlarından 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

f. Harp Malüllüğü Aylığı Alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında Aylık Alanlar

g. 442 Sayılı Köy Kanununun (...) Ek 16. Maddesine Göre Aylık Alan Kişiler

h. 2913 Sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

5. 4447 Sayılı Kanun Gereğince İşsizlik Ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı Ödeneğinin ve İlgili Kanunları Gereğince Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlandırılan Kişiler

a. İşsizlik Ödeneğinden Yararlananlar

b. Esnaf Ahilik Sandığı Ödeneğinden Yararlananlar

c. Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlananlar

6. İş Kaybı Tazminatı Alanlar

7. 5510 Sayılı Kanun veya Bu Kanundan Önce Yürürlükte Bulunan Sosyal Güvenlik Kanunlarına Göre Gelir veya Aylık Alan Kişiler

8. Yukarıdaki Bentlerin Dışında Kalan ve Başka Bir Ülkede Sağlık Sigortasından Yararlanma Hakkı Bulunmayan Vatandaşlar

9. Diğer Sigortalılar

a. Stajyerler

b. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu Kapsamına Göre Hizmet Öncesi Eğitime Alınanlar

10. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişiler

a. Genel Olarak

b. Genel Sağlık Sigortalısının Eşi

c. Genel Sağlık Sigortalısının Çocukları

d. Genel Sağlık Sigortalısının Anne ve Babası

e. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayılmayalar

IV. GENEL SAĞLIK SİGORTASININ KİŞİ BAKIMINDAN KAPSAMI DIŞINDA KALANLAR

A. Genel Olarak

B. Genel Sağlık Sigortalısı Sayılmayanlar

1. Türkiye'ye Bir İş İçin Gönderilenler

2. Türkiye'ye Bir İş İçin Gelenler

3. Dış Ülkede Sigortalı Olan Sözleşmeli Personel

4. Hükümlü ve Tutuklular
  5. Türkiye’de Bir Yıldan Kısa Süre Süreli İkamet Eden Yabancılar
  6. Yurtdışı Hizmet Aylığı Alıp Yurt Dışında İkamet Edenler
  7. Yasama Organı Üyeleri
  8. Yüksek Mahkeme Üyeleri
  9. Ordu Komutanları, Orgeneral ve Oramiraller
- V. GENEL SAĞLIK SİGORTASINDA ÇOKLUK
SONUÇ

GİRİŞ

Genel sağlık sigortasını, kişilerin ekonomik güçlerine ve istekli olup olmalarına bakılmaksızın gelecekte ortaya çıkabilecek hastalık riskine karşı, toplumun tüm bireylerinin sağlık hizmetlerinden yaygın ve etkili bir şekilde faydalanmasını sağlamayı amaçlayan sosyal güvenlik aracı olarak tanımlamak mümkündür. Bu sigorta ile kişilerin sağlıklı yaşam hakkının hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Anayasa’nın (Any.) 56. maddesinde de “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.” denilmektedir. Genel sağlık sigortası da Anayasa’da güvence altına alınan sağlık hakkının gereğinin yerine getirilmesi bakımından oldukça önemlidir. Ülkemizde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile ilk kez genel sağlık sigortası sistemi kurulmuştur. Böylelikle genel sağlık sigortası kapsamında olan kişiler, hastalık riskine karşı korunmuştur. Bu kişiler hem koruyucu hem de önleyici sağlık hizmetlerinden adil ve eşit bir şekilde yararlanma imkânı elde etmişlerdir.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle genel sağlık sigortası sistemi Türk Hukuku’nda uygulanmaya başlamıştır. Kanun koyucu, Türkiye’de ikamet eden herkesin genel sağlık sigortasında yararlanması amaçlamıştır. 5510 sayılı Kanun’un 60. maddesinde kimlerin genel sağlık sigortası kapsamında olduğu ve olmadığı ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

I. MADDEYE İLİŞKİN GENEL AÇIKLAMALAR

Anayasa'nın 56. maddesinin 5. fıkrası gereğince mevzuatımızda genel sağlık sigortasına yer verilmiştir. Genel sağlık sigortasının kimleri kapsadığının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Başka bir anlatımla, bir kişinin genel sağlık sigortası kapsamında yer alıp almadığı, yani genel sağlık sigortalısı ya da bakmakla yükümlü olunan sıfatına sahip olup olmadığı oldukça önemlidir. Kişi eğer genel sağlık sigortalı veya bakmakla yükümlü olunan kişi ise genel sağlık sigortası kapsamında sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanma imkânına sahip olacaktır. Belirtilen statüye sahip olmayan kişiler, genel sağlık sigortası çerçevesinde sunulan yardımlardan yararlanamayacaktır. Söz konusu husus dikkate alınmaksızın genel sağlık sigortası yardımlarından yararlandırma gerçekleşmişse, yapılan yersiz ödemelerin Sosyal Sigortalar Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 96. maddesi çerçevesinde iadesi gündeme gelecektir⁸. Bu durum, kanun koyucu tarafından dikkate alınmış ve genel sağlık sigortasının kimleri kapsadığı 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun "Genel sağlık sigortalısı sayılanlar" başlıklı 60. maddesinde oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Bunun yanı sıra Kanunun diğer bazı maddelerinde de (md. 5/I-(e), md. 37/I, md. 45, md. 67/I, md. 88/4, ek md. 6/I) genel sağlık sigortasının kapsamına ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

5510 sayılı Kanun'un 3. maddesinde genel sağlık sigortası tanımlanmıştır. Hükümde, kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşmaları halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigortanın genel sağlık sigortası olduğu belirtilmiştir (SSGSSK md. 3/I-8). Aynı maddede sigortalı ve genel sağlık sigortalı ayrı ayrı tanımlanmıştır⁹. Bu nedenle, kanunda genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilecek kişiler ayrıca hüküm altına alınmıştır. Kanunun 3. maddesinde genel sağlık sigortalısı şu şekilde tanımlanmıştır. "Genel sağlık sigortalısı: Bu Kanunun 60. maddesinde sayılan kişileri ifade eder (SSGSSK md. 3/I-b. 9)."

Sosyal sigortalar alanındaki zorunluluk ilkesi, genel sağlık sigortası için de aynen geçerlidir (SSGSSK md. 92). Kanunun 60. maddesinde öncelikli olarak genel sağlık sigortasından yararlanmaya ilişkin temel şartta yer verilmiştir. Daha sonra ise kimlerin genel sağlık sigortası kapsamında olacağı ve kimlerin genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir¹⁰. Genel

⁸ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., SSGSSK md. 96.

⁹ Sigortalı, adına kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından prim ödemesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişiyi ifade eder (SSGSSK md. 3/I-6).

¹⁰ Y10HD 08.06.2020, E. 2019/2503 K. 2020/2896 "Genel Sağlık Sigortası (GSS), kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşılması halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan bir sigorta uygulamasıdır. Sigortaya üye olmak zorunlu olup sistem prime dayalıdır. Sigortalıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri ise belirli usul ve şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Böylece ülkede ikamet eden herkes genel sağlık sigortasından faydalanabilme imkânına sahip hâle gelmiştir. Türkiye'de uygulanan GSS kendine özgü özellikleri bulunan bir sağlık sigorta sistemidir (Sözer, A. N.: "5510 sayılı

sağlık sigortası kapsamında olan ana gruplar sıralanmış; işçi, memur, bağımsız çalışan, gelir ve aylık almakta olanlar, isteğe bağlı sigortalılar¹¹; ardından bu gruplarda yer almamalarına rağmen özel durumları nedeniyle (yoksulluk, muhtaçlık, vatana hizmet vb. ...) sağlık yardımı almaları gerekenler tek tek sayılmış; son olarak da bütün bu sayılanların dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı olmayanların da (SSGSSK md. 60/I-(g) genel sağlık sigortası kapsamında yer aldıkları belirtilmiştir¹². Her ne kadar farklı görüşler olsa da bu düzenleme gereğince herkesin genel sağlık sigortası kapsamında olduğunu söylemek mümkündür¹³. Zira Kanun'un md. 60/I-(g) hükmünde yer alan "diğerleri" sözcüğünden anlaşılması gereken Kanunda genel sağlık sigortası kapsamında olduğu açıkça belirtilenler dışında kalan herkeştir¹⁴. Öğretide bir görüş tarafından genel sağlık sigortasındaki

Yasaya İlişkin Değişiklik Tasarısında Genel Sağlık Sigortası İlgili Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Bir Değerlendirme, İşveren Dergisi, sayı 7, Nisan 2008, s.27-33). Ülkemizde GSS'nin 3 temel belirleyici özelliğinden bahsedilebilir. Birincisi Türkiye vatandaşı olmayanlar da dâhil Türkiye'de yaşayan herkes zorunlu olarak sigortalı olacaktır. İkincisi sistem prime dayalı olup sosyal sigortacılık ilkelerine göre herkesten geliri, kazancı ve ödeme gücüne göre tahsil edilecek primlerle finanse edilecektir. Son olarak sağlık hizmetleri, kamu-özel sektör ayrımı yapılmaksızın hizmet sunum şartlarını yerine getiren sağlık hizmet sunucularından satın alma yoluyla temin edilecektir (Alper, Y.: Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi Uygulaması, ... Dergisi, 2012, S.397, s.56). 5510 sayılı Kanun'un 3. maddesinin dokuzuncu bendinde genel sağlık sigortalısı olanlar Kanun'un 60. maddesinde sayılan kişiler olarak tanımlanmıştır. Kanun'un 60. maddesinde ise Genel Sağlık Sigortalısı sayılanlar tek tek gösterilmiştir. Öncelikle belirtilmelidir ki bir kişinin Genel Sağlık Sigortasından yararlanabilmesi için aranacak ilk şart ikametgâhının Türkiye'de bulunmasıdır." Kar, 2024: s. 481-486.

¹¹ 5510 sayılı Kanun'un ilk taslaklarında isteğe bağlı sigortalılığı düzenleyen 50. maddede isteğe bağlı sigortalı olan kişilerin genel sağlık sigortasından da yararlanacağına yer verilmemişti. Buna karşılık 60. maddede isteğe bağlı sigortalıların genel sağlık sigortası kapsamında olduğu açıkça düzenlenmişti. İki madde arasındaki bu fark dikkate alınmış ve 50. maddede değişiklik yapılmış ve isteğe bağlı sigortalı olanların da prim ödemek koşuluyla genel sağlık sigortasına tabi oldukları belirtilmiştir. Bkz., Akın 2006: s. 40 vd.

¹² Güzel ve diğ., 2021: s. 800; Y10HD 23.02.2017 E. 2016/14332 K. 2017/1416.

¹³ Sözer, 2024, s. 16.

¹⁴ Sözer, 2024: s. 16, 218; Güzel ve diğerleri, 2021: s. 800; Tuncay ve diğerleri, 2023: s. 566; Sümer, 2023: s. 264. Y10HD 02.07.2018 E. 2016/7009 K. 2018/6265, Yüksek Mahkeme vermiş olduğu bir kararında, 5510 sayılı Kanun'un genel sağlık sigortasına ilişkin md. 60 vd. kapsamındaki değerlendirmesinde ilk olarak genel sağlık sigortalılarının düzenlendiği 60. maddeyi incelemiş ve burada (g) bendindeki "Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır" düzenlemesi ile 01.10.2008 tarihinden itibaren sağlık sigortasının uygulanma alanının olabildiğince genişletildiğini, bir vatandaşın konumunun 60. maddede belirtilen bentlerin hiçbirine girmediği ve başka bir ülkede sağlık sigortası yardımlarından yararlanmadığı durumda genel sağlık sigortalısı sayılacağını tespit etmiştir. Bu nedenle de kararda kanun koyucunun amacının, hiç kimseyi genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutmamak olduğu ve 0 ülkedeki herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alındığı sonucuna varılabileceği belirtilmiştir.

genel ifadesi, bu sigorta kolunun yabancılar dahil ülkede bulunan herkese belirli koşullar ile sağlık güvencesi sağlama hedefini ortaya koyar¹⁵.

Ülkemizde bir kimsenin genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmesi, farklı statüler uyarınca gerçekleşmektedir. Genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı olarak kabul edilmenin en yaygın şekli, sosyal sigorta kapsamına çalışma ilişkisi yoluyla yani zorunlu sigortalı olarak dahil olmaktır.

Sağlık hakkına tüm toplumun erişimini sağlayabilmek adına maddede genel sağlık sigortasının kapsamı oldukça geniş tutulmuştur¹⁶. Kanun koyucu, md. 60/I-(g) hükmü ile genel sağlık sigortası sisteminin dışında kimsenin kalmasını sağlamaya çalışmıştır¹⁷. Bu durumu dikkate alan öğretide bir görüş, hükümde herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alındığını, dolayısıyla tek tek kapsama alınanların sayılmasına gerek olmadığını, sadece kapsam dışı kalanların sayılabileceğini ve “*bunlar dışındakiler genel sağlık sigortalısı sayılır*” denilmesinin daha doğru olduğunu ifade etmiştir¹⁸.

Maddede genel sağlık sigortasının kapsamına giren kişilerin yanı sıra kapsama alınmayan kişiler de düzenlenmiştir (SSGSSK md. 60/III). Norm oldukça uzun ve karmaşıktır. Kanun genelinde olduğu gibi 60. maddede de bazı noktalarda tekrardan kaçınmak amacıyla iç atıflara ve başka kanunlara gönderme yapılmıştır. Bu durum her ne kadar tekrarları önlese de maddenin anlaşılmasını zorlaştırmıştır¹⁹.

II. ÖN ŞART: YERLEŞİM YERİNİN TÜRKİYE’DE OLMASI

Kanun koyucu, bir kişinin genel sağlık sigortasının kapsamında yer alabilmesi için Türk vatandaşı olmasını aramamıştır²⁰. Hukukumuzda genel sağlık sigortasının kapsamı, vatandaşlık ya da çalışma temelli değil, “*ikamet temelli*” oluşturulmuştur²¹. Diğer bir ifade ile genel sağlık sigortasının uygulanması bakımından mülkîlik ilkesinin esas alındığını söylemek mümkündür²². Mevzuatımızda Türk vatandaşı olsun ya da olmasın Türkiye’de ikamet etmeyen kişiler, kural olarak genel sağlık sigortasının kapsamı dışında tutulmuştur.

¹⁵ Tuncay ve diğ., 2023: s. 566; Sümer, 2023: s. 264.

¹⁶ Pekten, 2023: s. 278.

¹⁷ Pekten, 2023: s. 120.

¹⁸ Okur, 2006: s. 1291. Ayrıca bkz., Güzel ve diğ., 2021: s. 800; Tuncay ve diğ., 2023: s. 587; Kurt, 2020: s. 2293; Uzun, 2021: s. 289; Akın SSGSSK md. 60/I-(g) hükmü ile “*çalışmıyor olması sebebiyle bir zorunlu sigortalılık bağlantısı olmadığı gibi isteğe bağlı sigortalı olarak da sosyal güvenlikten yararlanma ihtiyaç duymayan varlıklı kesimin*” ifade edildiğini, ancak sistemin ihtiyaç duymayanları da dahil ederek genel sağlık sigortası kapsamına aldığını ve böylelikle bu kesmi prim ödeme yükümlülüğü altına soktuğunu ileri sürmektedir. Bkz., Akın, 2006: s. 34.

¹⁹ Okur, 2006: s. 1304; Güzel ve diğ., 2021: s. 74; Şakar, 2006: s. 87; Akın, 2006: s. 33 vd.

²⁰ Elma, 2022: s. 551; Ezer, 2023: s. 443.

²¹ Tuncay ve diğ., 2023: s. 568; Aslanköylü, 2015: s. 1693; Ezer, 2023: s. 443.

²² Sözer, 2023: s. 68.

Ancak zaman içerisinde bu genel kurala çeşitli istisnalar getirilmiş ve genel sağlık sigortasının kapsamı Türkiye’de ikamet etmeyen kişiler bakımından genişletilmiştir²³. Bu istisnalar, Türkiye dışında ikamet eden Türk vatandaşları bakımından büyük önem taşımaktadır²⁴.

Kanunun 60. maddesi incelendiğinde, kanun koyucunun genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamını belirlerken, toplumun hemen hemen tamamını sağlık koruması kapsamı içine almayı amaçladığını söylemek mümkündür²⁵. Hükümde belirtilen kişilerin genel sağlık sigortalısı olabilmeleri için temel kural olarak öncelikli şart ikametlerinin Türkiye’de bulunmasıdır²⁶. Dolayısıyla kural olarak yerleşim yeri Türkiye olmayan bir kişi, maddede sayılan statülerden birine dahil olsa bile kanunun kapsamı dışında kalmaktadır.

Kanunda yer alan “*ikametgâh*” kelimesinden anlaşılması gereken Türk Medeni Kanunu’nun 19 ile 22. maddeleri arasında düzenlenen yerleşim yeridir. Bu Kanuna göre bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir (TMK md. 19/I). Yerleşim yeri, bir kişinin bir yerle olan bağlılığını veya ilişkisini ifade eder²⁷. Yerleşim yeri ile ilgili temel kural kişilerin kendi iradeleri doğrultusunda seçilmesidir²⁸. Kişi dilediği yerde yerleşim yerini tesis edebilir. Seçilen yerin yerleşim yeri olarak kabul edilebilmesi için oturma ve bu oturmanın sürekli kalma niyetiyle olması unsurlarının bir arada bulunması yeterlidir. Yerleşim yerinde teklik ilkesi uyarınca bir kimsenin yerleşim yeri sayısı birden fazla olamaz (TBK md. 19/II)²⁹.

Yerleşim yerinin zorunluluğu ilkesi doğrultusunda herkes bir yerleşim yerine sahip olma mecburiyeti altındadır. Nitekim TMK md. 20/I uyarınca bir yerleşim yerinin değiştirilmesi yenisinin edinilmesine bağlıdır; ancak kişi iradi

²³ Aslanköylü, 2015: s. 1693; Ezer, 2023: s. 443.

²⁴ Ezer, 2023: s. 443.

²⁵ Gerek, 2005: s. 2; Pekten, 2006: s.120; YHGK 12.03.2019 E. 2019/2743 K. 2019/275 K., “*Genel Sağlık Sigortası (GSS), kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını, sağlık riskleri ile karşılaşılması halinde ise oluşan harcamaların finansmanını sağlayan bir sigorta uygulamasıdır. Sigortaya üye olmak zorunlu olup sistem prime dayalıdır. Sigortalıların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri ise belirli usul ve şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Böylece ülkede ikamet eden herkes genel sağlık sigortasından faydalanabilme imkanına sahip hale gelmiştir.*”

²⁶ Güzel ve diğ., 2021: s. 799; Şakar, 2017: s. 365; Uşan, 2009: s. 270; Akın, 2006: s. 33 vd.; Aslanköylü, 2015: s. 1693; Sümer, 2023: s. 265; Uzun, 2021: s. 288; Ezer, 2023: s. 444; Y10HD 09.02.2017 E. 2015/3337 K. 2017/809 “...*genel sağlık sigortalısı sayılmak için öncelikli olarak Türkiye’de ikamet şartı arandığından davacıya ait mernis kayıtları ve yurda giriş-çıkış kayıtlarının talep konusu dönemi kapsar şekilde celp edilerek, davacının ikamet ve 60. madde de belirtilen diğer koşulları sağlayıp sağlamadığının irdelenerek, karar vermesi gerekir.*”

²⁷ Vardar Hamamcıoğlu, 2009: s. 6

²⁸ Vardar Hamamcıoğlu, 2009: s. 58.

²⁹ TMK md. 19/3 gereğince ticarî ve sınaî kuruluşlar hakkında TMK md. 19/2 uygulanmayacaktır. Vardar Hamamcıoğlu, 2009: s. 45-46.

olarak yerleşim yeri tayin etmemişse, onun yerleşim yeri yasal düzenlemeye göre tespit edilir ve bu şekilde kanun tarafından belirlenen yerleşim yerine itibari yerleşim yeri adı verilir. Bu doğrultuda TMK md. 20/II'ye göre, önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye'de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimsenin hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayılır. Yerleşim yeri Türkiye'de olup geçici olarak yurt dışına giden kişiler, Türkiye'de ikamet koşulunu sağladığından genel sağlık sigortalılıklarını sürdürmeye devam edeceklerdir³⁰.

Yüksek Mahkeme'nin önüne gelen somut bir olay, genel sağlık sigortası prim borcu çıkararak Sosyal Güvenlik Kurumu işleminin iptaline ilişkindir. Söz konusu borcun iptal edilip edilmemesi hususunun değerlendirilebilmesi için talep edilen genel sağlık sigortası primine ilişkin sürede ilgili kişinin genel sağlık sigortası kapsamında yer alıp almadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için de ilk olarak davacının Türkiye'de ikamet koşulunu sağlayıp sağlamadığı araştırılmalıdır. Dava konusu olayda, davacı 2012-2019 arası dönemde yurt dışında ikamet etmektedir. İlk derece mahkemesi tarafından Türk Medeni Kanun'da açıkça belirtilmiş olan yerleşim yerinin bir kimsenin sürekli oturma niyeti ile kaldığı yer olan düzenleme dikkate alınarak uzunca bir süre yurt dışında kalan davacının yerleşim yerinin yurt dışı olduğunun kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. 5510 sayılı Kanun'da genel sağlık sigortalısı yönünden sigortalılığının oluşması için Türkiye'de ikamet etme şartı düzenlenmesi de dikkate alınarak Kurum tarafından ödenilmesi istenilen genel sağlık sigortası primi döneminde Türkiye'de ikamet etmediği gerekçesi ile mahkeme, borç dönemi itibariyle davacı hakkında Kurumca çıkarılan genel sağlık sigortası prim borcunun yerinde olmadığı yönünde hüküm kurmuş ve Bölge Adliye Mahkemesi de belirtilen gerekçelerle davanın kabulüne yönelik ilk derece mahkemesi kararını yerinde bulmuştur³¹.

Yargıtay ise haklı gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi gerekir iken somut olaydaki maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın kararın hukuka uygun bulunmasını usul ve yasaya aykırı bulmuş ve kararın bozulması gerektiğini belirtmiştir. Yüksek Mahkeme, "Eldeki dava dosyasında; davacının 01.01.2012 tarihinde 5510 sayılı Kanun 60/I-(g) bendi kapsamında genel sağlık sigortası tescil işleminin yapıldığı, davalı Kurum tarafından Temmuz/2012-Ocak/2019 tarihleri arası genel sağlık sigortası prim borcu çıkarıldığı, davacının yurt dışı giriş çıkış kayıtlarına göre söz konusu tarihlerde yurt dışında bulunduğu, Kurum işlemi öncesi ihtilaf konusu dönem içerisinde yurt dışında bulunduğu dair davalı Kurum'a herhangi bir bildirimde bulunmadığı, daha sonra yurt dışında ikamet ettiğini beyan ettiği, buna istinaden genel sağlık sigortası prim borcunun silinmesi yönünde talepte bulunduğu, davalı Kurum tarafından ibraz ettiği belgelere göre 18/04/2014 tarihli ve 28976 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak

³⁰ Aslanköylü, 2015: s. 1693; Arıcı, 2022: s. 478.

³¹ Ankara BAM10 HD 17.02.2022 E. 2020/1104 K. 2022/254; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 800.

yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası Tescil, Prim ve Müstehaklık İşlemleri Yönetmeliği gereği 09/07/2012 - 18/04/2014 tarihleri arası için kapsam dışı olarak tanımlanarak bu tarihler arası genel sağlık sigortası prim borcunun silindiği, Mahkemece, 5510 sayılı Kanun'da genel sağlık sigortalısı yönünden sigortalılığının oluşması için Türkiye'de ikamet etme şartı düzenlendiği, davacının ise 2012-2019 arası dönemde yurt dışında ikamet ettiğinin ortada olduğu, dolayısıyla uzunca bir süre yurt dışında kalan kişinin yerleşim yerinin yurt dışı olduğunun kabulünün zorunlu olduğu gerekçesiyle davacının davasının kabulüne karar verildiği anlaşılmaktadır. Somut olayda, davacı Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı olup resmi kayıtlarda yerleşim yeri adresi Türkiye'dedir. Davacının ihtilaf konusu dönemde genel sağlık sigortalısı olduğu açık olup davacının yurt dışında bulunması, tek başına genel sağlık sigortasına tabi olmasına engel değildir. Hal böyle olunca Mahkemece, davanın reddine karar verilmesi gerekir iken bu maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir³²." şeklinde karar vermiştir.

III. GENEL SAĞLIK SİGORTASI KAPSAMINDA OLAN KİŞİLER

Tipik bir sosyal sigorta sistemi olan genel sağlık sigortasının kapsamı kanunla belirlenmektedir³³. Kanun'da genel sağlık sigortalısı olmaya ilişkin ilk şart olarak Türkiye'de ikamet etme şartına yer verildikten sonra sayma yoluyla genel sağlık sigortası kapsamına giren kişilere yer verilmiştir³⁴. Bu kişiler, çalışma geliri üzerinden prim ödeyenler, çalışma geliri olmayan ancak prim ödeyerek genel sağlık sigortası kapsamına dahil olanlar ve ödeme gücü olmayan ve primleri devlet tarafından ödenerek genel sağlık sigortası kapsamına alınanlar olarak sınıflandırılabilir³⁵. Bu çerçevede sosyal koruma ilkesi kapsamında prim ödeyecek gücü olmayan birçok farklı statüde bulunan kişilerin de genel sağlık sigortalısı olduğunu söylemek mümkündür.

Genel sağlık sigortasının kapsamı genel itibarıyla ilk olarak 5754 sayılı Kanun ile belirlenmiş, daha sonra sırası ile 6111, 6191, 6486, 6486, 6494, 6663, 6824 sayılı Kanunlar ve 665 ve 681 sayılı KHK'lar ile genişletilmiştir. Bu düzenlemeler ışığında genel sağlık sigortası kapsamında yer alan kişiler aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

A. ZORUNLU SİGORTALILAR

1. SSGSSK md. 4/I-(a) Bendi Kapsamında Sigortalı Olanlar (Hizmet Akdi ile Çalışanlar/İşçiler)

Kanununun 60. maddesinde ilk olarak, 4. maddenin I. fıkrasının (a) bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler, genel sağlık sigortasının kapsamında sayıl-

³² Y10HD 22.09.2022 E. 2022/7125 K. 2022/11110.

³³ Tuncay ve diğ., 2023: s. 568; Uşan, 2009: s. 270; Korkusuz-Uğur, 2018: s. 368.

³⁴ Güzel ve diğ., 2021: s. 801; Tuncay ve diğ., 2023: s. 568.

³⁵ Alper, 2022: s. 394; Tuncay ve diğ., 2023: s. 568; Uzun, 2021, s. 288.

mıştır³⁶. Kanunun 4. maddesinin I. fıkrasının (a) bendinde de hizmet akdi³⁷ ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanların sigortalı olduğu düzenlenmiştir. Bu nedenle de hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar, yani 4/I-(a)'lılar, genel sağlık sigortası kapsamında yer alan kişilerdendir. Başka bir anlatımla, çalışmaları nedeniyle zorunlu olarak Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılanların tamamı genel sağlık sigortalısı olarak belirlenmiştir³⁸.

5510 sayılı SSGSSK'da kullanılan hizmet akdiyle çalışmanın 4857 sayılı İş Kanunu, 854 sayılı Deniz İş Kanunu, 5953 sayılı Basın İş Kanunu veya 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na dayanması genel olarak sigortalılık ve genel sağlık sigortalılığı anlamında herhangi bir farklılık yaratmaz³⁹. Zira söz konusu hususta, ilişkinin hizmet akdinden kaynaklanması önem arz etmektedir⁴⁰. Bununla birlikte işçinin iş sözleşmesinin türünün de genel sağlık sigortası kapsamına alınmasında herhangi bir önemi bulunmamaktadır⁴¹.

³⁶ Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda kısa ve uzun vadeli sigorta kolları açısından sigortalılık 4. ve 5. maddede genel sağlık sigortası açısından ise sigortalılık 60. maddede düzenlenmiştir. Okur, bunun nedeni Sosyal Sigortalar Kanunu ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu tasarılarının Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu adı altında birleştirilmesi sonucu gerçekleştiğini ve bu birleşmenin 5510 sayılı Kanun'un bütünlüğünü bozduğunu ileri sürmüştür. Bkz, Okur, 2007: s. 134.

³⁷ 5510 sayılı Kanun'da, iş sözleşmesi yerine "hizmet akdi" kavramı tercih edilmiştir. Kanunda hizmet akdi tanımı yapılmamış 818 sayılı Borçlar Kanunu'na atıfta bulunulmuştur. Bu Kanunun 3. maddesine göre hizmet akdi, 22.4.1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu'nda tanımlanan hizmet akdini ve iş mevzuatında tanımlanan iş sözleşmesini veya hizmet akdini ifade eder. 818 sayılı BK, 6098 TBK ile yürürlükten kaldırıldığı ve 6101 sayılı Türk Borçlar Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un 8. maddesi gereği diğer mevzuatta, bu kanun veya Türk Borçlar Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış ya da değiştirilmiş bulunan kanunların maddelerine yapılan yollamalar, o maddeleri karşılayan yeni hükümlere yapılmış sayılacağı için 5510 sayılı SSGSSK'da 818 sayılı BK'ya yapılan atıf 6098 sayılı TBK'ye yapılmış olarak yorumlanmalıdır. TBK'nın 393. maddesine göre hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de o zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir. Bu tanım, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 8. maddesi ile de uyumludur. Maddeye göre, iş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir. Yapılan tanımlar dikkate alındığında hizmet akdinin, iş görme, ücret ve bağımlılık unsurlarından oluştuğu söylenmelidir. Uşan'a göre, 5510 sayılı Kanun'daki hizmet akdi tanımının iş sözleşmesinden farkı olmadığı gibi bir üst kavram olarak düşünülmüştür. Bkz. Uşan, 2010, s. 110. Ayrıca bkz., Güzel ve diğ., 2021: s. 79-80.

³⁸ Uşan, 2010, s. 110; Kuruca, 2012, s. 176.

³⁹ Sözer, 2023: s. 70; Tuncay ve diğ., 2023: s. 284; Bostancı, 2007: s. 172-174; Sözer, 2024: s. 148; Arıcı, 2022: s. 222; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 54; Uşan, 2009: s. 74; Uşan-Erdoğan, 2023: s. 359; Kuruca, 2012: s. 176; Günler, 2020: s. 31.

⁴⁰ Bostancı, 2007: s. 173.

⁴¹ Sözer, 2024: s. 148.

Hizmet akdinden söz edebilmek için bir gerçek kişi tarafından iş görme edimi üstlenilmelidir. İş görme edimine konu olan işin çeşidinin, vasfının, edimin ifasında araç kullanılıp kullanılmamasının herhangi bir önemi bulunmadığı gibi iş, bedensel olabileceği gibi zihinsel de olabilir.

Her ne kadar kişinin genel sağlık sigortalısı olması bakımından iş sözleşmesinin türü önemli olmasa da kısmi süreli iş sözleşmesi⁴² ile çalışan işçilerin durumu özellik arz etmektedir. Kanun koyucu, bu kişilerin genel sağlık sigortasından yararlanmaları konusunda önemli bir ayrıma gitmiştir. Kanunda kısmi süreli iş sözleşmesi ile bir ay içinde 8 gün ve daha az çalışanların eksik günlerini tamamlayacak şekilde genel sağlık sigortası primlerini kendilerinin ödemeleri gerektiği düzenlenmiştir. Kanundaki düzenlemeye göre, Kanunun 3. maddesinin III. fıkrası kapsamına girenler hariç olmak üzere; 4. maddenin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olmakla birlikte, 4857 sayılı Kanun'un 13. ve 14. maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar ile ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışıp, çalıştığı saat karşılığında ücret alanlardan (...) 1 ay içerisinde sekiz gün ve daha az çalışanlar için eksik günlerine ait genel sağlık sigortası primlerinin otuz güne tamamlanması zorunludur (SSGSSK md. 88/IV). Söz konusu kişiler, yoksul (SSGSSK md. 60/I-(c)-(1)) veya varıl (diğerleri) (SSGSSK md. 60/I-(g)) statüsünden hangisine dahil iseler o konumda prim ödemelerini yapmalıdırlar (SSGSSK md. 88/IV).

Bir ayda 9 ve 29 gün arasında çalışanların durumuna bakacak olursak bu kişiler bağlı sigortalıysa prim ödemelerine gerek bulunmamaktadır⁴³. Zira SSGSSK md. 3/son'da "...sigortalı çalışmama şartı hariç birinci fıkranın (10) numaralı bendinde yer verilen diğer şartları haiz olmaları kaydıyla otuz günden eksik günleri için genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır." ifadesi ile kısmi süreli iş sözleşmesi ile çalışan kişilerin de (eş, çocuk, anne veya baba olarak) koşulları varsa bağlı sigortalı olarak genel sağlık sigortası kapsamında olacakları vurgulanmıştır. Belirtilen kişiler bağlı sigortalı konumunda değilse genel sağlık sigortası kapsamına asli sigortalı olarak dahil olacaklardır⁴⁴.

Bir ay içinde ev hizmetlerinde 10 gün ve daha fazla çalışanlara ilişkin kanunda özel bir hüküm bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeye göre, ev hizmetlerinde bir veya birden fazla gerçek kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün

⁴² SSGSSK md. 3/son "4857 sayılı Kanunun 13 üncü ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar, ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışıp, çalıştığı saat karşılığında ücret alanlardan ay içerisinde otuz günden eksik prim ödeme gün sayısı bulunanlar, sigortalı çalışmama şartı hariç birinci fıkranın (10) numaralı bendinde yer verilen diğer şartları haiz olmaları kaydıyla otuz günden eksik günleri için genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır." Bu hükümden sadece 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında olan kısmi süreli çalışanlara yer verildiği için diğerleri kapsam dışında bırakılmıştır.

⁴³ Bkz., Sözer, 2024: s. 148, dn. 10.

⁴⁴ Sözer, 2024: s. 149.

sayısı 10 gün ve daha fazla olan kişiler, işçi konumunda kabul edilmekte ve işçilere uygulanan tüm sigorta dallarından yararlanmaktadırlar (SSGSSK ek md. 9/I)⁴⁵. 20.08.2016 tarihinde 6745 sayılı Kanun'un 63 maddesi ile 5510 sayılı Kanun'un 88. maddesinin IV. fıkrası değiştirilmeden önce bir ay içinde 9 gün ve 29 gün arası ev hizmetinde çalışan kişi, asli konumda genel sağlık sigortası kapsamında iken yeni düzenleme ile gerekli koşullar varsa bağlı sigortalı kabul edilecekler, aksi halde asli sigortalı sıfatıyla genel sağlık sigortalı sayılacaklardır⁴⁶.

Kanunun ek 9. maddesindeki düzenlemeye göre, ev hizmetinde çalışan kişi, eğer ay içinde 10 günden az çalışıyorsa prime esas günlük kazanç alt sınırının %2'si oranında iş kazası ve meslek hastalığı primi ödenmelidir. Bu kişileri çalıştıran birden fazla işveren varsa primlerin bu işverenler tarafından çalıştırıldıkları süreyle orantılı olarak ödenmesi gerekir. Bu kişiler, hastalık sigortası kapsamında değildir. Söz konusu kişiler, adlarına ödenen primin ait olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar aynı kazancın otuz katının %32,5 oranında prim ödeyebilir. Bunun % 20'si malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları, %12,5'i genel sağlık sigortası primidir. Bu süre içinde ödenmeyen primin ödenme hakkı düşer. Ödenen primler, 4. maddenin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sayılır (SSGSSK ek md. 9/II). Hükümde, söz konusu kişilerin malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primleri ile genel sağlık sigortası primleri için sigortalı bakımından "ödeyebilir" ifadesine yer verilmiştir. Bu bağlamda hükmün lafzından her iki sigorta dalının da isteğe bağlı olarak uygulanacağı sonucuna ulaşıldığını söylemek mümkündür⁴⁷. Sözer, ev hizmetlerinde çalışan kişilere daha fazla koruma getirme iddiası taşıyan bu hükümde bir tasarım hatası olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Zira, hüküm nedeniyle ev hizmetlerinde 10 günden az çalışanların tedavi giderlerini tamamen kendileri karşılamak zorunda kalabileceklerdir⁴⁸. Ayrıca yine yazara göre, Kanunun 60. maddesinde birkaç istisna dışınsa tüm vatandaşlar sağlık koruma kapsamına dahil edilirken, zaten kapsamda olan ev hizmetlerinin 6552 sayılı Kanun'un 55. maddesi ile 5510 sayılı Kanun'a eklenen düzenleme ile dışlandığını söylemek zordur⁴⁹.

2. SSGSSK md. 4/I-(a) Bendi Kapsamında Değerlendirilenler

5510 sayılı SSGSSK'nın 60. maddesi hizmet akdiyle çalışanları genel sağlık sigortası kapsamına alırken, Kanunun 4. maddesinin I. fıkrasının (a) bendine atıfta bulunmuştur. Kanunun 4. maddesinin II. fıkrasında ise diğer bazı kişi grupları sayılarak bu kişilere, 4. maddenin I. fıkrasının (a) bendi gereği

⁴⁵ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz., Caniklioğlu-Özkaraca, 2016, s.659 vd.; Okur, 2004: s. 3 vd.; Arslan Ertürk, 2015: s. 89 vd.; Uzun, 2021: s. 290-294.

⁴⁶ Sözer, 2024: s. 149.

⁴⁷ Sözer, 2024: s. 149.

⁴⁸ Sözer, 2024: s. 150.

⁴⁹ Sözer, 2024: s. 150.

sigortalı olan kişilere ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir. Kanundaki atıf sebebiyle, 4. maddenin II. fıkrasında sayılan diğer kişi gruplarının da genel sağlık sigortası kapsamına girdiği söylenebilir⁵⁰. Kanunun 5. maddesinde de bazı sigorta kollarının uygulanacağına sigortalılara yer verilmiştir. Maddede, aynı Kanunun md. 4/I-(a) düzenlemesine yollama yapılarak ilgili hükümde yer alan kişiler, sigortalılıkları bakımından işçilerle aynı konumda sayılmıştır. Bu maddede yer alan kişilerin de belirli durumlarda genel sağlık sigortalı olarak kabul edileceği söylenmelidir.

Bu başlık altında kısaca kimlerin Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında kabul edileceğine yer verilmiştir. Ancak bu açıklamalardaki bazı kişiler hakkında Kanunun 60. maddesinde de detaylı düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu kişiler hakkında 60. maddenin ilgili bentlerindeki açıklamalar çalışmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

a. İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları ile Sendika Şubelerinin Başkanlıkları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler

İş ilişkisinde sendikal faaliyetlerin zorluğu sebebiyle sendika yöneticilerine iş ve sosyal güvenlik hukuku bakımından birtakım korumalar sağlanmıştır. 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nda işçi sendika ve konfederasyon yöneticileri bakımından, "İşverene düşen pay dahil olmak üzere sosyal güvenlik kurumlarının prim ve aidatlarını ödemeye devam etmek suretiyle ayrıldıkları işyerlerindeki sigortalılık haklarını devam ettirebilirler." hükmü yer almaktaydı (md. 29/III, IV). Bu düzenleme 5510 sayılı Kanun'un md. 105'de yer alan "diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz" şeklindeki düzenleme ile kaldırılmıştır. Böylelikle sendika yöneticilerinin isteğe bağlı sigortalılıkları zorunlu sigortalılığa dönüşmüştür⁵¹. 2821 sayılı Kanun'daki düzenlemeye 2012 tarihli 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda yer verilmemiştir.

Bu açıklamalar ışığında kanun koyucunun işçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenleri, 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(a) bendi kapsamında zorunlu sigortalı olarak kabul ettiği söylenmelidir. Sendika yönetim kurulu üyeleri ile sendika arasındaki hukuki ilişki hizmet akdi değil, vekalet akdi⁵² olmasına rağmen kanun koyucu bu kişileri 4/I-(a)'lı olarak sigortalı kabul etmiştir⁵³. Bu nedenle de belirtilen kişiler, genel sağlık sigortası kapsamına dahildirler⁵⁴. Böylelikle iş sözleşmesi ile çalışan ve profesyonel sendika yöneticisi olması nedeniyle, iş

⁵⁰ Bostancı, 2007: s. 173.

⁵¹ Sözer, 2024: s. 153, dn. 32.

⁵² Y9HD 03.11.2015 E. 2015/25708 K. 2015/31010; Güzel ve diğ., 2021; s. 91-92; Tuncay ve diğ., 2023: s. 292; Sur, 2022: s. 87; Günler, 2020: s. 54.

⁵³ Güzel ve diğ., 2021; s. 91-92; Tuncay ve diğ., 2023: s. 292; Arıcı, 2022: s. 223; Sur, 2022: s. 87, 145; Başmanav, 2014: s. 87; Yıldız, 2016, s. 47-48.

⁵⁴ Sur, 2022: s. 87, 145; Başmanav, 2014: s. 87.

sözleşmesiyle çalışması sona eren sendika üyesi işçiler, sosyal sigortalı ve genel sağlık sigortalı olma hakkını sürdürme imkânı elde etmiş olmaktadır. Bu düzenlemeyle demokratik bir hak olan seçilme hakkı da korunmuştur⁵⁵.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Kanunda söz konusu kişilere ait işveren yükümlülüklerinin, bunları çalıştıran işçi sendikaları ve konfederasyonları veya işverenleri tarafından yerine getirileceği düzenlenmiştir (SSGSSK md. 13/II).

b. Bir veya Birden Fazla İşveren Tarafından Çalıştırılan; Film, Tiyatro, Sahne, Gösteri, Ses ve Saz Sanatçıları ile Müzik, Resim, Heykel, Dekoratif ve Benzeri Diğer Uğraşları İçine Alan Bütün Güzel Sanat Kollarında Çalışanlar ile Düşünürler ve Yazarlar

Kanun koyucu, bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar zorunlu sigortalı kabul etmiş ve Kanunun md. 4/I-(a) bendi hükümlerinden yararlanacaklarını düzenlemiştir (SSGSSK md. 4/II-(b))⁵⁶. Dolayısıyla da bu kişiler, genel sağlık sigortası kapsamında yer almaktadırlar.

Öğretide bir görüşe göre, hükümde bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan ibaresi yer aldığı için söz konusu kişilerin hizmet sözleşmesi ile istihdam edilenler olduğu sonucuna varılması ve bağımsız olarak faaliyette bulunan güzel sanat çalışanlarının ise kendi adına ve hesabına çalışan konumunda sigortalı olarak kabul edilmesi (SSGSSK md. 4/I-(b))⁵⁷ gerektiği ve bu çerçevede genel sağlık sigortalısı olacakları ileri sürülmüştür.⁵⁸ Başka bir görüşe göre, Kanunda güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünürler ve yazarlar olarak bahsedilenler, bu kişilerden bir iş sözleşmesi ile çalışmayanlardır⁵⁹. Zira hizmet akdi ile çalışan güzel sanat çalışanları doğrudan Kanunun md. 4/I-(a)

⁵⁵ Arıcı, 2022: s. 223.

⁵⁶ Benzer düzenleme 506 sayılı Kanun'da da yer almaktaydı. SSK ek md. 10, "Bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar bu Kanun hükümlerine tabidir."

⁵⁷ Yaptığı çini, seramikleri kendisine ait atölyesinde satışı sunan esnaf ve sanatkâr siciline kaydolun sanatçı Kanunun md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalıdır. Caniklioğlu-Özkaraca, 2014: s. 640; Köme Akpulat, 2015: s. 1197.

⁵⁸ Sözer, 2023: s. 77; Sözer, 2024: s. 150, 154.

⁵⁹ Uşan, 2009: s. 80; Akyiğit, 2017: s. 281; Korkusuz-Uğur, 2018: s. 222; Caniklioğlu-Özkaraca, 2014: s. 639; Günler, 2020: s. 56.

bendine tabi olur iken⁶⁰, hizmet akdiyle değil de vekalet veya istisna akdiyle⁶¹ çalışanlar 4. maddenin 2. fıkrası gereği md. 4/I-(a) bendine tabi olmaktadır⁶². Bu görüşe göre hükmün gerekçesinde de bu durum belirtilmektedir⁶³.

Konuya ilişkin olarak Kanunun ek 6. maddesinde de düzenleme bulunmaktadır. Hükme göre, 4. maddenin II. fıkrasının (b) bendinde belirtilen ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişilerin sigortalılıkları, bu madde kapsamında kendileri tarafından 30 gün üzerinden prim ödemeleri suretiyle sağlanır. Ek madde 6 kapsamında ödenen primler, Kanunun 4. maddesinin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilir ve bu madde kapsamındaki sigortalılar hakkında; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası ve istekleri halinde işsizlik sigortası hükümleri uygulanır.

c. Mütakabiliyet Esasına Dayalı Olarak Uluslararası Sosyal Güvenlik Sözleşmesi Yapılmış Ülke Uyruğunda Olanlar Hariç Olmak Üzere, Yabancı Uyruklu Kişilerden Hizmet Akdi ile Çalışanlar

Sosyal güvenlik hakkı, insanlar açısından büyük bir önem taşıması ve anayasal nitelikte olması bakımından sadece Türk vatandaşlarına tanınmış bir hak değildir. Nitekim Anayasa'nın 60. maddesi uyarınca "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir*". Bu bakımdan yabancıların sosyal güvenliğinin sağlanması da büyük önem arz etmektedir.

Bu durumu dikkate alan kanun koyucu, 5510 sayılı Kanun'da Türkiye'de oturan ve iş sözleşmesiyle çalışan yabancılar bakımından mütakabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğun-

⁶⁰ Bozkurt, 1997: s. 49. 5510 sayılı Kanun'da, 5754 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde sanatçı, düşünür ve yazarlardan hizmet akdi ile çalışanlar Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktaydılar. Yapılan değişiklik sonrası hizmet akdi ile çalışanlar hükmünün çıkarılmasıyla artık md. 4/II-(b) bendi ile kastedilen kişilerin iş sözleşmesi kapsamında çalışmayan kişiler olduğu açıktır. Caniklioğlu-Özkaraca, 2014: s. 639. Aynı yönde: Arslanköylü, 2015: s. 209; Köme Akpulat, 2016: s. 1196.

⁶¹ Sanatçının bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılması olgusu iş görme sözleşmesinin varlığına dayanmaktadır. Hükümde sözü edilen işveren kavramı da İş Kanunu'ndaki işveren olarak değil, iş sahibi, iş gördüren kişi olarak anlaşılmalıdır. Bkz., Köme Akpulat, 2016: s. 1196-1197.

⁶² Caniklioğlu-Özkaraca, 2014: s. 639; Günler, 2020: s. 56.

⁶³ Gereğe göre, "*Madde ile 5510 sayılı Kanunun; A) 4 üncü maddesinin; - İkinci fıkrasının (b) bendinde yapılan düzenleme ile; bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında istihdam edilenler ile düşünürler ve yazarların çalışmalarını hizmet akdine dayanmadığından, "hizmet akdi" ibaresi metinden çıkarılmıştır.*", Bkz. TBMM, Dönem: 23 Yasama Yılı: 2, S. Sayısı: 119, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss119.pdf>.

da olanlar hariç olmak üzere yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanları Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı saymıştır.

5510 sayılı Kanun'un md. 4/II- (c) bendi ile mütakabiliyet esasını uyarınca uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılan ülke uyruğunda olan kişiler ayrı tutulmuştur. Sosyal güvenlik sözleşmesi genel olarak iki veya daha fazla devletin taraf bulunduğu sosyal güvenlikle ilgili tarafların özel olarak belirledikleri hususları kapsayan her türlü anlaşmalar olarak tanımlanabilir⁶⁴. Öğretide bir görüşe göre kanunda belirtilmek istenen husus, uluslararası sosyal güvenlik anlaşması yapılan ülke uyruğunda olan kişilerin Türk sosyal güvenlik sistemine tabi olmayacakları değil, bu kişiler açısından öncelikle var olan ikili anlaşmanın uygulanacağı, burada hüküm bulunmaması ya da Türk Hukuku'na atıf yapılması halinde 5510 sayılı Kanun'un uygulanacağıdır⁶⁵.

Yabancıların genel sağlık sigortalılığı md. 60'da belli şartlara tabi kılınmış olup ilgili bölümde bu konuya ilişkin açıklama yapılmıştır⁶⁶.

d. 02/07/1941 Tarihli ve 4081 Sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna Göre Çalıştırılanlar

4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun'a göre köy sınırları içinde, şehir ve kasaba haricinde olup, belediye sınırı içinde veya dışında zirai üretim yapılan sahalarda çiftçi mallarını koruma amacıyla çalıştırılan koruma bekçileri, hizmet akdine tabi olarak çalıştırılmadıklarından dolayı sigortalı niteliğini haiz değilken 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu döneminde sigortalı sayılmışlar⁶⁷ ve aynı husus 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin II. fıkrasıyla da korunmuştur.

4081 sayılı Kanun'un VII. maddesine göre, köylerde çalıştırılacak koruma bekçileri köy ihtiyar meclisi tarafından, il-ilçe ve kasabalarda çalıştırılacak koruma bekçileri ise koruma meclisi tarafından seçilmekte ve atamaları kaymakamın veya valinin onayıyla gerçekleşmektedir. Bu çerçevede bu kişilerin hizmet akdi ile değil, devlet memurları gibi atama tasarrufuyla görevlendirilmektedir⁶⁸. Bu çerçevede bu kişilerin aslen bir iş sözleşmesi kapsamında çalışmadığı söylenmelidir. Buna rağmen kanun koyucu, bu kişileri 5510 sayılı Kanun'da özel hükümlerle 4/I-(a)'lı olarak sayılmaları gerektiğini hüküm altına almıştır. Dolayısıyla bu kişiler de genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmelidir. Kanunun md. 12/IV'e göre, koruma bekçisi olarak çalıştırılanlar

⁶⁴ Alp, 2013: s. 35.

⁶⁵ Güzel ve diğ., 2021: s. 92- 93; Tuncay ve diğ., 2023: s. 291; Sözer, 2023: s. 74.

⁶⁶ Bkz., III, B, 3.

⁶⁷ İlk defa 506 sayılı Kanun'da 11.05.1976 tarih ve 1992 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile 26.05.1976 tarihinden itibaren koruma bekçileri, sosyal sigortalar kapsamına alınmışlardır. Y10HD 20.12.1982 E. 1982/5659 K. 1982/5827.

⁶⁸ Güzel ve diğ., 2021: s. 94; Tuncay ve diğ., 2023: s. 294; Başmanav, 2014: s. 89; Günler, 2020: s. 65. Yüksek Mahkeme, köy bekçilerinin çiftçi malları koruma bekçisi statüsünde sayılmayacağına hükmetmiştir. Bkz. Y10HD 14.10.1992 E. 1992/3449 K. 1992/9334.

hakkında, işverenlerin bu Kanunda belirtilen yükümlülükleri, bunları çalıştırmaya yetkili makam tarafından yerine getirilir.

Kamu görevi dışında, fabrika, işhanı, otel gibi yerlerde bekçilik yapanlar hizmet sözleşmesine göre çalıştırdıklarından, bu kişiler Kanunun md. 4/1-(a) kapsamında sigortalı ve genel sağlık sigortalısı sayılacaklardır⁶⁹.

e. 24/04/1930 Tarihli ve 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununda Belirtilen Umumi Kadınlar

506 sayılı Kanun döneminde genelev kadınları uzun bir süre sosyal sigortalara tabi olamamıştır. 29.06.1978 tarih ve 2167 sayılı Kanun ile Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen genel kadınların 506 sayılı Kanun kapsamında olacağı düzenlenmiştir⁷⁰. 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin II. fıkrasının (e) bendi de sosyal koruma ilkesi göz önünde bulundurularak Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda belirtilen umumî kadınlar, zorunlu sosyal sigorta kapsamına dahil edilmiştir. Dolayısıyla bu kişiler genel sağlık sigortası kapsamında yer almaktadırlar.

Sosyal sigortalar kapsamına alınanlar sadece genelevlerde çalışan, Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nün 15. maddesinde "*başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlar*" olarak tanımlanan ve tescil edilmiş genel kadınlardır⁷¹. Dolayısıyla tescilli olmadan fuhuş yapan kadınlar, sosyal sigorta kapsamına dahil olmayıp⁷² genel sağlık sigortalısı da değildirler.

f. Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Düzenlenen Kurslarda Usta Öğretici Olarak Çalıştırılanlar, Kamu İdarelerinde Ders Ücreti Karşılığı Görev Verilenler ile 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. Maddesinin (C) Bendi Kapsamında Çalıştırılanlar

Milli Eğitim Bakanlığı gibi diğer kamu kurumlarının da kadrolu resmi personel dışındaki kişilerden eğitim hizmeti alabilmeleri mümkündür. 657 sayılı

⁶⁹ Şakar, 2017: s. 97; Sözer, 2023: s. 78.

⁷⁰ Genelev çalışanları, hizmet sözleşmesi ile çalışıp çalışmadıkları tartışması yapılmaksızın sosyal koruma düşüncesi ile zorunlu sigorta kapsamına alınmıştır. Bkz., Şakar, 2017: s. 97.

⁷¹ Şakar, 2017: s. 97. Tüzüğün tescil şartları taşıyan 21. maddesine göre, "*Komisyonca bir kadının genel kadın olarak tesciline karar verilebilmesi için, aşağıdaki şartların bulunması lazımdır:*

- a) Fuhuş kendisine sanat edinmek veya 20 nci madde gereğince hakkında komisyonca karar verilmiş olmak,
- b) 21 yaşını bitirmiş olmak,
- c) Yabancı tabiiyetinde bulunmamak,
- d) Tabiiyetsiz olmamak."

⁷² Şakar, 2017: s. 97; Başmanav, 2014: s. 90.

Kanun'un ders görevi başlığı taşıyan 89. maddesinde "Her derecedeki eğitim ve öğretim kurumları ile Üniversite ve Akademi (Askeri Akademiler dahil), okul, kurs veya yaygın eğitim yapan kurumlarda ve benzeri kuruluşlarda öğretmen veya öğretim üyesi bulunmaması halinde öğretmenlere, öğretim üyelerine veya diğer memurlara veyahut açıktan atanacaklara ücret ile ek ders görevi verilebilir. Ücretle okutulacak ders saatlerinin sayısı, ders görevi alacakların nitelikleri ve diğer hususlar Cumhurbaşkanlığı kararı ile tespit olunur." hükmü yer almaktadır.

5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin II. fıkrasının (f) bendi ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı DMK'nın 4. maddesinin (C) bendi kapsamında çalıştırılanları Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmıştır. 657 sayılı DMK'nın 4. maddesinin (C) bendine göre çalıştırılanlar geçici personel olup, ilgili hükümde bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığı'nın görüşlerine dayanılarak Bakanlar Kurulu'nca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kişiler olarak tanımlanmıştı Ancak 2018 yılında 696 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 17. maddesi ile 657 sayılı Kanun'un 4. maddesinin (C) bendi yürürlükten kaldırılmıştır⁷³.

Bu kapsamda hem Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar ile kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenlerin sağlık koruması kapsamında olduğu ve genel sağlık sigortasından sunulan edimlerden yararlanma hakkına sahip olduğu söylenmelidir.

g. Türkiye İş Kurumu Tarafından Düzenlenen Toplum Yararına Çalışma Programlarından Yararlananlar

Türkiye İş Kurumu tarafından Toplum Yararına Çalışma Programları gerçekleştirilmektedir. Toplum Yararına Programların Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te yer alan düzenlemeye göre, "Toplum Yararına Program (TYP): Afet, salgın, acil durum dönemlerinde ve diğer mücbir sebeplerde kamu hizmetlerinin desteklenmesi yoluyla özel politika gerektiren gruplar başta olmak üzere işsizlerin çalışma alışkanlık ve disiplininden uzaklaşmalarını engelleyen ve bu kişilere geçici gelir desteği sağlayan programları... (Yön. md. 4/I-

⁷³ SSGSSK geçici md. 43/I "Kamu kurum ve kuruluşlarında 4/12/2017 tarihi itibarıyla, adam/ay esasına göre kısmi süreli çalıştırılmakta olanlar ile saat ücreti karşılığı çalışmakta olanlar hariç olmak üzere bu Kanunun 4 üncü maddesinin mülga (C) fıkrası kapsamında tahsis edilmiş geçici personel pozisyonlarında çalışmakta olanlar, pozisyonlarının tahsis edildiği teşkilat ve birimde, halen yürütmekte oldukları hizmetleri aynı şekilde yerine getirmeye devam etmek üzere, bu Kanunun 4 üncü maddesinin (B) fıkrası kapsamında ihdas edilecek sözleşmeli personel pozisyonlarına bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren doksan gün içinde kurumlarınca geçirilirler."

(r))” ifade etmektedir. En fazla 6 ay süren (Yön. md. 10/III) bu programlarda katılımcılara asgari ücret ödenmektedir (Yön. md. 13/I).

Toplum Yararına Çalışma Programlarından yararlananlar 5510 sayılı Kanun’un md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Türkiye İş Kurumu, toplum yararına çalışanlar bakımından işveren veya işyeri sayılmamakla birlikte Kanunun md. 4/II ile prim ödeme yükümlüsü olarak tayin edilmiştir. Bu açıklamalar ışığında Toplum Yararına Çalışma Programlarından yararlananların Kanunun md. 60/I-(a)-(1) hükmü çerçevesinde genel sağlık sigortalısı olduğu söylenmelidir. Bu kişiler; genel sağlık sigortalılıkları, yararlanma koşulları ve edimler bakımından Kanunun md. 4/I-(a) bendi kapsamında diğer zorunlu sigortalılardan farklı değildir⁷⁴.

Programdan yararlananların genel sağlık sigortasından sunulan yardımlara hak kazanabilmesi için SSGSSK md. 67/1-a’da yer alan “60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) ve (f) bentleri ile aynı maddenin onikinci, onüçüncü ve ondördüncü fıkraları hariç genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin, sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası prim ödeme gün sayısının olması” hükmü gereğince bekleme süresini doldurması gerekir. Öğretide Özer’in de isabetli bir şekilde belirttiği gibi bu durum özellikle kısa süreli toplum yararına program katılımcıları bakımından sağlık hizmetinden yararlanmayı zorlaştırabilecek niteliktedir⁷⁵.

İşkur kursiyerleri ile toplum yararına çalışma programından yararlananların sigortalılıklarını karıştırmamak gerekir. Kanunun md. 5/I-(e)’de, “Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar ve bunlar hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır. Bunlar için Türkiye İş Kurumu prim ödeme yükümlüsü olmakla birlikte bu Kanun kapsamında işyeri ve işveren sayılmaz.” denilmektedir. Hükümden de anlaşılacağı üzere, bu kursiyerler zorunlu sigortalı olmakla beraber kısmen sigortalı olmaları nedeniyle haklarında tüm sigorta kolları değil, sadece iki sigorta kolu uygulanmaktadır. Bunlardan biri de genel sağlık sigortasıdır. Bununla birlikte işkur kursiyerleri, Kanunda yapılan değişikliklerle⁷⁶ bağlı sigortalı olsalar bile genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır⁷⁷. Toplum yararına programlardan yararlanan kişilerin katılımcı olmadan önce “bakmakla yükümlü olunan kişi” olmaları sigortalılıklarının baş-

⁷⁴ Özer, 2021: s. 323.

⁷⁵ Özer, 2021: s. 323, dn. 882.

⁷⁶ 5510 sayılı Kanun’da 04.04.2015 tarihli ve 6645 sayılı Kanun’un 44. maddesi ile bu bentte yer alan “bunlardan bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar hakkında ayrıca” ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁷⁷ Özer, 2021: s. 324-325.

lamasıyla sona erecektir⁷⁸. Diğer taraftan katılımcıların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin olması da mümkündür.

Kişinin Toplum Yararına Çalışma Programından yararlanmasının herhangi bir nedenle sona ermesi, genel sağlık sigortalılığının hemen sonlanmasına neden olmayacaktır. Kanunun md. 67/IV'te yer alan düzenlemesinde, "60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar, zorunlu sigortalıklarının sona erdiği tarihten itibaren on gün süreyle genel sağlık sigortasından yararlanırlar. Bu kişilerin sigortalılık niteliğini yitirdikleri tarihten geriye doğru bir yıl içinde 90 günlük zorunlu sigortalılıkları varsa, sigortalılık niteliğini yitirdikleri tarihten itibaren 90 gün süreyle (...) bakmakla yükümlü olduğu kişiler dahil sağlık hizmetlerinden yararlandırılırlar." denilmektedir.

Programdan yararlanan kişinin sigortalılık niteliğini kaybettiği tarihten itibaren geriye doğru bir yıl içinde 90 günlük zorunlu sigortalılığı bulunmaktaysa, kişi 10 gün daha genel sağlık sigortasından yararlanmaya devam edebilecektir. Eğer 90 günlük zorunlu sigortalılık bulunuyorsa bu süreye 90 gün daha eklenecek ve programdan yararlanan kişinin genel sağlık sigortalılığı yüz günün sonunda sona erecektir⁷⁹.

h. 506 Sayılı Kanun'un Geçici 20. Madde Sandıklarına Tabi Olanlar

5510 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesindeki düzenlemeye göre, 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesi kapsamındaki bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birlikler personeli için kurulmuş bulunan sandıkların iştirakçileri ile aylık veya gelir bağlanmış olanlar ile bunların hak sahiplerinin Sosyal Güvenlik Kurumu'na devir tarihini belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkilidir. Devir tarihi itibarıyla sandık iştirakçileri bu Kanunun 4. maddesinin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar. Böylelikle üyeler sandıkları Kuruma devredilinceye kadar sözleşmeli oldukları özel sağlık hizmeti talep hakkına sahip olup devir sonrası genel sağlık sigortası ile ilgileri kurulmaktadır⁸⁰.

⁷⁸ Zira tüm bakmakla yükümlü olunan kişiler, zorunlu sigortalı olmama koşulunu sağlamalıdır. Bkz., Sözer, 2024: s. 186.

⁷⁹ Özer, 2021: s. 325.

⁸⁰ Devir işlemi tamamlanıncaya kadar, sandık iştirakçileri, sandıktan aylık ve gelir alanlar ile bunların hak sahiplerinin sağlık ve sosyal sigorta yardımlarının sağlanması ile primlerinin tahsil edilmesine, ilgili sandık mevzuat hükümlerine göre sandıklarca ve sandık iştirakçilerini istihdam eden kuruluşlarca devam edilir (SSGSSK geçici md. 20/IV). Bu Kanunun kısa vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortası hariç diğer hükümleri bakımından; vakıf senetlerinde bu Kanuna aykırı hükümler bulunması halinde, bu Kanunun yürürlük tarihi itibarıyla bu Kanun hükümleri uygulanır (SSGSSK geçici md. 20/X). Y10HD 23.09.2020 E. 2018/6531 K. 2020/4768 "Dosya kapsamı incelendiğinde, davacılar murisinin davalı vakıf üyesi olduğu, kısmi felç geçirmesi sonucu Özel ... Hastanesi ve Özel ... Hastanesi'nde yatarak tedavi gördüğü, söz konusu hastane masraflarının ödenmesi için davalı vakfa başvurulması üzerine, davalı vakıf tarafından, Sağlık Yardımı Uygulama Yönetmeliğinin 14. maddesindeki anlaşmalı özel sağlık müesseselerinde ameliyat ve ayakta

1. Tarım veya Orman İşlerinde Hizmet Akdiyle Süreksiz Olarak Çalışanlar

5510 sayılı Kanun'un geçici md. 12/IX'de yer alan hüküm gereğince tarım ve orman işlerinde çalışan işçiler genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Hükme göre, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'na tabi sigortalılar ile bunların bu Kanuna göre bakmakla yükümlü oldukları kimseler, genel sağlık sigortası hükümlerine göre sağlanan sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanma hakkına sahiptir. Kamu idarelerinde sürekli ya da süreksiz olarak çalışan tarım işçileri, Kanununun 60. maddesinin 4. maddede yapılmış olduğu atıf nedeniyle uzun ve kısa vadeli sigorta kolları kapsamına alınmış olmaları nedeniyle genel sağlık sigortasının koruma alanı kapsamına alınmıştır.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin ek madde 1'in IV. fıkrasında yer alan hükme göre, "Kamu idarelerinin tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalıştırılanlar hariç olmak üzere, Kanununun 4 üncü maddesi ile isteğe bağlı sigortalılık hükümleri ve 506 sayılı Kanununun geçici 20 nci maddesi kapsamında sigortalı olmayan, kendi sigortalılıklarından dolayı bu kanunlara göre gelir veya aylık almayan ve 18 yaşını doldurmuş olanlardan; tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlar, örneği Kurumca hazırlanan ve Kurumca belirlenen ilgili muhtarlık, birlik, kuruluş, il veya ilçe tarım müdürlükleri tarafından usulüne uygun olarak düzenlenip onaylanmış belgeleri ile talepte buldukları tarihten itibaren sigortalı sayılırlar." Bu düzelemeden kamu dışında sürekli ya da süreksiz olarak çalışan tarım işçilerinin de aynı konumda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Buna karşılık, özel sektörde süreksiz işlerde çalışan işçilerden kazançları düşük olanlar, zorunlu sigortanın kapsamı dışındadırlar. Bu kişiler, talepte bulunmaları halinde tam gün esasına göre çalışan işçiler gibi sosyal sigorta kapsamına alınmaktadırlar. Zira Kanununun md. 6/1-(1)'de kamu idarelerinde ve Kanununun ek 5. maddesi kapsamında sayılanlar hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenlerin Kanununun 4. ve 5. maddelere göre sigortalı

tedavi dışında, yatarak tedavi yaptırılmaz, hükmü gereğince ödemenin yapılmaması üzerine açılan işbu davada, mahkemece, yönetmelik hükmünün vakıf senedinin 3. maddesine aykırı olduğu ve muris için refakatçi gerektiğinden bahisle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir." Karara konu olayda A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Vakfı, Vakıf Senedi'nin 3. maddesinde, sosyal sigortalar mevzuatına göre yardım yapılacağı belirtildiğinden, bu hususu düzenleyen maddelerden 5510 sayılı Kanun'un 65. maddesi, yol gideri, gündelik ve refakatçi giderini, 72. maddesi, sağlık hizmetlerinin ödenecek bedellerinin belirlenmesini, 73. maddesi ise sağlık hizmetlerinin sağlanma yöntemi ve sağlık giderlerinin ödenmesi hususlarını düzenlediği belirtildikten sonra davacı tarafından talep edilen faizin başlangıcı gerekçede tartışılmadığı için karar bozulmuştur.

sayılmayacağı belirtilmiştir. Bu kişiler, Kanunun ek 5. maddesinde yer alan hükme göre talepte bulunmaları halinde tam gün esasına göre çalışan işçiler gibi sosyal sigorta kapsamına alınmaktadır. Hükümde kamu idareleri hariç olmak üzere, tarım veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlara; 4. madde ile isteğe bağlı sigortalılık hükümleri ve 506 sayılı SSK geçici 20. madde kapsamında sigortalı olmama, kendi sigortalılıklarından dolayı bu kanunlara göre gelir veya aylık almama ve 18 yaşını doldurmuş olma şartlarını haiz olmaları durumunda, talepte buldukları tarihten itibaren md. 4/1-a bendi kapsamında sigortalı sayılma imkânı getirilmiştir.

Talep üzerine sosyal sigorta kapsamına alınan süreksiz çalışan tarım işçileri zorunlu olarak genel sağlık sigortası hükümlerine tabi tutulmuştur (SSGSSK md. 60/I- (a)-(2)). Bu kişiler SSGSSK md. 60/I-(g) hükmü ile genel sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır⁸¹. Söz konusu durum Kanunun geçici 12. maddesinin X. fıkrasında da açıklığa kavuşturulmuştur.

i. Ticari Taksi, Dolmuş ve Benzeri Nitelikteki Şehir İçi Toplu Taşıma Aracı İşyerlerinde Çalışan Kişiler

5510 sayılı Kanun'un ek 6. maddesine göre, ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerlerinde kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişilerin sigortalılıkları, kendileri tarafından 30 gün üzerinden prim ödemeleri suretiyle sağlanır. Ek madde 6 kapsamında ödenen primler, Kanunun 4. maddesinin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık olarak değerlendirilir ve bu madde kapsamındaki sigortalılar hakkında; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile istekleri halinde işsizlik sigortası ve konumuz açısından önemli olan genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır. Bu kişiler, gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olmaları durumunda Kanunun md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı olurlar ve yine genel sağlık sigortası kapsamında yer alırlar⁸².

Söz konusu kişilerin kısmi süreli iş sözleşmesi sebebiyle zorunlu sigortalılıklarının devam etmesi ve bir ay içinde 30 günden eksik kalan günler için prim ödemeleri gerekecektir. Ancak hükümde yer alan "...sigortalılıkları, kendileri tarafından 30 gün üzerinden prim ödemeleri suretiyle sağlanır." ifadesi dikkate alındığında, söz konusu kişilerin sigorta ilişkilerinin zorunlu olmaktan çıkarılarak kendi isteklerine bırakıldığı söylenmelidir. Bu kişilerin 30 günün tamamı kendileri tarafından ödenecek ve ödenen primler isteğe bağlı sigortanın tabi olduğu bağımsız çalışanların statüsünde değil, işçi konumunda değerlendirilecektir. Bu kapsamda söz konusu kişiler, iş sözleşmesi ile çalışmalarına karşın daha fazla korumaya almak gerekçesiyle zorunlu sigortalılıkları isteğe bağlı sigortalı haline dönüştürülmekte ve çalıştıranları işveren

⁸¹ Sözer, 2024: s. 153.

⁸² Başmanav, 2014: s. 94.

statüsünden çıkarılmaktadır. Öğreti, hükmün mevcut haliyle uygulanma imkânının şüpheli olduğu ileri sürülmüştür⁸³.

j. Öğrenciler ve Kursiyerler

5510 sayılı Kanun'un hükümleri gereğince 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu'nda belirtilen aday çırak⁸⁴, çırak⁸⁵ ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler⁸⁶ iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık sigortası hükümlerine tabi olmakta ve md. 4/I-(a) kapsamında sigortalı sayılmaktadırlar (SSGSSK md. 5/I-(b)). Bu kişiler hakkında bağlı sigortalı olmamak kaydıyla ayrıca genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaktadır⁸⁷.

Mevzuatımızda mesleki eğitim gören öğrenciler dışında staj yapan öğrenciler de SSGSSK md. 5/I-(b)'de düzenlenmiştir. Meslek liselerinde okumakta iken veya yükseköğrenimleri sırasında, zorunlu olup olmadığına bakılmaksızın⁸⁸, staja tabi tutulan öğrenciler md. 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar ve bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar genel sağlık sigortasının kapsamında olurlar.

Maddi desteğe ihtiyaç duyan yükseköğretim kurumlarındaki öğrenciler, bu kurumlarda kısmi zamanlı olarak geçici işlerde çalışabilirler ve bir saatlik çalışmaları karşılığında günlük brüt asgari ücretin dörtte birini geçmemek üzere ücrete hak kazanırlar. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 46. maddesi gereğince Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından burs verilenler veya burs alma şartlarını taşıyanlara öncelik verilmek suretiyle hizmetlerine ihtiyaç duyulan öğrencilerin, öğrenim gördükleri yükseköğretim kurumlarındaki geçici işlerde kısmi zamanlı olarak çalışması mümkün kılınmıştır.

⁸³ Sözer, 2024: s. 151.

⁸⁴ 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu md. 3/I-(b)'ye göre aday çırak, çıraklığa başlama yaşını doldurmamış ve çıraklık döneminden önce kendisine işyeri ortamı tanıtılan, sanat ve mesleğinin ön bilgileri verilen kişiyi ifade eder.

⁸⁵ 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu md. 3/I-(c)'ye göre çırak, çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştirilen kişiyi ifade eder.

⁸⁶ 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu m. 3/I-(h)'ye göre işletmelerde mesleki eğitim, mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumları öğrencilerinin beceri eğitimlerini işletmelerde, teorik eğitimlerini ise mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında veya işletme veya kurumlarda tesis edilen eğitim birimlerinde yaptıkları eğitim uygulamalarını; md. 3/I-(d)'ye göre öğrenci, işletmelerde, mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarında örgün eğitim görenleri ifade eder.

⁸⁷ SSGSSK md. 5/I-(b)'de belirtilen öğrenciler, bağlı sigortalı iken bu sıfat ortadan kalktığı tarihte asli sigortalı olarak sağlık koruması kapsamına alınmaktadır. Bkz. GSSTİY md. 9/I-(b).

⁸⁸ Hükümde stajda sigorta için aranan zorunluluk kaydı, 6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 24. maddesi ile kaldırılmıştır.

Bu şekilde çalıştırılan öğrenciler, yapmış oldukları çalışmalar nedeniyle işçi olarak kabul edilmeyecektir (2547 sayılı Kanun md. 46/I-(k)). Bu öğrenciler de SSGSSK md. 5/I-(b) gereğince iş kazası ve meslek hastalığı sigortasına tabi olup bağlı sigortalı olmamaları durumunda genel sağlık sigortası kapsamına alınmışlardır.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı (ÖSYM) da öğrencileri, işçi statüsünde olmadan çalıştırma olanağına sahiptir. 6114 sayılı Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Hizmetleri Hakkında Kanun'u md. 6/XIX' de "Yükseköğretim kurumlarının önlisans, lisans ve lisansüstü diploma programlarına kayıtlı öğrencilerden Başkanlıkça hizmetlerine ihtiyaç duyulanlar başvuru, tercih, sınav evrakının tanzimi ve benzeri sınav hizmetlerine yönelik geçici işlerde kısmi zamanlı olarak çalıştırılabilir. Bu şekilde çalıştırılan öğrenciler, bu çalışmalarından dolayı işçi olarak kabul edilmez. Kısmi zamanlı olarak çalıştırılan öğrencilere bir saatlik çalışma karşılığı ödenecek ücret, 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu gereğince on altı yaşından büyük işçiler için belirlenmiş olan günlük brüt asgari ücreti geçemez. Kısmi zamanlı çalışma karşılığı ücret ödenmesi, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından verilmekte olan burs veya öğrenim kredisinin kesilmesi veya aynı Kuruma ait yurtlardan yararlanma hakkının kaldırılması sonucunu doğurmaz. Kısmi zamanlı olarak öğrenci çalıştırılmasına ilişkin haftalık çalışma süreleri ve yapılacak ücret ödemelerinin tutarı ile diğer usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Başkanlık tarafından belirlenir. Bunlar hakkında 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi hükmü uygulanır ve prim ödeme yükümlüsü Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığıdır. Hak sahibi olarak almış oldukları gelir ve aylıkları bu çalışmalarından dolayı kesilmez." denilmektedir. Bu düzenleme gereğince hükümde belirtilen öğrenciler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile bağlı sigortalı olmamaları durumunda genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaktadır.

k. Türkiye İş Kurumu Kursiyerleri

Mevzuatımızda Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir (SSGSSK md 5/I-(e). 6645 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 44. maddesi ile md. 5/I-(e)'de bendinde yer alan "bunlardan bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar hakkında ayrıca" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır⁸⁹. Bu nedenle de SSGSSK md. 5/I-(b) bendinde belirtilen kişilerden farklı olan Türkiye İş Kurumu kursiyerlerinin genel sağlık sigortası kapsamına dahil olması hususu bağlı sigortalı olup

⁸⁹ Bu değişikliğe rağmen GSSTİY md. 9/I - (c)'de halen kursiyerler asli sigortalı olarak genel sağlık sigortası kapsamına bağlı sigortalı sıfatını kaybettikleri tarihten itibaren girerler kuralı, varlığını muhafaza etmektedir.

olmamasına tabi kılınmamıştır. Diğer bir ifade ile kursiyerler bağlı sigortalı olsa da genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır.

3. SSGSSK md. 4/I-(c) Bendi Kapsamında Sigortalı Olanlar (Kamu İdarelerinde Çalışanlar)

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(a)-(1) hükmü ile kamu görevlileri, diğer kamu görevlileri ile kamu görevlisi gibi değerlendirilen kişiler, başka bir ifade ile kamu görevlisi profesyonel sendika yöneticileri, sözleşmeli erbaş ve erler, resmi öğrenciler, İş-Kur kursiyerleri, sosyal sigorta gelir ve aylığı alan kamu görevlileri ve söz konusu kişilerin bağlı sigortalıları genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır.

İş sözleşmesiyle çalışanlarda olduğu gibi kamu idarelerinde çalışanlar açısından da doğrudan SSGSSK md. 4/I-(c) kapsamında sigortalı olacağı belirtilmemekle birlikte belirli grupların SSGSSK md. 4/I-(c) kapsamındaki sigortalılar gibi değerlendirileceği ifade edilmektedir. Bu kişiler de genel sağlık sigortası kapsamındadır. Bunlar;

- a) Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar,
- b) Başbakan, Cumhurbaşkanı yardımcıları, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il encümeninin seçimle gelen üyeleri,
- c) Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken, bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikalar ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenlerden aylıksız izne ayrılanlar,
- d) Harp okulları ile fakülte ve yüksek okullarda, Milli Savunma Bakanlığı hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksek okulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tâbi tutulan adaylar,
- e) Polis Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler ile polis nasbedilmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitimine tabi tutulan adaylar,
- f) Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile fakülte ve yüksek okullarda Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okumaya devam edenler ile subay ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylardır.

Bu bağlamda ilk olarak kimlerin kamu görevlisi ve diğer kamu görevlileri kapsamında olduğu açıklanacaktır. Ardından Kanunun md. 4/I- (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar ele alınacaktır.

Kamu görevlileri Anayasa md. 128'de ifade edilen memur kavramı dışında kalan, işçi sayılmayan devletin yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinde çalıştırılan görevlileri ifade eder. Teknik anlamda memur sayılmayan ancak kamuda iş sözleşmesi ile istihdam edilmeksizin çalıştırılan kişiler Kanunun md. 4/I- (c) 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(c) bendi kapsamında sigortalı olanlar genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. 5510 sayılı Kanun'da kamu görevlisi tanımı yapılmaksızın şu şekilde açıklanmıştır.

“c) Kamu idarelerinde;

1) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,

2) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86 ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar,

sigortalı sayılırlar.”

Normda kamu görevliliği dört koşula bağlanmıştır. Bunlar kamu idarelerinde çalışma, kadro ve pozisyonlarda çalışma, bu konumda sürekli olarak çalışma ve işçi (SSGSSK md. 4/I-(a)) ya da bağımsız çalışma (SSGSSK md. 4/I-(b)) konumunda sigortalı olmamaktır⁹⁰. Hüküm, Anayasa'ya ve Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan düzenlemeler dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Anayasa'nın “kamu hizmeti görevlileri” başlığı taşıyan 128. maddesinin 1. fıkrasında “Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.” denilmektedir. Bu hükme göre bir kişinin kamu hizmeti görevlisi olabilmesi için kamu tüzel kişiliğinde çalışması, genel idare esaslarına göre yürütülen bir kamu hizmetini asli ve sürekli olarak yerine getirmesi gerekir⁹¹. Bu maddede genel bir kavram olarak kamu hizmeti görevlileri açıklandığından memurlar dışında sözleşmeli personelde madde kapsamında kabul edilmelidir. 5510 sayılı Kanun md. 4/I-(c)-(2) hükmü ile sözleşmeli personel de sosyal sigortalar kapsamına alınmıştır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 86. maddesinde, “Memurların kanuni izin, geçici görev, disiplin cezası uygulaması veya görevden uzaklaştırma nedenleriyle işlerinden geçici olarak ayrılmaları halinde yerlerine kurum içinden veya diğer kurumlardan veya açıktan vekil atanabilir. Bir görevin memurlar eliyle

⁹⁰ Sözer, 2024: s. 169.

⁹¹ Sözer, 2024: s. 170.

vekaleten yürütülmesi halinde aylıksız vekalet asıldır. Ancak, ilkökul öğretmenliği (Yaz tatili hariç), tabiplik, diş tabipliği, eczacılık, köy ve beldelerdeki ebelik ve hemşirelik, mühendis ve mimarlık, veterinerlik, vaizlik, Kur'an kursu öğreticiliği, imam-hatiplik ve müezzin-kayyımlığa ait boş kadrolara Maliye Bakanlığının izni (mahallî idarelerde izin şartı aranmaz) ile, açıktan vekil atanabilir." hükmü bulunmaktadır. Bu norm ile kamu görevlileri yanı sıra açıktan vekil atanmalar da kamu görevlisi statüsünde kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu kişilerin de genel sağlık sigortası kapsamında olduğu söylenmelidir⁹².

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4. maddesinde kamu kurumlarında memur, sözleşmeli personel ve işçi olmak üzere üç istihdam şekli mevcut olduğu belirtilmektedir. 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(c) bendi memur ve sözleşmeli personeli kapsamakta ve işçileri ise kapsamamaktadır.

Kamu görevlileri bazı durumlarda aylıksız izne çıkma hakkına sahiptir. Bu izin hakkının bir yıla kadar olan kısmında ilgili kişinin genel sağlık sigortası ilişkisi devam etmektedir (GSSTİY md. 9/b). İzin süresi bir yıldan uzun olduğu durumlarda ise kamu görevliliğine bağlı olan genel sağlık sigortalılığı son bulacaktır. Zira Kanunda "...sigortalı sayılanlardan, ilgili Kanunları gereğince bir yılda fazla aylıksız izin kullanan eşler, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır (SSGSSK md. 60/V)." denilmektedir. Böyle bir durumda Kanunun 60. maddesinin başka bir statüsünde (varsıl, yoksul...) sigortalı sayılmaları mümkündür⁹³.

4. Kamu Görevlisi Gibi Değerlendirilenler

a. Kamu İdarelerinde Seçim veya Atama Yoluyla Göreve Gelenler

Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle ya da atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar SSGSSK md. 4/I-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmışlardır. Bu kişiler geniş anlamda kamu görevlileridir⁹⁴.

b. Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan, Bakanlar, Bakan Yardımcıları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri, Belediye Başkanları ve İl Encümeninin Seçimle Gelen Üyeleri

Kanun koyucu bir takım özelliği olan kişileri kamu görevlisi gibi kabul etmiştir. Buna göre Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Başbakan, Bakanlar ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri Kanunun md. 4/I-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılmaktadır (SSGSSK md. 4/IV-(b)). Bakan Yardımcılıkları 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Bu kişiler atandıkları tarih-

⁹² Sözer, 2024: s. 170.

⁹³ Sözer, 2024: s. 172.

⁹⁴ Sözer, 2024: s. 173.

ten itibaren Kanunun md. 4/I- (c) kapsamında sigortalı olarak kabul edilmiştir. Belediye başkanları ve il encümeninin seçimle gelen üyeleri de Kanunun md. 4/I- (c) kapsamında sigortalıdırlar.

c. Kamu Görevlileri Sendika veya Konfederasyonlarının Yönetim Kuruluna Seçilenler

Ülkemizde kamu çalışanlarının sendika kurabilmesi bu sendikalara üye ve yönetici olabilmeleri mümkündür. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, kapsamına aldığı çalışanları Kanunun 3. maddesinde belirtmiştir. Hükme göre, bu Kanun kapsamında yer alan kurum ve kuruluşların kadro veya pozisyonlarında istihdam edilenlerden işçi statüsü dışında çalışan kişiler kamu görevlileridir (md. 3/I-(a)). Bu kişiler, kamu görevlileri sendikalarının genel kurullarında merkez ya da şube yönetim kuruluna seçilenler sendika yönetim görevini kamu görevi ile birlikte sürdürebilirler. Böyle bir durumda bu kişilerin özlük ve sosyal güvenlik haklarında herhangi bir değişiklik olmamaktadır⁹⁵.

Sendikanın görev alanının geniş olması sebebiyle yönetim kurulu üyesinin sendikal görevinin yanı sıra asli görevini sürdürmesi olanaksızsa bu kişiler seçildikleri tarihten itibaren otuz gün içinde yazılı talepte bulunarak yöneticilik görevleri süresince aylıksız izne ayrılabilirler. Talepte bulunmayanlar kurumlardaki görevlerine devam ederler (4688 md. 18/IV). 5510 sayılı Kanun'da aylıksız izne ayrılan bu kişilerin Kanunun md. 4/I- (c) kapsamında sigortalılıklarını sürdürmelerine imkân tanınmıştır (SSGSSK md. 4/IV- (c)). Böylelikle bu kişiler hem sosyal sigorta hem de genel sağlık sigortası kapsamında yer almışlardır.

d. Askeri Öğrenciler

Harp okulları ile fakülte ve yüksekokullarda, Milli Savunma Bakanlığı hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askeri öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksekokulları ve astsubay atanmak üzere temel askerlik eğitimine tabi tutulan adaylar kamu görevlisi statüsünde hem sosyal sigorta hem de genel sağlık sigortası anlamında sigortalı kabul edilmektedirler (SSGSSK md. 4/IV-(d), md. 60/I-(a)). Bu kişilere ait primler ilgili kamu idaresince ödenir. Genel sağlık sigortası kapsamına alınan bu kişiler, öğrencilikleri süresince başka bir nedenle asli ya da bağlı sigortalı sayılmazlar (SSGSSK md. 60/XII).

e. Polis Akademisi Öğrencileri ile Emniyet Genel Müdürlüğü Hesabına Öğrenim Görenler

Polis Akademisi ile fakülte ve yüksekokullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan ya da kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Mü-

⁹⁵ Sözer, 2024: s. 174.

dürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler ile polis atanmak üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitime tabi tutulan adaylar Kanunun md. 4/I- (c) bendi kapsamında yer alırlar (SSGSSK md. 4/IV-(e)). Konuya ilişkin 4652 sayılı Polis Yüksek Öğrenim Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanunun amacı, "... *Türk Polis Teşkilatının en yüksek öğretim kurumu olan Polis Akademisi ve bağlı fakülteler, enstitüler ile polis meslek yüksek okullarındaki yüksek öğretim ile ilgili amaç ve ilkeleri belirlemek...*" tir (md. 1). Bu amaçla Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Emniyet Teşkilatının amir sınıfı personel ihtiyacını karşılayan, 4 yıllık lisans düzeyinde eğitim veren, parasız yatılı eğitim kurumudur. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün ayrıca polis meslek yüksekokulları da bulunmaktadır. Eğitim süresi boyunca bu okullarda okuyan öğrenciler sosyal sigortalı ve genel sağlık sigortalı kabul edilmektedir.

f. Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Öğrencileri ile Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı Hesabına Okuyanlar

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile fakülte ve yüksekokullarda Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okumaya devam edenler ile subay ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitime tabi tutulan adaylar da kamu görevlileri gibi sigortalı kabul edilmişlerdir (SSGSSK md. 4/IV-(f)). Genel sağlık sigortası kapsamına alınan bu kişiler, öğrencilikleri süresince başka bir nedenle asli ya da bağlı sigortalı sayılmazlar (SSGSSK md. 60/XII).

g. Sözleşmeli Er ve Erbaşlar

Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı tarafından gerekli görülen erbaş ve er kadrolarında, kritik ve uygun görevlerde, yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak amacıyla görevlendirilecek sözleşmeli erbaş ve erlerin; sağlanması, yetiştirilmesi, görevde yükselmeleri, tertip edilmeleri, geçici görevlendirilmeleri, hizmet koşulları, görev ve hakları, yükümlülükleri, ayırma ve ayrılmalarını düzenlemek amacıyla 6191 sayılı Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı yetişmiş personel ihtiyacını karşılamak amacıyla en az ilköğretim mezunu olup askerlik hizmetini erbaş ve er olarak tamamlamış olanlar arasından seçim yapmaktadır. Bu Kanunun md. 7/I hükmüne göre, sözleşmeli er adayları ile sözleşmeli erbaş ve erler, ön sözleşme yapılmasıyla beraber kamu görevlisi sayılmaktadır. Dolayısıyla bu kişiler, 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(c) bendi kapsamında sigortalı kabul edilmişlerdir. Ayrıca ön sözleşme ve sözleşme dönemi boyunca erbaş ve erler genel sağlık sigortası kapsamındadırlar. Bu kişilerin sözleşmeleri bittikten sonra bir süre daha sağlık hizmetlerinden yararlanmaları mümkündür. Yararlanma, ilgilinin sözleşmesi kendi iradesi dışında son bulmuşsa

hizmet ettiği süre kadarken (6191 sayılı Kanun md. 8/II-(a)), kendi iradesi ile son bulmuşsa yararlanma hizmet süresinin yarısı kadar olmaktadır (6191 sayılı Kanun md. 8/II-(b)). Bu durumda olan erlerin primleri Milli Savunma Bakanlığı ya da İçişleri Bakanlığı tarafından ödenmektedir (6191 sayılı Kanun md. 8/II).

h. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Memur Adayı

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinin ihtiyacı olan idare memurluğu ile infaz ve koruma memurluğu için Devlet Memurları Sınavında başarılı olan kişiler arasından sınavla aday belirlenmektedir. Bu adaylar, Adalet Bakanlığı bünyesinde bulunan eğitim merkezinde en az beş ay süren hizmet öncesi eğitim görmektedirler. Eğitim sonunda söz konusu kişiler, sınava tabi tutulmakta ve eğitimi başarıyla tamamlayanlar ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde boş kadrolara atanmaktadır (4769 sayılı Kanun md. 10 ve 11).

Adaylar, eğitim süresince genel sağlık sigortası kapsamına alınmaktadır. Bu kişilerin primleri Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenmektedir. Sağlık koruması kapsamına adaylar ile eş, çocuk, anne ve babaları girmektedir (SSGSSK md. 60/X). Bu konuya ilişkin detaylı açıklama aşağıda yer almaktadır⁹⁶.

5. SSGSSK md. 4/I-(b) Bendi Kapsamında Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinde, Kanunun md. 4/I-(b) bendi gereğince sigortalı sayılanların genel sağlık sigortalısı olduğu kabul edilmiştir. Bu çerçevede,

“Köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ise;

- 1) *Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar,*
- 2) *Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar,*
- 3) *Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,*
- 4) *Tarımsal faaliyette bulunanlar,...”* genel sağlık sigortası kapsamına girmektedir.

a. Köy ve Mahalle Muhtarları

Köy ve mahalle muhtarlarının sigortalılık hakları 29.08.1977 tarih ve 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunu'nda ve 5510 sayılı Kanun'da düzenlenmiştir. 2108 sayılı Kanun'un 4. maddesinde, 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında sigortalı sayılmayı gerektirecek bir çalışması bulun-

⁹⁶ Bkz., III., B., 9., b.

mayan veya bu kapsamda aylık ve gelir almayan köy ve mahalle muhtarlarının, 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinin I. fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalı sayılacaklarına yer verilmiştir. Bu hükümde köy ve mahalle muhtarlarının 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları, 4. maddenin diğer bentleri kapsamında sigortalılık durumlarının olmaması şartına bağlı kılınmıştır. Buna karşılık sonraki genel kanun olan 5510 sayılı Kanun'da köy ve mahalle muhtarları herhangi bir koşul aranmaksızın doğrudan md. 4/I-(b) bendi kapsamında kabul edilmiştir. Öğretide de belirtildiği gibi her ne kadar önceki kanun niteliğinde olsa da 2108 sayılı Kanun 5510 sayılı Kanun'a göre özel kanun niteliğinde olduğundan dolayı öncelikli olarak uygulanacaktır. Bu kapsamda muhtarın hizmet akdine dayanan bir çalışması olması durumunda 5510 sayılı Kanun'un 4/I-(a) bendi kapsamında sigortalı olması gerekir⁹⁷. Özetle mevzuatımızdaki yer alan düzenlemeler dikkate alındığında, işçi konumunda sayılmayan ve bu sigortalı statüsünde gelir ya da aylık almayan köy ve mahalle muhtarları, bağımsız çalışan olarak sigortalı ve genel sağlık sigortalı sayılmaktadır (SSGSSK md. 60/I-(a), (2) yolumla md. 4/I-(b), 2108 Sayılı Kanun md. 4).

Sonuç olarak denilebilir ki, köy ve mahalle muhtarları ister hizmet akdi ile çalışmaları sonucu 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(a) bendi isterse işçi konumunda sayılmayıp ve bu sigortalı statüsünde gelir ya da aylık almaması sonucunda md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı olsun Kanununun 60. maddesi hükmü gereğince genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilecektir.

b. Gelir Vergisi Mükellefleri

Gelir vergisi, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) ile düzenlenmektedir. Bu Kanunda Türkiye'de yerleşmiş olanlar resmi daire ve müesseselere veya merkezi Türkiye'de bulunan teşekkül ve teşebbüslere bağlı olup adı geçen daire, müessese, teşekkül ve teşebbüslerin işleri dolayısıyla yabancı memleketlerde oturan Türk vatandaşları; ticarî kazançlar, ziraî kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratlar üzerinden gelir vergisi mükellefi olurlar (GVK md. 2, md. 3).

Hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar Kanununun md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalıdırlar ve genel sağlık sigortası kapsamındadırlar⁹⁸.

⁹⁷ Güzel ve diğ., 2021: s. 107; Makas, 2021: s. 193.

⁹⁸ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 37. maddesinde ticari kazanç, her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar olarak; 65. maddesinde de serbest meslek kazancı, her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar olarak tanımlanmıştır. Serbest meslek faaliyeti ise 65. maddeye göre, sermayeden ziyade şahsi mesaiye ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır. Aynı Kanununun 37. maddesine

Basit Usulde Vergilendirilenler: Bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılatı satılan malların alış bedelleri ve giderleri düşüldüğünde müspet fark elde edenler basit usulde gelir vergisi mükellefi sayılmaktadırlar. Defter tutma, vergi tevfiyatı yapma, muhtasar beyanname verme yükümlülüklerinin olmaması, katma değer vergisinden muaf olma gibi kolaylıklar nedeniyle mükellefiyet usulü basit olarak nitelendirilmiştir⁹⁹.

Gerçek Usulde Vergilendirilenler: Basit usulde vergilendirme koşullarını sağlamayan vergi mükellefleri gerçek usulde vergilendirilirler. Bu usule göre vergilendirilenler tacir olup birinci ve ikinci olmak üzere iki sınıfa ayrılırlar¹⁰⁰.

c. Gelir Vergisinden Muaf Olup Esnaf ve Sanatkâr Siciline Kayıtlı Olanlar

Hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup¹⁰¹, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar

göre ticari kazanç, Vergi Usul Kanunu hükümlerine ve Gelir Vergisi Kanunu'nda yazılı gerçek (Bilanço veya işletme hesabı esası) veya basit usullere göre tesbit edilir.

⁹⁹ Uşan, 2009: s. 89-91; Korkusuz-Uğur, 2018: s. 233; Sözer, 2023: s. 83; Sözer, 2024: s. 163.

¹⁰⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Sözer, 2023: s. 83; Sözer, 2024: s. 163.

¹⁰¹ Gelir Vergisi Kanunu md. 9, "Ticaret ve sanat erbabından aşağıda yazılı şekil ve suretle çalışanlar gelir vergisinden muaftır.

1. Motorlu nakil vasıtaları kullanmamak şartı ile gezici olarak veya bir işyeri açmaksızın perakende ticaret ile iştigal edenler (Giyim eşyalarıyla zati ve süs eşyaları, değeri yüksek olan ev eşyaları ile pazar takibi suretiyle gıda, bakkaliye ve temizlik maddelerini ve sabit iş yerlerinin önünde sergi açmak suretiyle o iş yerlerinde satışı yapılan aynı neviden malları satanlar hariç)
2. Bir işyeri açmaksızın gezici olarak doğrudan doğruya müstehlike iş yapan hallaç, kalaycı, lehimci, musluk tamircisi, çilingir, ayakkabı tamircisi, kundura boyacısı, berber, nalbant, fotoğrafçı, odun ve kömür kırıcısı, çamaşır yıkayıcısı ve hammallar gibi küçük sanat erbabı;
3. Köylerde gezici olarak her türlü sanat işleri ile uğraşanlar ile aynı yerlerde aynı işleri bir işyeri açmak suretiyle yapanlardan 47 nci maddede yazılı şartları haiz bulunanlar (51 nci madde şümulüne girenler bu muafiyetten faydalanamazlar);
4. Nehir, göl ve denizlerde ve su geçitlerinde toplamı 50 rüsum tonilatoya (50 rüsum tonilato dahil) kadar makinesiz veya motorsuz nakil vasıtaları işletenler; hayvanla veya bir adet hayvan arabası ile nakliyecilik yapanlar (Bu bentte yazılı ölçüler, birlikte yaşayan eşlerle velayet altındaki çocuklar hakkında veya ortaklık halindeki işletmelerde, bu kimselerin veya ortaklığın işlettiği vasıtalar toplu olarak nazara alınmak suretiyle tespit edilir);
5. Ziraat işlerinde kullandıkları hayvan, hayvan arabası, motor, traktör gibi vasıtalar veya sandallarla nakliyeciliği mutat hale getirmeksizin ara sıra ücret karşılığında eşya ve insan taşıyan çiftçiler;
6. (Değişik: 28/3/2007-5615/1 md.) Evlerde kullanılan dikiş, nakış, mutfak robotu, ütü ve benzeri makine ve aletler hariç olmak üzere, muharrik kuvvet kullanmamak ve dışarıdan işçi almamak şartıyla; oturdukları evlerde imal ettikleri havlu, örtü, çarşaf, çorap, halı, kilim, dokuma mamülleri, karpıntı deriden üretilen mamüller, örgü, dantel, her nevi nakış işleri ve turistik eşya, hasır, sepet, süpürge, paspas, fırça, yapma çiçek, pul, payet, boncuk işleme, tığ örgü işleri, ip ve urganları, tarhana, erişte, mantı gibi ürünleri işyeri açmaksızın veya yıl içinde gerçekleştirilen satış tutarı, ilgili yıl için geçerli olan asgari ücretin yıllık brüt tutarından fazla olmamak üzere, internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden satanlar. Bu ürünlerin,

5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(b) bendi gereğince sigortalı sayılıp genel sağlık sigortası kapsamında yer almaktadır. Kimlerin esnaf olarak değerlendirileceği Esnaf ve Sanatkârlar ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nca belirlenmektedir. 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu'nun 3. maddesi dikkate alındığında, esnafın ekonomik faaliyetlerinin sermayeleri ile birlikte bedeni çalışmalarına dayandığı ve kazançlarının tacir veya sanayici niteliğini kazandırmayacak miktarda olması gerektiği söylenmelidir¹⁰². Esnaf, işletme hesabı esasına göre deftere tabi olup basit usulde vergilendirilmekte ya da vergiden muaf tutulmaktadır.

pazar takibi suretiyle satılması ile ticarî, zirai veya meslekî faaliyetleri dolayısıyla gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olanların düzenledikleri hariç olmak üzere; düzenlenen kermes, festival, panayır ile kamu kurum ve kuruluşlarınca geçici olarak belirlenen yerlerde satılması muafıktan faydalanmaya engel değildir.

7. (Ek: 4/6/2008-5766/8 md.) Ticarî işletmelere ait atıkları mutad olarak veya belli aralıklarla satın alanlar hariç olmak üzere, bir işyeri açmaksızın kendi nam ve hesabına münhasıran kapı kapı dolaşmak suretiyle her türlü hurda maddeyi toplayarak veya satın alarak bu malların ticaretini yapanlara veya tekrar işleyenlere satanlar;

8. (Değişik: 31/5/2012-6322/4 md.) Bu Kanununun 47 nci maddesinde yazılı şartları haiz olanlardan kendi ürettikleri ürünleri satanlara münhasır olmak üzere el dokuma işleri, bakır işlemeciliği, çini ve çömlek yapımı, sedef kakma ve ahşap oyma işleri, kaşıkçılık, bastonculuk, semercilik, yazmacılık, yorgancılık, keçecilik, lüle ve oltu taşı işçiliği, çarıkçılık, yemenicilik, oyacılık ve bunlar gibi geleneksel, kültürel, sanatsal değeri olan ve kaybolmaya yüz tutan meslek kollarında faaliyette bulunanlar;

9. (Ek: 21/3/2018-7103/3 md.) 14/3/2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu uyarınca lisanssız yürütülebilecek faaliyetler kapsamında yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üretimi amacıyla, sahibi oldukları veya kiraladıkları konutların çatı ve/veya cephelerinde kurdukları kurulu gücü azami 50 kW'a kadar (50 kW dâhil) olan (Kat maliklerince ana gayrimenkulün ortak elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanması amacıyla kurulan dâhil) yalnızca bir üretim tesisinden üretilen elektrik enerjisinin ihtiyaç fazlasını son kaynak tedarik şirketine satanlar (Bu bendin uygulanmasında üçüncü fıkra hükmü dikkate alınmaz.),⁽²⁾⁽⁶⁾

10. (Ek:11/11/2020-7256/15 md.) Aynı bir iş yeri açmaksızın ve sanayi tipi veya seri üretim yapabilen makine ve alet kullanmaksızın oturdukları evlerde imal ettikleri malları internet ve benzeri elektronik ortamlar üzerinden satanlar. Bu bent kapsamında esnaf muafığından faydalanabilmesi için Esnaf Vergi Muafiyeti Belgesi alınması, Türkiye'de kurulu bankalarda bir ticarî hesap açılması ve tüm hasılatın münhasıran bu hesap aracılığıyla tahsil edilmesi şarttır. Bankalar, bu bent kapsamında açılan ticarî hesaplara aktarılan tutarlar üzerinden, aktarım tarihi itibarıyla %4 (bir ve üzeri işçi çalıştırıldığı durumda %2) oranında gelir vergisi tevkifatı yapmak ve 98 ve 119 uncu maddelerdeki esaslar çerçevesinde beyan edip ödemekle yükümlüdür. İstihdama bağlı indirimli oranın uygulanması için ilgili ayda bir işçinin en az on gün süreyle çalıştırılması gerekir. Bu hasılat tutarı üzerinden ayrıca 94 üncü madde kapsamında tevkifat yapılmaz. Bu bent kapsamında elde edilen hasılatın 220.000 (1.100.000) Türk lirasını aşması hâlinde, mükellef izleyen takvim yılı başından itibaren gerçek usulde vergilendirilir ve tekrar bu muafiyetten faydalanamaz. Bentte yer alan hasılat koşulu dışındaki diğer şartların ihlal edildiğinin tespit edilmesi hâlinde muafiyetten faydalanılamaz ve zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler, vergi ziyai cezası kesilmek suretiyle gecikme faiziyle birlikte tahsil olunur. Bentte yer alan oranları ve tutarı, yarısına kadar indirmeye ve iki katına kadar artırmaya Cumhurbaşkanına yetkilidir."

¹⁰² Ayrıca bkz., Gelir Vergisi Kanunu md. 9, Türk Ticaret Kanunu md. 15.

Bir kişinin esnaf olarak nitelendirilmesinde faaliyetini gezici olarak ya da sabit bir mekânda yapmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır (5362 sayılı Kanun md. 3).

Gelir Vergisi Kanunu'nun 9. maddesi gereğince ziraat işlerinde kullandıkları hayvan, hayvan arabası, motor, traktör gibi vasıtalar veya sandallarla nakliyeciliği mutat hale getirmeksizin ara sıra ücret karşılığında eşya ve insan taşıyan çiftçiler gelir vergisinden muaftır. Dolayısıyla bu kişiler, 5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı olup genel sağlık sigortalıdır diyemeyiz. Zira bu kişiler ancak esnaf ve sanatkâr siciline kaydedildiği durumunda md. 4/I-(b) kapsamında sigortalı olarak kabul edilip sağlık hakından yararlanma imkânı elde edebileceklerdir.

Esnafın mesleki faaliyette bulunabilmeleri için esnaf ve sanatkârlar siciline tescil olmaları ve odaya üye olmaları gerekir. Esnaf ve sanatkâr siciline tescil, 5362 sayılı Kanun'un md. 68/I'de düzenlenmiştir. Hükümde “*Bu Kanun kapsamındaki esnaf ve sanatkârlar, yanlarında çalışanlar hariç, çalışmaya başladıkları tarihten itibaren durumlarını otuz gün içinde bağlı oldukları sicile tescil ve Sicil Gazetesinde ilan ettirmekle yükümlüdürler. Bu yükümlülüğü yerine getirmediği tespit edilenler birlik tarafından ruhsat vermekle yetkili ilgili kurum ve kuruluşlara bildirilir. İlgili kurum ve kuruluşlar, sicil kaydı yapılanada kadar bunların faaliyetlerini durdurur...*” denilmektedir.

Esnaf ve sanatkârlar kendilerine özgülenmiş olan esnaf ve sanatkâr odasına kaydolmak zorundadır¹⁰³. Oda kuruluş yeter sayısı sağlanmadığı için oda kurulmayan yerlerdeki esnaf ve sanatkârlar ihtiyaç duydukları hizmeti birliklerden almaktadırlar¹⁰⁴.

d. Şirket Ortakları

5510 sayılı Kanun'da, hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortaklarının, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortaklarının, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortaklarının md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılacakları belirtilmiştir. Bu kişiler aynı

¹⁰³ 5362 sayılı Kanun md. 68/III, “*Esnaf ve sanatkârların mesleki faaliyette bulunabilmeleri ve ilgili odaya kaydedilmeleri için sicile kayıtları şarttır ve sicile her bir meslek için ayrı kayıt yapılması gereklidir. Sicile kaydı yapılan esnaf ve sanatkârların ilgili odaya kayıt için bilgilerinin gönderilmesi, sicil tarafından elektronik ortamda Bakanlık e-esnaf ve sanatkâr veri tabanında gerçekleştirilir. Esnaf ve sanatkârlar kayıt beyannamelerindeki hususlarda meydana gelen değişiklikleri en geç otuz gün içinde sicile bildirmek zorundadırlar.*” Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Sözer, 2023: s. 85-86.

¹⁰⁴ 5362 sayılı Kanun md. 67/I, “*Esnaf ve sanatkârların sicillerinin, sağlıklı ve güvenli bir şekilde Bakanlık e-esnaf ve sanatkâr veri tabanında tutulması ve yayınlanmasını teminen ticaret davalarına bakan asliye hukuk mahkemeleri gözetiminde ve kurulu bulunduğu il idari sınırları içerisinde çalışmak üzere birlik bünyesinde ayrı bir birim olarak Esnaf ve Sanatkâr Sicil Müdürlüğü kurulur.*”

zamanda genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır (SSGSSK md. 60/I-(a)-(2)). Kanunda yer alan düzenlemeden de anlaşılacağı üzere mevzuatımızda yer alan tüm şirketlerin üyeleri sigortalı olarak kabul edilmemektedir. Zira maddeden de anlaşılacağı üzere Kanunun md. 4/I-(b) bendi çerçevesinde sigortalı olmak için anonim şirkette yönetim kurulu üyesi, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirkette ise komandite ortak (sınırsız sorumlu ortak) olmak gerekmektedir. Diğer şirketlerde (adi şirket, kolektif, komandit, limited ve donatma iştiraklerinde) ise tüm ortaklar, md. 4/I-(b) kapsamında sigortalı kabul edilmektedir.

Söz konusu hüküm dikkate alındığında, kanun koyucu tarafından anonim şirkette yönetim kurulu üyesi olmayan ortakların, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer (sınırlı sorumlu) ortakları ile kooperatif üyelerinin hem sosyal sigorta hem de genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutulduğu söylenmelidir¹⁰⁵. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, şirketteki hukuki statüsü Kanunun md. 60/I-(a)-(2) diğer bir ifade ile md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı olması sonucunda genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmesine imkân tanımayan kişi, md. 60'da yer alan bir başka konumda dolayı genel sağlık sigortası kapsamına dahil olabilir. Örneğin, en son ihtimal olarak md. 60/I-(g)'de düzenlenen diğerleri (varsıllar) konumunda genel sağlık sigortası kapsamına alınacaktır¹⁰⁶.

Yukarıda yer verdiğimiz düzenlemelerin hepsini dikkate aldığımızda, bağımsız çalışan bir kişi gelir vergisi dışında kalabilir, ancak bu kişinin yaptığı işin niteliği ve elde ettiği gelirin düzeyi ne olursa olsun bir esnaf ve sanatkâr siciline kaydolması gerektiği ve bu sebeple de hiçbir şekilde genel sağlık sigortası kapsamı dışında kalamayacağı söylenmelidir¹⁰⁷. Örneğin, elde ettiği gelir asgari ücret düzeyine ulaşmayan bir terzi mesleği ile ilgili olan oda siciline ve odaya kaydolarak genel sağlık sigortası primi ödemek zorunda kalacaktır. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki, sözü edilen kişilerin asgari ücretin altında gelir elde etmeleri sebebiyle sosyal sigortalar kapsamı dışında olmaları (SSGSSK md. 6/I-(i)-(k)) aynı zamanda sağlık koruması dışında olmaları diğer bir ifade ile genel sağlık sigortası kapsamında yer almamaları sonucunu doğurmaktadır. Söz konusu kişilerin kayıt dışı çalışma olgusu oldukça yüksek olması sebebiyle *Sözer* hukuken geçerli olan bu tespitin uygulama bakımından geçerli olmadığını ileri sürmektedir.

e. Tarımsal Faaliyette Bulunanlar

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(a), (2) yoluyla md. 4/I-(b), (4) hükmü çerçevesinde tarımsal faaliyette bulunan bağımsız çalışanlar da hem sosyal sigortaların hem de genel sağlık sigortasının kapsamına alınmıştır. 5510 sayılı SSGSSK'dan önce tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların

¹⁰⁵ Sözer, 2024: s. 166.

¹⁰⁶ Sözer, 2024: s. 167.

¹⁰⁷ Sözer, 2024: s. 165.

sigortalılıkları 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'ndan farklı bir kanunla, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile düzenlenmişti. Bu Kanunda hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunan kişiler sigortalı sayılmıştı (2926 sayılı Kanun md. 2). 5510 sayılı Kanun ile 2926 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve ortaya çıkan boşluğu kaldırmak amacıyla ilk kez 5510 sayılı Kanun döneminde tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar Kanununun md. 4/I-(b) bendi çerçevesinde sigortalı olarak kabul edilmiştir.

5510 sayılı Kanun'un 3. maddesinde tarımsal faaliyet tanımlanmıştır. Hükme göre, *"Tarımsal faaliyet: Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde veya kamuya mahsus mahallerde; ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yoluyla yahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünleri elde edilmesini ve/veya bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından; muhafazasını, taşınmasını veya pazarlanmasını,"* ifade eder¹⁰⁸. Bu tanıma uygun faaliyette bulunan kişiler, Kanun'un md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalıdır ve bu sigortalılıkları sonucu da genel sağlık sigortası kapsamındadırlar.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 111. maddesi gereğince çıkarılan Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik'te tarım faaliyet alanları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Sosyal Sigortalar Hukuku bakımından da yol gösterici nitelikte olabilecek olan tarım ve orman işleri bu Yönetmeliğin ekindeki listede açıklanmıştır.

Bitki, hayvan, orman ve su ürünleri ile ilgili tarımsal işleri yapan kişiler, gelir vergisi mükellefi oldukları için esnaf ve sanatkâr konumunda kabul edilirler ve bu çerçevede 5510 sayılı Kanun kapsamına girerler. Gelir vergisi mükellefi olma koşulunu taşımayanlar ise diğer bağımsız çalışanların aksine mesleki kuruluşu (ziraat odalarına) üye olma koşulu aranmaksızın sosyal sigortalar kapsamına alınmıştır¹⁰⁹.

5510 sayılı Kanun'un md. 6/I-(ı)'da, *"... tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelir-*

¹⁰⁸ 2926 sayılı Kanun md. 3/I-(b), *"Tarımsal Faaliyette Bulunanlar: Kendi mülkünde, ortaklık veya kiralamak suretiyle başkalarının mülkünde, kamuya mahsus mahallerde ekim dikim, bakım, üretim, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veya doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle bitki, orman, hayvan ve su ürünlerinin üretimini, avlanmasını, avcılar ve yetiştiriciler tarafından muhafazasını, taşınmasını sağlayanları veya bu ürünlerden sair bir şekilde faydalanmak suretiyle kendi adına ve hesabına faaliyette bulunanlar,"* olarak tanımlanmıştır. 5510 sayılı Kanun'daki tanımda, eski tanımda yer almayan pazarlama eylemi de tarımsal faaliyet içinde değerlendirilmiştir. Eski tanımda yer alan avlanma ve sair şekilde faydalanma eylemlerine ise yeni tanımda yer verilmemiştir. Ancak öğretide Sözer tarafından yeni tanımda bulunan *"tabiattan.... hayvan.... elde edilmesi"* şeklindeki ibareden avlanmanın da tarımsal faaliyet olarak değerlendirilmesi sonucuna ulaştıracağı ifade edilmiştir. Sözer, 2024: s. 167.

¹⁰⁹ Sözer, 2024: s. 168.

lerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düştükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler .... 4 üncü ve 5 inci maddelere göre sigortalı sayılmaz.” denilmektedir. Hüküm kapsamında belirtilen kişiler, sosyal sigortalar kapsamı dışında kalmaktadır. Ancak normda, düşük gelirliilerin kapsam dışında kalması sadece sosyal sigortalar bakımından olduğu için genel sağlık sigortası bakımından bu kişiler dışlanmamıştır¹¹⁰. Zira her ne kadar Kanunun 60. maddesinde özel olarak ifade edilmemiş olsa da söz konusu kişiler, md. 60/I-(g) hükmü (diğerleri) çerçevesinde genel sağlık sigortası kapsamında yer almaktadır¹¹¹.

f. Jokey ve Antrenörler

5510 sayılı Kanun’da bağımsız çalışanlar arasına jokeyler ve antrenörler de dahil edilmiş ve bu kişiler ayrıca genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanun’da “Mülkiyetindeki veya ortaklığındaki atları yarışlarda koşturan at sahipleri ile bunların vekilleri, antrenör, antrenör yardımcısı, at sahibi antrenör ve atın jokey, jokey yamağı, centilmen binici, seyisbaşı, seyis ile sair hizmetliler gibi ilgilileri ve koşullarda ve yarışlarda görevlendirilenler...(md. 4)” den söz edilmektedir. Söz konusu kişiler arasında yer alan antrenör ve jokeyin kimler olduğu At Yarışları Yönetmeliği md. 4’te tanımlanmıştır. Düzenlemeye göre, antrenör, yarış atlarının talim, terbiye, idman, bakım, besleme, tedavilerinin takibi ve koşullara ilişkin hizmetlerinin yapılmasıyla sorumlu olan ve bu Yönetmelik hükümlerine göre antrenörlük lisansı taşıyan kişiyi, jokey ise koşullarda at binen ve bu Yönetmelik hükümlerine göre jokey lisansı taşıyan kişiyi ifade eder.

Mevzuatımızda antrenör ve jokeyler bağımsız çalışan konumunda kabul edilmiştir¹¹². Dolayısıyla söz konusu kişiler, 5510 sayılı Kanun’un md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalıdırlar. 6132 sayılı Kanun kapsamı dışında eğlenme amacıyla yapılan at yarışlarının jokey ve antrenörleri sigortalı sayılmamaktadır¹¹³. Ancak bu kişilerin 60. maddenin diğer bentleri kapsamında genel sağlık sigortalı sayılması mümkündür.

B. ÖZEL GRUPLAR

1. İsteğe Bağlı Sigortalılar

5510 sayılı Kanun’un 50, 51 ve 52. maddelerinde düzenlenen, ayrı bir sigorta dalı olmayan, bir sigortalılık çeşidi ve zorunlu sigortalılığın istisnası olan isteğe bağlı sigortalılığın kapsamında olan kişiler, Kanundan (md. 60/I-(b)) dolayı, isteğe bağlı sigortalı oldukları andan itibaren ve bu sigortalılıkları bo-

¹¹⁰ Sözer, 2024: s. 168.

¹¹¹ Sözer, 2024: s. 168, dn. 125.

¹¹² Kotan, 2009: s. 47 vd.

¹¹³ Korkusuz-Uğur, 2018: s. 241.

yunca genel sağlık sigortası kapsamındadırlar. Kanunun 50. maddesine göre isteğe bağlı sigorta, kişilerin isteğe bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigortadır. İsteğe bağlı sigortalılık yoluyla sigortalı olmayı tercih eden herkes zorunlu olarak genel sağlık sigortası kapsamındadır¹¹⁴.

İsteğe bağlı sigortalılık ile hiç sigortalı olmamış ya da zorunlu sigortalılık niteliğini yitirmiş ve bu niteliğin yitirilmesinden sonra zorunlu sigortalı olarak çalışmayan ayrıca bu çalışmalarından dolayı aylık almayan kişilerin belirli koşullar çerçevesinde sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası ilişkisini devam ettirmesine imkân tanınmıştır¹¹⁵.

Kanunun 92. maddesinin 1. fıkrasında “Kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamındaki kişilerin sigortalı ve genel sağlık sigortalısı olması, genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin ise genel sağlık sigortalısı olması zorunludur. Bu Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir” denilmektedir. Bu hükümden kısa ve uzun vadeli sigorta kapsamında sigortalı olan kişilerin zorunlu olarak genel sağlık sigortalısı olduğu düzenlenmiştir. Ayrıca hükümde isteğe bağlı sigortalı olan kişilerin de zorunlu olarak genel sağlık sigortalısı olduğuna yer verilmemiştir. Buna karşılık Kanunun 60. maddesinde isteğe bağlı sigortalı olan kişilerin de genel sağlık sigortası kapsamında olduğu hüküm altına alınmıştır. Akın tarafından bu durum, isteğe bağlı sigortalılığın zorunlu sigortalılıkla karşı karşıya kalması gibi bir sonuç doğurmasına karşın düzenlemenin daha farklı bir amaçla getirildiği ileri sürülmüştür. Yazara göre, söz konusu hükümle isteğe bağlı sigortalının, sosyal sigortalılığı isteğe bağlı olsa da genel sağlık sigortalılığının zorunlu olduğu ifade edilmek istenmektedir¹¹⁶. Diğer bir anlatımla, isteğe bağlı sigortalı olanların sağlık sigortasının kapsamı dışında kalabilme imkanları yoktur. Ancak bu yoruma rağmen, kanunlaşma tekniği açısından zorunlu sigortalılığı tanımlayan Kanunun 92. maddesinde yer alan hükmün iyi bir ifadeye sahip olmadığını söylemek mümkündür¹¹⁷.

Bu kapsamda kimlerin isteğe bağlı sigortalı olabileceğine kısaca değinmek gerekmektedir¹¹⁸. Kanunun 50. maddesinde isteğe bağlı sigorta ve şartları düzenlenmiştir. Bir kimsenin isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için aranan öncelikli şart, Türkiye’de ikamet etmesi ya da Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşların-

¹¹⁴ Güzel-diğerleri, 2021: s. 191. İsteğe bağlı sigortalılığın şartlarına ilişkin bkz., SSGSSK md. 50, isteğe bağlı sigortalılığın başlangıcına ilişkin açıklamalar için bkz., SSGSSK md. 51, isteğe bağlı sigorta primleri ve ödenmesine ilişkin SSGSSK md. 52’ye dair yapılan açıklamalar.

¹¹⁵ Güzel ve diğerleri, 2021: s. 191.

¹¹⁶ Akın, 2006: s. 26; Aynı yönde Bostancı, 2007: s. 179.

¹¹⁷ Akın, 2006: s. 26.

¹¹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., SSGSSK md. 60.

dan olmasıdır¹¹⁹. Bu bağlamda vatandaş veya yabancı olması fark etmeksizin Türkiye’de ikamet eden kişilerin isteğe bağlı sigortalı olabileceği söylenmelidir¹²⁰. Ayrıca mevzuatımızda Türkiye’de ikamet etmekte iken sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşlarının da isteğe bağlı sigortalı olabilmesi mümkün kılınmıştır.

İsteğe bağlı sigortalılık için aranan ikinci şartı, zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamaktır. Bu sayede kısmi süreli çalışan sigortalılar, zorunlu sigortalılıklarındaki kesintilerde aradaki farkı isteğe bağlı sigorta primi ödemek suretiyle tamamlama hakkını elde etmişlerdir¹²¹. İsteğe bağlı sigortalılığın üçüncü şartı, kendi sigortalılığı nedeniyle kişiye aylık bağlanmamış olmasıdır. Başka bir anlatımla kişi, kendi sigortalılığı nedeniyle mülga sosyal güvenlik kanunları ya da 5510 sayılı Kanun gereğince malullük, yaşlılık aylığı alıyorsa isteğe bağlı sigortalı olamaz. Kendi çalışmasından kaynaklanmayan aylık alan ya da kendi çalışmasından dolayı aylık değil de gelir alan kişiler, diğer şartların da sağlanması durumunda isteğe bağlı sigortalı olabilir¹²².

İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için başvuruda bulunan kişinin 18 yaşını doldurmuş olması gerekir. Son şart ise kişinin isteğe bağlı sigortalı olmak amacıyla Kuruma talep dilekçesiyle başvurusudur. Kanunda kişinin isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için talebin Kurum tarafından kabul edilmesi gerektiğine yer verilmemiştir¹²³.

İsteğe bağlı sigortalılar bakmakla yükümlü olunan kişi olsa dahi Kanunun 60. maddesinin I. fıkrasının (b) bendi kapsamında genel sağlık sigortalı sayılırlar ve genel sağlık sigortası primi de ödemekle yükümlüdürler. Yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye’de yerleşik olma hali bir yılı doldurmadıkça genel sağlık sigortası primi alınmaz ve bu kişiler genel sağlık sigortalısı sayılmaz (SSGSSK md. 52/II)¹²⁴.

¹¹⁹ Güzel ve diğ., 2021: s. 193; Tuncay ve diğ., 2023: s. 346-347. *Tuncay’a* göre, bu şart ile Avrupa Birliği normları çerçevesinde oturma ve çalışma izni olmayanların isteğe bağlı sigortalı olması engellenmek istenmiştir. Bkz., Tuncay, 2006: s. 69.

¹²⁰ Güzel ve diğ., 2021: s. 193; Tuncay ve diğ., 2023: s. 346-347; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 101.

¹²¹ Güzel ve diğ., 2021: s. 195-196; Akın, 2006: s. 175; Şakar, 2012: s. 28; *Tuncay*, bu şart ile bir anlamda bazı işverenlerce kaçak çalıştırılanlara sigortalı olma imkânının tanındığı görüşündedir. Bkz., Tuncay, 2006: s. 69.

¹²² Güzel ve diğ., 2021: s. 195; Başmanav, 2014: s. 108; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 104-105.

¹²³ Güzel ve diğ., 2021: s. 196; Başmanav, 2014: s. 108.

¹²⁴ Akın, 2006: s. 174; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 106.

2. Düşük Gelir Sahipleri - 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar Ve Haklarında Koruyucu Tedbir Kararı Verilen Kişiler

A. 5510 Sayılı SSGSSK md. 60/I- (c), (1) Alt Bendi Kapsamında Olan Kişi Grupları

a. Düşük Gelir Sahipleri

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(c), 1 numaralı alt bendinde, md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan; harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşların genel sağlık sigortalısı sayılacağı hüküm altına alınmıştır¹²⁵. Düzenlemede adı belirtilmeksizin yoksulluğun ölçütlerine yer verilmiştir¹²⁶. Yoksulluk tespit edilirken ailenin tüm geliri dikkate alınmalıdır. Hükümde yer alan aile, çekirdek aile değildir. Zira Kanunda aile kavramından aynı hane içerisinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük ana ve büyük baba anlaşılması gerektiğine yer verilmiştir (SSGSSK md. 60/VI). Söz konusu kişilerin tespitinde gelir testi büyük önem taşımaktadır. *Aslanköylü* tarafından gelir testi yöntemi ile sağlıklı ve doğru bir sonuca ulaşmanın güç olduğu ifade edilmiştir¹²⁷.

Hükümün düzenleme şekline göre yoksul konumunda olan ailenin tüm fertlerinin ayrı ayrı kapsama girdiği sonucuna ulaşılmaktadır¹²⁸. Bu bağlamda belirtilen nitelikteki bir ailede eş, çocuk, anne ve baba bağlı sigortalı olarak kabul edilmeyecektir¹²⁹.

(2) Bakmakla Yükümlü Olunan Kişi Statüsünde Olmayan 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I- (c), 1 numaralı alt bendine, 6486 sayılı Kanun ile "*gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocukların genel sağlık sigortalısı sayılacağı*" eklenmiştir. Hükümün anlaşılması oldukça güç olup gerekçe ile anlaşılması mümkün hale gelmektedir. Düzenlemede, gerekçede yer verilen annesini kaybetmiş, babası askerde olan çocuk örneğinde olduğu üzere, bakmakla yükümlü olunan kişi konumunda olmayan ve genel sağlık sigortalılığı bulunmayan yani kendi çalışması nedeniyle md. 60 kapsamında yer almayan 18 yaşını doldurmamış çocukların md.

¹²⁵ Ocak, 2011: s. 2348, 2349, 2359-2361; Yıldız, 2013: 206 vd.

¹²⁶ Sözer, 2024: s. 217

¹²⁷ Aslanköylü, 2015: s. 1694.

¹²⁸ Sözer, 2024: s. 218. Bu husus mülga GSSİY md. 8/II'de açıkça belirtilmiştir.

¹²⁹ Ocak, 2011: s. 2360.

60/I- (c), 1 kapsamına alınarak primlerinin Devlet tarafından karşılanacağı belirtilmiştir¹³⁰.

Kanununun 61. maddesinin II. fıkrası dikkate alınarak 18 yaşını doldurmamış olan çocukların durumu değerlendirilmelidir. Bu nedenle 60. madde gereği genel sağlık sigortalısı sayılanların çocukları, anne ya da babanın tescil edilmiş olmasına bakılmaksızın ve ayrı bir işleme gerek olmaksızın 18 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlandırılır. Dolayısıyla 18 yaşını doldurmamış çocukların anne veya babaları genel sağlık sigortalısı ise çocuklar da genel sağlık sigortalısı ya da genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak tescil edileceklerdir.

(3) Haklarında Koruyucu Tedbir Kararı Verilen Kişiler

Hukumumuzda şiddete uğrayan ya da şiddete uğrama tehlikesi bulunan kişilerin korunması, bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 2012 tarihli 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun yürürlüğe konulmuştur (6284 sayılı Kanun md. 1/I). Bu Kanunda yer alan tedbir kararları¹³¹ mülki amirler¹³² ve hakimler¹³³ tarafından verilebilmektedir.

¹³⁰ Başmanav, 2014: s. 113.

¹³¹ 6284 sayılı Kanun md. 2/I- (ğ) “Tedbir kararı: Bu Kanun kapsamında, şiddet mağdurları ve şiddet uygulayanlar hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını, ifade eder.”

¹³² 6284 sayılı Kanun md. 3, “(1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere mülki amir tarafından karar verilebilir:

a) Kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması.

b) Diğer kanunlar kapsamında yapılacak yardımlar saklı kalmak üzere, geçici maddi yardım yapılması.

c) Psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.

ç) Hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması.

d) Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Bakanlık bütçesinin ilgili tertibinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması.

(2) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde birinci fıkranın (a) ve (ç) bentlerinde yer alan tedbirler, ilgili kolluk amirlerince de alınabilir. Kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk işgünü içinde mülki amirin onayına sunar. Mülki amir tarafından kırksekiz saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.”

¹³³ 6284 sayılı Kanun md. 4, “(1) Bu Kanun kapsamında korunan kişilerle ilgili olarak aşağıdaki koruyucu tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere hâkim tarafından karar verilebilir:

6486 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesine bir fıkra eklenecek haklarında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler md. 60/I-(c), 1 numaralı alt bendi kapsamına alınmıştır. Kanundaki düzenlemeye göre Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerine göre hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişilerden genel sağlık sigortalısı olmayan ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi kapsamına da girmeyen veya genel sağlık sigortası kapsamında olup sağlık yardımlarından yararlanamayanlar, bu hâllerin devamı süresince gelir tespiti yapılmaksızın Kanunun md. 60/I-(c), 1 numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır¹³⁴.

6284 sayılı Kanun'un 19. maddesinin I. fıkrasında "Bu Kanun hükümlerine göre hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişilerden genel sağlık sigortalısı olmayan ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi kapsamına da girmeyen veya genel sağlık sigortası prim borcu sebebiyle fiilen genel sağlık sigortasından yararlanamayan ya da diğer mevzuat hükümleri gereğince tedavi yardımından yararlanma hakkı bulunmayanlar; bu hâllerin devamı süresince, 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında, gelir testine tabi tutulmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılır." belirtilmiştir. Hükümden de anlaşılacağı üzere hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler, asli ya da bağlı sigortalı değilseler veya genel sağlık sigortası kapsamında olmalarına rağmen sağlık edimlerinden yararlanmamaktaysalar, yoksul statüsünde sigortalı sayılmakta ve primleri devlet tarafından ödenmektedir¹³⁵.

6284 sayılı Kanun'un 19. maddesinde yer alan genel sağlık sigortalısı olmayanların ya da bir şekilde bundan istifade edemeyenlerin, bu halleri devam ettiği sürece genel sağlık sigortalısı sayılacakları hükmü yer almaktadır. Özer'e göre, bu husus genel sağlık sigortası sistemimize ciddi bir mali külfet getirebilir. Zira yazar, hükümden bir kez şiddete uğrayan kişinin bu kapsamda genel sağlık sigortasına girdiği ve artık çıkmadığının anlaşıldığını, bu nedenle de söz konusu düzenleme yerine tedbir kararı süresince genel sağlık sigortalısı sayılacaklarına yer verilmesinin daha isabetli olacağını ileri sürmüştür¹³⁶. Kanımızca da belirtilen kişilerin koruyucu tedbir gerektiren hal-

a) İşyerinin değiştirilmesi.

b) Kişinin evli olması hâlinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.

c) 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunundaki şartların varlığı hâlinde ve korunan kişinin talebi üzerine tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması.

ç) Korunan kişi bakımından hayati tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağını anlaşılmaması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi."

¹³⁴ Bkz., Sümer, 2023: s. 268, dn. 566.

¹³⁵ SSGSSK md. 60/IX. Ayrıca bkz., Özer, 2019a: s. 1180-1181.

¹³⁶ Özer, 2019a: s. 1182.

lerinin devamı boyunca ve gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortası kapsamına alındığı kabul edilmelidir¹³⁷.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesi I. fıkrasının (c) bendinin 1 numaralı alt bendinde yoksul kişilerin genel sağlık sigortalılığını düzenlenmekte ve asgari ücretin üçte birinden az geliri olan kişiler, genel sağlık sigortalısı kabul edilmektedir. Hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler de genel sağlık sigortalısıdır. Ancak bu kişiler, maddi olarak yoksul statüsünde olmayabilir.

Hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler, md. 60/I-(c) bendi kapsamında olan genel sağlık sigortalılar ile karşılaştırıldığında, bu kişiler md. 60/I-(c) bendinde belirtilen kişilerden farklı olarak gelir testine girmeksizin genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmektedirler. Özer'e göre, gelir testi mecburi bir durum değil, ama en azından hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişinin gerçekten yoksul olup olmadığı tespit edilerek, ona göre genel sağlık sigortalısı kabul edilmesi daha isabetli bir yaklaşım olur. Zira bu kişiler fakir statüsünde düşünüldükleri için md. 60/I-(c) bendinde belirtilen kişiler gibi, genel sağlık sigortası primi ödemeksizin sağlık yardımlarından yararlanmaktadırlar¹³⁸.

b. Gelir Testi

Gelir testi uygulaması bir finansman yöntemi olarak düşünülmüştür¹³⁹. Bu uygulama ile ilgili kişiler, ödeme güçlerine göre belirlenecek olan primler ile genel sağlık sigortasının finansmanına katılacaklardır¹⁴⁰. Başka bir anlatımla, genel sağlık sigortası kapsamında olan herkes ya ödeme gücüne göre kendi prim ödemekte ya da ödeme gücü yoksa ilgili kişi yerine ödenmesi gere-

¹³⁷ Aynı yönde bkz., Sözer, 2024: s. 199.

¹³⁸ Özer, 2019a: s.

¹³⁹ Güzel ve diğ., 2021: s. 815; Tuncay ve diğ., 2023: s. 577; Arıcı, 2015: s. 30; Karabacak, 2017: s. 30-31. Y10HD 08.06.2020, E. 2019/2503 K. 2020/2896 "Genel Sağlık Sigortası açısından gelir testi uygulaması ise bir finansman aracı olarak düşünülmüştür. Genel Sağlık Sigortasının, ilgililerin ödeme gücüne göre belirlenecek primlerle finanse edilmesi amaçlanmaktadır. Herkes ya bizzat prim ödeyecek veya başkası (devlet) onun adına prim ödeyecektir (Alper, s.57; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s.735; Tuncay/Ekmekçi, s. 581). Gelir testi işlemi kişinin çeşitli göstergeler ışığında mevcut gelirinin belirlenmesidir. Gelir testi, çalışmayan ancak gelirleri nedeniyle tam veya kısmi prim ödeyecek olanlarla, çalışmayan ve ödeme gücü de bulunmayanlara uygulanacaktır. 5510 sayılı Kanun'a göre gelir testi uygulanacak kişiler, bakmakla yükümlü olunan aile üyesi olma statüsünü kaybedenler, bir süre zorunlu sigortalı olarak çalıştıktan sonra işini kaybeden işsizler, ay içindeki çalışması 30 günden eksik olan kısmi süreli çalışanlar, hak sahibi olarak aylık bağlananlardan aylık bağlanma hakkını kaybedenler sayılabilir. Gelir testinin amacı aynı konutta birlikte yaşayan hane halkının kişi başına düşen gelirinin saptanmasıdır. Saptanan bu gelirin asgari ücret karşısındaki durumu, ilgilinin ödeyeceği primin saptanmasında ölçü olarak kullanılacaktır (Alper, s.58; Güzel/Okur/Caniklioğlu, s.738)." Kar, 2024: s. 481-486.

¹⁴⁰ Tuncay ve diğ., 2023: s. 577.

ken prim devlet tarafından ödenmektedir¹⁴¹. Bu çerçevede gelir testinin bir muhtaçlık tespiti olduğu söylenebilir¹⁴². Öğretide bir görüş tarafından gelir testi uygulaması ile ekonominin kayıt altına alınmasına, hizmetten yararlanan kişilerin bedel ödemesi temin edildiği için sosyal adalet duygusunun güçlenmesine katkıda bulunulduğu ifade edilmiştir¹⁴³.

Gelir testi uygulaması; bazı istisnalar hariç genel sağlık sigortasının 1 Ocak 2012 tarihinde herkes için zorunlu hale gelmesiyle birlikte hayatımıza girmiş bir uygulamadır. Ocak 2012 tarihinde yeşil kartlıların SGK'ya devri ile gelir testi işlemlerine başlanmıştır. Böylelikle yeşil kart uygulamasına son verilmiştir. Gelir testi işleminin usul ve esasları “*Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Süresine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te (Gelir Tespiti Yönetmeliği)*” düzenlenmiştir. Yönetmelikte gelir testi, kişinin çeşitli göstergeler ışığında mevcut gelirinin belirlenmesine ilişkin nesnel yöntem olarak ifade edilmektedir (Gelir Tespiti Yönetmeliği md. 3/I-(f)). Bu uygulama ile ailelerin genel sağlık sigortası primlerinin kim tarafından ve ne kadar ödeneceğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır¹⁴⁴. Gelir tespiti ise 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I- (c), (1) ile md. 60/I-(g) bendinde belirtilen kişilerin harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarının tespitini ifade eder. Bu bağlamda ilgili kişinin aylık gelirinin belirlenmesi için yapılan işlemler, gelir testi; bu işlemlerin sonucunda kişinin aylık gelirinin tespit edilmesi ise gelir tespiti olarak adlandırılmaktadır¹⁴⁵. Bu test, talepte bulunan kişinin Kanunun md. 60/I-(c)-(1) statüsünden mi yoksa md. 60/I-(g) statüsünden mi yararlanacaklarının belirlenmesi için yapılır.

Gelir testi yapılırken aynı hanede yaşayan ailenin gelirleri, harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan haklarının toplam tutarı hanede yaşayan aile bireyi sayısına bölünerek aile içinde kişi başına düşen gelirin aylık tutarı tespit edilir. Diğer bir ifade ile hanede kişi başına düşen gelir, haneye giren toplam gelirin hanedeki kişi sayısına bölünmesi ile bulunur.

Yönetmelikte hangi hallerde gelir tespiti yapılması gerektiği de açıkça düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 9. maddesinde, “(1) *Genel sağlık sigortalısı ya da genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi statüsünde olmayanlar ile genel sağlık sigortalılığı ya da genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi statüsü sona erenler için gelir tespiti yapılır.*

(2) *Gelir tespiti yapılan genel sağlık sigortalılarının gerekli görülen hâllerde ve/veya genel sağlık sigortalılarının gelir durumlarının değişmesi sonucu gelir tespitinin yenilenmesi taleplerinin yerinde bulunması ya da vakıf ve/veya SGK ta-*

¹⁴¹ Güzel ve diğ., 2021: s. 815; Alper, 2012: ss. 56-57.

¹⁴² Arıcı, 2015: s. 30.

¹⁴³ Alper, 2012: s. 59.

¹⁴⁴ Tuncay ve diğ., 2023: s. 578.

¹⁴⁵ Başmanav, 2014: s. 116.

rafından gelir durumlarının değiştiğinin tespit edilmesi hâlinde, 14 üncü madde esaslarına göre gelir tespitleri yeniden yapılır.” denilmektedir.

Gelir testi yaptırmakla yükümlü olan kişilerin bu testi yaptırmayı zorunlu-
dur¹⁴⁶. Bu testi yaptırmayı gerekip kendisine gelir testi yapılmasını isteme-
yenler ile genel sağlık sigortası tescilinin yapıldığına dair tebligatın yapıldığı
tarihten itibaren bir ay içinde gelir testi yapılması yönünde muvafakat ver-
meyenlerin gelirleri asgarî ücretin iki katı olarak kabul edilmektedir (Gelir
Testi Yönetmeliği md. 4/III)¹⁴⁷. Ancak gelir testine tâbi tutulacak kişilerden,
aile içinde kişi başına düşen gelirinin asgarî ücretin iki katından fazla oldu-
ğunu beyan edenler bakımından gelir testi yapılmaksızın, beyan edilen gelir
esas alınarak genel sağlık sigortası tescili yapılmaktadır (Gelir Testi Yönet-
meliği md. 4/VII).

Kanununun 60. maddesinin XI. fıkrasında da bazı grup kişilerin iki yıl süreyle
gelir tespiti yapılmaksızın I. fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kap-
samında genel sağlık sigortalısı kabul edileceği düzenlenmiştir. Hükme göre,
“*Ana veya babası üzerinden bakmakla yükümlü olunan kişi sayılmayanlardan; lise
ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun olan-
lar ise 25 yaşını geçmemek ve bakmakla yükümlü olunan kişi ya da bu maddenin
birinci fıkrasının (g) bendinde sayılanlar hariç genel sağlık sigortalısı olmamak
şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen günden itibaren iki yıl süreyle gelir tespiti
yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında ge-
nel sağlık sigortalısı sayılır*”¹⁴⁸.

(1) Gelir Testi Başvurusu ve Başvurunun Ön İncelemesi

Gelir testine tâbi tutulacak kişi, gelir testini yaptırmak üzere ikametinin
kayıtlı olduğu yerdeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına bizzat ya-
zılı başvuru yapmalıdır. Başvuruda bulunan kişiden başka bilgi ve belge isten-
mez. Başvuru formu vakıf tarafından verilir. Teste tabi tutulacak kişiye
kanunî temsilci atanması durumunda ise bu kişi adına başvuru işlemi kanunî
temsilcisi, engellilik ve yaşlılık gibi nedenlerle bizzat başvuruda bulunama-
yacak olanların ise vekili tarafından yapılır (Gelir Testi Yönetmeliği md. 4/

¹⁴⁶ Arıcı: 2015: s. 31.

¹⁴⁷ *Karadeniz'e göre gelirleri asgari ücretin iki katı olarak kabul edilenler için geriye doğru düzeltme imkanının bulunmaması mağduriyete neden olmaktadır.* Karadeniz, 2012: s. 14.

¹⁴⁸ Ankara BAM10HD 12.01.2023 E. 2021/1350 K. 2023/23 “*Yapılan bu değişikle bakmakla yükümlü olunan kişi olmayan lise ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun olanlar ise 25 yaşını geçmemek şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen 2 yıl süreyle genel sağlık sigortalısı sayıldığından, bu şartları taşıyanlar için davacı tarafından yatırılan primlerin davacıya iadesi gerektiği, denetime açık ve hüküm kurmaya elverişli bilirkişi raporu ile miktarının belirlendiği dosya kapsamı, mevcut delil durumu ve ileri sürülen istinaf sebepleri dikkate alındığında mahkemenin vakua ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmadığı anlaşılmalı, istinaf başvurusunun esastan reddine karar vermek gerekmiştir.*”

IV). Aynı aileden birden fazla kişinin gelir testine tâbi tutulacak olması durumunda aynı form ile başvuru yapılması mümkündür (Gelir Testi Yönetmeliği md. 4/V).

Gelir tespiti yapılması için başvuracak kişiler, gelir tespitine esas teşkil edecek göstergeleri içeren başvuru formu ile müracaat eder. Başvuru işleminin kanunî temsilciler tarafından yapılması durumunda mahkemeden alınmış karar örneği, vekil tarafından başvuru yapılması hâlinde vekâletname örneği başvuru formuna eklenmelidir (Gelir Testi Yönetmeliği md. V).

Gelir testine tâbi tutulacak kişi, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde kayıtlı ikametgâhının bulunduğu il veya ilçe idarî sınırları içindeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına başvuru yapmalıdır (Gelir Testi Yönetmeliği md. VI).

İlgili kişi tarafından yapılan başvurunun ne şekilde ön incelemeye tabi tutulacağı yönetmeliğin VII. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, gelir tespitinde aynı hane içinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük ana ve büyük babadan oluşan aileye ilişkin ön inceleme Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi (BSYHP)¹⁴⁹ üzerinden yapılır. Ön inceleme sonrasında 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin I. fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ile (g) bendi kapsamı dışında genel sağlık sigortalısı ve/veya bakmakla yükümlü olduğu kişi statüsünde olduğu tespit edilenler değerlendirmeye alınmaz. Ön inceleme sonucunda haklarında gelir tespiti yapılamayacağı kararı verilen bu kişilere karar, gerekçesi ile birlikte başvuru esnasında yazılı olarak bildirilir.

(2) Gelir Tespitinde Esas Alınacak Aile Bireyleri

Gelir tespitinde esas alınacak aile bireyleri Gelir Tespiti Yönetmeliği'nin 10. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, gelir tespiti işleminde aile olarak aynı hane içinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük anne ve büyük baba esas alınır. Aile bireylerinden birinin veya birkaçının genel sağlık sigortalısı ya da bakmakla yükümlü olunan kişi olması, diğer aile bireylerinin genel sağlık sigortalılığı için yapılacak gelir tespitinde esas alınmalarına engel teşkil etmemektedir¹⁵⁰.

Yaşları ne olursa olsun aynı hanede yaşayan evli olmayan çocuklar gelir tespitinde aile içinde değerlendirilir. Öğrenim nedeniyle geçici olarak aynı hanede yaşamayan yirmi beş yaşını doldurmamış evli olmayan çocuklar, öğrenimleri süresince aile içinde kabul edilir. Aynı hanede birden fazla aile yaşaması durumunda her bir aile için ayrı gelir tespiti yapılır. Gelir testine tâbi tutulacak kişi ile aynı hanede yaşamayan anne ve baba için bakmakla yükümlü olursa

¹⁴⁹ Gelir Testi Yönetmeliği md. 3/1-d'ye göre, Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi (BSYHP); Bakanlık tarafından geliştirilen, vatandaşların sosyal yardım için başvurularından hak sahipliğinin belirlenmesi ve ilgili yardım ya da desteğin teslimine kadar bütün süreçlerini içeren ve online olarak çalışan e-devlet uygulamasını ifade eder.

¹⁵⁰ Elma, 2022: s. 560.

dahi ayrı gelir tespiti yapılır. Kendisine kanunî temsilci atanan kişilerin aynı hanede birlikte yaşadıkları eşi, evli olmayan çocuğu, anne ve babası gelir tespitinde esas alınır. Bu fıkra da belirtilen eş, evli olmayan çocuk, anne ve baba dışında aynı hanede birlikte yaşasalar dahi kanunî temsilcileri gelir tespitinde değerlendirilmez.

Aynı hanede yaşasalar bile karı-koca, evli olmayan çocuk, büyük anne ve büyük babanın haricindeki kişiler aile kavramı içinde değerlendirilmezler ve gelir testine tabi tutulmazlar. Aile hanesinden olup da aynı hanede yaşayan evli olmayan çalışan çocuklar da kişi başına düşen gelirin aylık tutarının tespiti için gelir testine tabi tutulur. Ancak bu kişiler, Kanunun md. 60/I-(c) ya da md. 60/I-(g) statüsünden değil kendi çalışmalarından dolayı genel sağlık sigortalı sayılır¹⁵¹. Öğretide bir görüş tarafından isabetli olarak velayet hakkı esasları göz ardı edilerek aynı evde yaşayanların gelirleri dikkate alınarak gelir testi uygulamasının isabetli ve adil olmadığı, hukuka ve Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür¹⁵².

(3) Genel Sağlık Sigortası Statüsü

Gelir Tespiti Yönetmeliği'nin 11. maddesinin I. fıkrasına göre, yapılan gelir tespiti sonrasında aile içinde kişi başına düşen gelir tutarı asgarî ücretin üçte birinin altında olduğu tespit edilenler için, aile içinde genel sağlık sigortalısı veya bunların bakmakla yükümlü olduğu kişi durumunda olmayan birey sayısı kadar 5510 sayılı SSGSSK md. 60/I-(c), (1) alt bendi kapsamında genel sağlık sigortası tescili yapılır (Gelir Tesiti Yönetmeliği md. 11/I). Söz konusu bent kapsamındaki kişilerin primleri, ilgili kamu idareleri tarafından ödenir.

Yapılan gelir tespiti sonrasında aile içinde kişi başına düşen gelir tutarı; asgarî ücretin üçte birine eşit veya üçte biri üzerinde olduğu tespit edilenlerin 5510 sayılı SSGSSK'nın 60. maddesinin I. fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortası tescili yapılır ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişiler, tescili yapılan kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak genel sağlık sigortası kapsamına alınmış sayılır (Gelir Tesiti Yönetmeliği. md. 11/II).

5510 sayılı Kanun'un md. 4/I-(b) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, altmış günden fazla prim ve prime ilişkin borcu bulunan ve bu borcu 6183 sayılı Kanun'un 48. maddesine göre tecil ve taksitlendirmeyen sigortalıların, on sekiz yaş altı çocukları hariç olmak üzere, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin 5510 sayılı Kanun md. 60/I-(g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılmak için talepte bulunmaları hâlinde, yapılacak gelir tespiti sonrasında bu kişiler genel sağlık sigortası kapsamına alınır (Gelir Tesiti Yönetmeliği md. 11/III).

¹⁵¹ Elma, 2022: s. 560.

¹⁵² Alper, 2012: s. 56-60; Güzel ve diğ., 2021: s. 820; Arıcı, 2016: s. 32-33; Arıcı, 2022: s. 481.

(4) Gelir Tespitinin Yenilenmesi

Bazı durumlarda yapılmış olan gelir testinin yenilenmesi gerekebilir. Bu hal-ler Gelir Testi Yönetmeliği'nin 12. maddesinde düzenlenmiştir. Hükmün I. fıkrasına göre, gelir tespiti sonucu 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin I. fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ve (g) bendine göre genel sağlık sigortası tescili yapılanlar, gelir durumlarının ödenecek prim miktarını etkileyecek şekilde değişmesi hâlinde bir ay içinde vakfa başvurmak zorundadır. Vakıf da BSYHP üzerinden tespit ettiği değişiklikler üzerine, kişilerin bildiri-minin beklemeksizin gelir tespitini yeniler.

Doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve benzeri nedenlerle hanedeki aile bireyi sayısının değiştiğinin tespit edilmesi durumunda gelir tespiti yenilenir (Gelir Testi Yön. md. 12/II). Genel sağlık sigortası tescili yapıldığı tarihten itibaren doksan günde bir aile içindeki bireylere ait veriler BSYHP'de otomatik olarak güncellenir. Güncelleme sonucu durumunda değişiklik olduğu tespit edilen sigortalıların, tespit edilen aile içindeki kişi başına düşen gelirin aylık tutarına göre ödeyeceği prim miktarı yeniden belirlenir ve buna göre genel sağlık sigortası tescili yapılır (Gelir Testi Yönetmeliği md. 12/IV). Örneğin, 5 kişiden oluşan bir ailenin yapılan gelir testi sonucunda Kanunun md. 60/I-(g) kapsamında iken gerçekleşen yeni bir doğum nedeniyle ailedeki birey sayısının 6'ya çıkması durumunda ailenin toplam geliri artık 5'e değil 6'ya bölüneceğinden gelir testine tabi tutulan bireylerin Kanunun md. 60/I-(g) yerine md. 60/I-(c) kapsamında genel sağlık sigortalısı kabul edilmesi gerekecektir¹⁵³.

Kişinin, ödeyeceği prim miktarında azalma yönünde bir gelir değişikliği olduğunu bildirmesi veya bu değişikliğin vakıf tarafından tespit edilmesi hâlinde, bildirim veya tespit tarihinden itibaren ya da SGK'nın gelir tespitinin yeniden yapılmasını talep etmesi hâlinde gerekli iş ve işlemlerin başvuru tarihinden itibaren bir ay içinde yapılması zorunludur (Gelir Testi Yönetmeliği md. 12/V).

5510 sayılı SSGSSK md. 60/I-(c), (1) alt bendi ile md. 60/I-(g) bendine tâbi genel sağlık sigortalıları, gelir tespitlerinin yapıldığı tarihten itibaren, bu maddede belirtilen durumlar hariç olmak üzere, altı ay içinde gelir tespitinin yenilenmesi talebinde bulunamaz (Gelir Testi Yönetmeliği md. 12/VII).

(5) Gelir Tespitinde Yetki

Gelir tespiti yapmakla yükümlü kurum Sosyal Güvenlik Kurumu değildir. Bu işlem, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu'na göre meydana getirilen Vakıf Mütevelli Heyetleri tarafından yapılmaktadır¹⁵⁴.

¹⁵³ Elma, 2022: s. 560.

¹⁵⁴ Güzel ve diğ., 2021: s. 820; Arıcı, 2022: s. 480.

Yönetmeliğin 13. maddesine göre vakıf müteveli heyetleri, gelir tespiti iş ve işlemleri ile ilgili olarak;

- a) BSYHP sistemi üzerinde yapacağı değerlendirmeler sonucu aile içinde kişi başına düşen gelirin aylık tutarını tespit ederek tescil için SGK'ye bildirilmesini sağlar veya gerekli gördüğü hâllerde yeniden incelenmesine karar verir,
- b) Gelir tespiti yapılacak kişilere ait taşınır ve taşınmazlara ilişkin vakıf tarafından tespit edilen rayiç bedeller ile ilgili değerlendirme yapar,
- c) Bakanlık ve SGK'nın talebi üzerine gelir tespitini yeniler, ihbar, tespit, itiraz, bildirim ve gelir tespitinin yenilenmesi talebi gibi nedenlerle gelir tespitinin yenilenmesini karar verebilir.

Gelir testi işleminin sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına bırakılmasındaki gerekçe sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yeni teşekkül ettirilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından tek elden yürütülmesi amacı olabilmekle birlikte bu amaç sadece md. 60/I-(c), (1) alt bendindekiler için aktif olabilecek niteliktedir. Zira gelir testi yaptıran diğer grupların sağlık yardımından yararlanabilmeleri için prim ödemeleri gerekir ve primleri toplayan kurum SGK'dır. Bu nedenle de Kanunun md. 60/I-(c), (1) alt bendi dışındaki gruplar için Bakanlıkta ilgilendiren sosyal yardım veya sosyal hizmet bahse konu değildir. Bu durum dikkate alınmış ve öğretilerde isabetli bir şekilde gelir testi uygulamasının vakıflara bırakılmış olmasının tek çatı - tek yasa mantığıyla oluşturulan yeni sosyal güvenlik sisteminin amacına ters düşüğü, başlangıçtan itibaren SGK bünyesinde kurulan, gelişen ve yaygınlaşan genel sağlık sigortası sistemi ile ilgili çok önemli bir uygulama olan gelir tespitinin de SGK tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür¹⁵⁵.

(6) Gelir Tespitine İtiraz

Gelir Tespiti Yönetmeliği'nde kendisine tebliğ edilen gelir testine genel sağlık sigortalısının itiraz edebilmesine imkân tanınmıştır. Yönetmeliğin 18. maddesinde yer alan hükme göre, SGK tarafından tebliğ edilen gelir tespiti kararlarına karşı, tebligatın yapıldığı genel sağlık sigortalısı tarafından kararın tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde gelir tespitini yapan vakfa yazılı olarak itiraz edilebilir. İtirazın vakıf kayıtlarına intikal tarihinden itibaren on beş gün içinde, heyet tarafından itiraz sonuçlandırılarak alınan karar, itirazda bulunan genel sağlık sigortalısına ve SGK'ya bildirilir. Heyet gerekli gördüğü hâllerde itirazı karara bağlamadan önce vakıf personeline inceleme yaptırabilir. Müteveli heyetin kararlarına itiraz, genel sağlık sigortalılığına ilişkin prim tahakkuk ve tahsilât işlemlerini durdurmaz. İtiraz sonucunda prim ödeme yükümlülüğünde değişiklik olması hâlinde, gerekli iade ve mahsup işlemleri SGK tarafından yapılır.

¹⁵⁵ Alper, 2012: s. 58; Güzel ve diğ., 2021: s. 820.

Hükümde heyetin kararlarına karşı itirazın mümkün olduğu belirtilmiş ancak bu itirazın nereye yapılacağına yer verilmemiştir. Bu konuya dair 5510 sayılı Kanun'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Öğretide bir görüş, Kanunun 101. maddesindeki “*aksine hüküm bulunmayan hallerde, bu Kanun hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıklar iş mahkemelerinde görülür*” düzenlemesini esas alıp heyetin kararlarına karşı itirazın sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfının bulunduğu yerdeki iş mahkemesine yapılması gerektiği ileri sürülmüştür¹⁵⁶. Yargıtay ise bu husustaki davaların çözüm yerinin idari yargı olduğu yönünde hüküm kurmuştur. Yargıtay 21 Hukuk Dairesi'nin vermiş olduğu bir karara göre, “*Dava konusu somut olayda; sigortalıların genel sağlık sigortası primlerinin tahakkuk ve tahsil edilmesi görevi davalı Kuruma aittir. Ne var ki primlerin tahakkuk ve tahsil edilebilmesi için prime esas gelir testinin usulünce yapılp kesinleşmiş olması gerekecektir. Davalı Kurum'a genel sağlık sigortası prim miktarının belirlenmesinde esas alınacak gelir testi yapma hususunda görev verilmemiş, aksine 633 sayılı KHK ile genel sağlık sigortalılığının tespitinde esas alınacak gelir testlerine ilişkin usul ve esasları belirlemek ve bu testleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarıyla işbirliği yaparak uygulamak görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bırakılmıştır. Dolayısıyla gelir testi uygulamasından kaynaklanan davalarda, 5510 sayılı Yasa'nın uygulanmasını gerektirir herhangi bir yasal düzenleme olmadığından gelir testinin iptali için açılan davaların çözüm yerinin idari yargı olduğu açıktır. Ancak uyuşmazlığın gelir testinin kesinleşmesinin ardından tahakkuk edecek prim tutarı ve tahsile ilişkin olması durumunda 5510 sayılı Yasa kapsamında yargılama ve değerlendirme yapılacağından iş mahkemesi görevli olacaktır*”¹⁵⁷.

3. Yabancılar

Kanun koyucu uluslararası koruma başvurusu sahibi olan kişileri, uluslararası koruma statüsü sahibi olan kişileri, vatansızları, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarını, yabancı uyruklu öğrencileri ve yabancı uyruklu misafir askeri öğrencileri genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına almıştır.

a. Uluslararası Koruma Başvurusu veya Statüsü Sahibi Olan Kişiler

Kanunun md. 60/I- (c), (2)'de, md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan; uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi olanlar ve vatansız olarak tanınan kişiler, genel sağlık sigortasının kapsamına dahil edilmiştir.

Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız kişi: İçişleri Bakanlığı tarafından başvuru sahibi, mülteci, ikincil koruma veya şartlı mül-

¹⁵⁶ Tuncay ve diğ., 2023: s. 581; Başmanav, 2014: s. 123.

¹⁵⁷ Y21HD 19.04.2016 E. 2015/14737 K. 2016/6927, Aynı yönde kararlar için bkz., Y10HD. 19.03.2015 E. 2014/11455 K. 2015/5255; Y10HD. 11.06.2015 E. 2013/22220 K. 29015/11650, Kararın değerlendirmesi için bkz., Aydın, 2016: s. 842-843.

teci statüsü sahibi veya vatansız olarak tanınan kişileri ifade eder (SSGSSK md. 3/I, b. 27). YUKK'nın 3. maddesinden uluslararası korumanın, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünde olduğu kabul edilmiştir. Bu Kanunun gerekçesinde “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil korumanın” uluslararası koruma statüleri olarak tespit edildiği ve uluslararası koruma için başvuruda bulunanların “başvuru sahibi” olarak ifade edilmiştir.

YUKK'nın 61. maddesinde kimlere mülteci statüsü verileceği düzenlenmiştir. Hükümde, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” denilmektedir.

YUKK'nın 62. maddesinde şartlı mülteci statüsüne sahip olacak olan kişilere yer verilmiştir. Hükme göre, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

YUKK'nın 63. maddesine göre, “Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

Uluslararası koruma başvurusu veya statüsüne sahip olan yani “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma” kapsamında olan kişiler, primleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bütçesine konulan ödenekten karşılanmak üzere genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır¹⁵⁸.

¹⁵⁸ Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; a) (Değişik:6/12/2019-7196/87 md.) Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren bir yıl süre ile 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine

b. Vatansızlar

Hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi, vatansız olarak kabul edilmektedir (YUKK md. 3/I-(ş)). Başka bir anlatımla vatansız herhangi bir devlet kanunlarına göre vatandaş sayılmayan kişidir¹⁵⁹. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 89. maddesinde, "Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayanlar uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren bir yıl süre ile 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabidir. Özel ihtiyaç sahipleri ve Bakanlıkça sigorta kaydının devamı uygun görülenler için bir yıl süre sınırı aranmaz. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir. Başvurusu hakkında idarece olumsuz karar verilen yabancılar genel sağlık sigortası kapsamından çıkarılır (YUKK md. 89/III-a)." hükmü yer almaktadır. 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(c), 2 hükmü ile de vatansızlar sağlık korumasına alınmışlardır¹⁶⁰.

c. Oturma İzni Almış Yabancı Ülke Vatandaşları

Mülklik ilkesi gereği yabancılar buldukları ülke kanunlarına tabi olurlar. Ülkemizde bulunan yabancıların konumlarına göre genel sağlık sigortası kapsamında olup olmadığı belirlenmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanıyan kişiler genel sağlık sigortası kapsamına alınmış, buna karşılık aşağıda da açıklanacağı üzere işverenleri tarafından Türkiye'ye geçici süreyle gönderilen yabancılar ise geldikleri ülkede sigortalı olmaları nedeniyle genel sağlık sigortası kapsamına dahil edilmemiştir.

5510 sayılı SSGSSK md. 60/I-(d)'de mütakabiliyet (karşılıklılık) esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler, genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de oturma iznine sahip olan ve yabancı bir ülkede sigortalı niteliğini haiz olmayan yabancı kişilerin genel sağlık sigortalısı olduğu söylenmelidir.

Oturma iznine sahip olan yabancıların genel sağlık sigortalısı olabilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Kanunun md. 60/I-(d)'de her ne kadar belirtilmemiş olsa da md. 61/I-(c) gereğince oturma izni almış olan yabancı-

tabidir. Özel ihtiyaç sahipleri ve Bakanlıkça sigorta kaydının devamı uygun görülenler için bir yıl süre sınırı aranmaz. Genel sağlık sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulur. Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilir. Başvurusu hakkında idarece olumsuz karar verilen yabancılar genel sağlık sigortası kapsamından çıkarılır (YUKK md. 89/III-(a)).

¹⁵⁹ Sözer, 2024: s. 215.

¹⁶⁰ Sözer, 2024: s. 213-214.

nın Türkiye'deki yerleşim süresi bir yılı aşmış olmalıdır¹⁶¹. Bu şartı sağlayan kişi, oturma iznine sahip olduğu ve Türkiye'de kaldığı süre boyunca genel sağlık sigortalısı olacaktır. İznin süresi dolduğunda kişinin Türkiye'yi terk etmesi gerektiğinden genel sağlık sigortası kapsamında sunulan korumadan yararlanması da sona erecektir. Aynı şekilde oturma iznine sahip olan yabancıların bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı niteliğini kazandığı tarihten itibaren de genel sağlık sigortalılığı sona erecektir¹⁶². İznin süresi uzarsa¹⁶³ genel sağlık sigortalılığı da uzayacaktır. Oturma iznine sahip yabancıların genel sağlık sigortası kapsamında olabilmesi için aranan bir diğer koşul mütakabiliyet esasıdır. Yani oturma iznine sahip yabancıların vatanı olduğu devletin de Türk vatandaşlarına genel sağlık sigortası hakkı tanınmasıdır. Üçüncü koşul, yabancıların kendi ülkesinde sigortalı olmaması ve talepte bulunmasıdır¹⁶⁴.

Oturma iznine ilişkin düzenlemeler 6458 sayılı YUKK'da düzenlenmiştir. Bu Kanunda "oturma izni" yerine "ikamet izni" kavramı düzenlenmiştir¹⁶⁵. İkamet izni, Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesidir (YUKK md. 3/I-(j)). Kanununun 19. maddesine göre Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder. Oturma izni almaksızın kaçak yollarla Türkiye'ye giriş yapmış yabancı uyruklu kişiler, bir yıldan daha uzun bir süre Türkiye'de ikamet etse dahi genel sağlık sigortalısı olması mümkün değildir¹⁶⁶.

Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerin vatandaşları isterler genel sağlık sigortası kapsamında sigortalı olabileceklerdir. Örneğin, İngiltere ile sosyal güvenlik sözleşmemiz bulunmamaktadır. İngiltere vatandaşlarından Türkiye'de kesintisiz ikamet süresi bir yılı doldurmuş olanlardan sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyenler müracaatlarına bağlı olarak 30 günlük genel sağlık sigortası primlerini ödemeleri durumunda sağlık hizmetlerinden hem kendileri hem de hak sahipleri yararlanabilir¹⁶⁷.

d. Yabancı Uyruklu Askeri Personel

681 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ülkemizde eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir askeri personel ile bağlı sigortalıdır. 5510 sayılı

¹⁶¹ Oturma izni almış yabancıların, ödemek zorunda oldukları genel sağlık sigortası priminden şikâyet ederek, genel sağlık sigortalısı olma yönünde istekli olmamaları dikkate alınarak md. 61/I-(c) deki düzenleme yapılmıştır.

¹⁶² Karakaş, 2010: s. 81.

¹⁶³ YUKK md. 24'de ikamet izninin uzatılması düzenlenmiştir.

¹⁶⁴ Şakar, 2017: s. 375; Sözer, 2024: s. 211.

¹⁶⁵ Kavram birliği açısından 5510 sayılı SSGSSK'da da ikamet izni kavramı kullanılmalıdır. Aynı yönde bkz., Başmanav, 2014: s. 128.

¹⁶⁶ Kuruca, 2012: s. 192.

¹⁶⁷ Şakar: 2017: s. 375.

Kanun'un md 60/XIII'e göre, "Uluslararası Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye'de eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir askeri personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır.". Bir sonraki fıkrada, Türkiye'de Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı'nda eğitim ve öğretim göre kişilere özel bir düzenleme yapılmıştır. Belirtilen iki grupta yer alan kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına alınabilmeleri bakımından bazı koşullar gerçekleşmiş olmalıdır. İlk şart, bu kişilerin Uluslararası Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında ülkemizde bulunmasıdır. Diğer bir koşul, bu anlaşmada sağlık hizmeti giderlerinin kabul eden devlet (Türkiye) tarafından karşılanacağı hususunda hüküm olmalıdır (SSGSSK md. 60/XIII, md. 60/XIV).

Hükmün getiriliş amacı, olağanüstü hal kapsamında milli savunma ile ilgili çeşitli konularda düzenlemeler getiren kanun hükmünde kararnamenin genel gerekçesinde, söz konusu personel ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerine yönelik sağlık hizmetlerinin sunulmasında sorunlar ortaya çıkması sebebiyle bu kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına alınması ve ilgili kamu idareleri tarafından Sosyal Güvenlik Kurumu'na primlerinin ödenmesi suretiyle sağlık hizmetlerindeki sorunun kalıcı bir biçimde çözümlenmesi olarak ifade edilmiştir¹⁶⁸.

e. Yabancı Öğrenciler

Yabancı uyruklu öğrencilerin genel sağlık sigortalı olmaları çeşitli ihtimallere göre değerlendirilmelidir. İkili sosyal güvenlik sözleşmesinde ülkelerinde var olan sağlık korumasının ülkemizde de devam edeceğine ilişkin kural yer alan kişilerin tekrar sigorta yaptırmalarına gerek bulunmamaktadır. Dolayısıyla belirtilen kişiler, genel sağlık sigortası kapsamında yer almamaktadırlar. Bu husus, lisans ve lisansüstü öğrenim gören ve Erasmus gibi eğitim programları ile ülkemize gelen yabancılar için de geçerlidir¹⁶⁹. Belirtilen bu öğrenciler dışındaki yabancı öğrencilerin sağlık hizmetinden yararlanabilmeleri için iki seçenek mevcuttur. İlki özel sağlık sigortası yaptırmalarıdır. İkincisi ise genel sağlık sigortası kapsamına dahil olmalarıdır¹⁷⁰.

Ülkemizde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenciler isteğe bağlı olarak genel sağlık sigortası kapsamına dahil olabilmektedir. Bu hak, kendilerine isteğe bağlı sigortalılıkta en az bir yıl ikamet şartı (SSGSSK md. 52/II) aranmadan tanınmıştır. Bu kişilerin sigortalı olabilmeleri için Kuruma ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunması gerekir. Talep süresi geçtiği zaman öğrenimleri süresince genel sağlık sigortasının kapsamı dışında kalmaktadırlar (SSGSSK md. 60/VII).

¹⁶⁸ 681 sayılı KHK genel gerekçe, (Erişim) <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0804.pdf>.

¹⁶⁹ Sözer, 2024: s. 156.

¹⁷⁰ Sözer, 2024: s. 156.

4. Sosyal Yardım, Sosyal Teşvik ve Sosyal Tanzim Kapsamında Belirli Bazı Aylık Alanlar

Kanun koyucu sosyal yardım, sosyal teşvik ve sosyal tazmin kapsamında belirli bazı aylık alan kişileri genel sağlık sigortası kapsamına almıştır.

a. 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

Kanunun md. 60/I-(a) ve m. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan; 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmiştir (SSGSSK md. 60/I-(c), (3)). Bu bağlamda söz konusu kanun hükümlerine göre kimlerin aylığa hak kazanacağını açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2022 sayılı Kanun'un I. maddesinde kimlerin hangi koşullarda aylığa hak kazanacakları düzenlenmiştir, Hükme göre, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık haktan yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar, nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar veya 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (4.387) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır. Bu şartları sağlayanlardan, her ne nam altında olursa olsun kendisine ve eşine ait her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimseler muhtaç kabul edilemez ve kendilerine aylık bağlanamaz.

2022 sayılı Kanun'a göre aylık alabilmenin kural olarak ilk koşulu, 65 yaşını doldurmuş olmaktır¹⁷¹. Ancak Kanunun 2. maddesinde 65 yaşını doldurmamış olan ve bazı özellikleri taşıyan kişilerin de aylığa hak kazanacağı düzenlenmiştir. Başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde engelli olduklarını ilgili mevzuat çerçevesinde alınacak sağlık kurulu raporu ile kanıtlayan 18 yaşını dolduran Türk vatandaşı engelliler (2022 sayılı Kanun md. 2/I-(a)) ile sağlık kurulu raporu ile engelli olduklarını kanıtlayan, 18 yaşını dolduran ve talebine rağmen Türkiye İş Kurumu tarafından işe yerleştirilememiş olan Türk vatandaşları; sosyal güvenlik kuruluşlarının

¹⁷¹ 65 yaşın tespitinde, doğum tarihlerinde yapılmış düzeltmeler nazara alınmaz. (2022 sayılı Kanun md. 1/3).

herhangi birinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar veya nafaka bağlanmış ya da nafaka bağlanması mümkün olanlar hariç olmak üzere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilenler, muhtaçlık hâlleri devam ettiği müddetçe aylığa hak kazanırlar (2022 sayılı Kanun md. 2/I-(b)).

Nafaka bağlanan veya nafaka bağlanması mümkün olanlar ile sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birinden her ne nam altında olursa olsun gelir veya aylık hakından yararlanan durumunda ya da uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışan durumunda kendisine bakmakla yükümlü bir yakını bulunan engelli çocuklar hariç olmak kaydıyla; Türk vatandaşı olan, 18 yaşını tamamlamamış ve ilgili mevzuatı çerçevesinde alınacak sağlık kurulu raporu ile engelli oldukları kanıtlanmış durumundaki engelli yakınlarının bakımını üstlenen Türk vatandaşlarından, her ne nam altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha az olan ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilenlere muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe ve bakım ilişkisini fiilen gerçekleştirmeleri kaydıyla aylığa hak kazanır (2022 sayılı Kanun md. 2/II).

2022 sayılı Kanun'un 1 ve 2. maddelerine göre aylık bağlanan kişiler, genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmektedir. Kanunun 2. maddesinin V. fıkrasında, aynı maddenin II. fıkrası kapsamına giren 18 yaşından küçük engellilerin 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I, (c), (3) kapsamına girenlere ilişkin hükümler çerçevesinde genel sağlık sigortasından yararlandırılacağına yer verilmiştir. Bu engellilerin bakımı amacıyla maddenin II. fıkrasına göre aylık bağlanacak kişilerden genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar, 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I, (c), (1) kapsamında kabul edilir.

2022 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi gereğince bu maddenin yayım tarihinden itibaren 3 aylık süre içerisinde talepte bulunan ve sosyal güvenlik mevzuatına tabi olarak çalışmayan, sosyal güvenlik kurumlarından ya da yabancı bir ülke sosyal güvenlik kurumundan her ne ad altında olursa olsun herhangi bir gelir veya aylık almayan ve silikozis hastalığı nedeniyle meslekte kazanma gücünü en az % 15 kaybettiğine Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu'nca meslek hastalıkları tespit hükümleri çerçevesinde karar verilen kişilere, bu maddede belirtilen şartları sağlamaları durumunda aylık bağlanır. Aylık almaktayken ölen silikozis hastasının; 5510 sayılı Kanun'un md. 5 /I, (a), (b) ve (e) bentleri hariç olmak üzere, 5510 sayılı Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık almayan; dul eşine, çocuklarından; 18 yaşını, lise ve den-

gi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmuyan ve evli olmayan veya, Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malul olduğu anlaşılanların veya yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine aylığın tamamı dağıtılacak şekilde aylık bağlanır. Dolayısıyla söz konusu aylığa hak kazanan kişiler, genel sağlık sigortası kapsamındadırlar.

b. 1005 Sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Şeref Aylığı Alan Kişiler

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(c), (4) alt bendi gereğince, md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 24/2/1968 tarihli 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler, genel sağlık sigortalısı kapsamındadır. Sosyal yardımlar arasında yer alan şeref aylığı alan ve genel sağlık sigortası kapsamında sayılan kişiler, 1005 sayılı Kanun'un 1. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre, milli mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklal Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşları ile 1950 yılında Türk Tugayı'nın Kore'ye ayak bastığı Ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pan-Munjon Ateşkes Anlaşması'na kadar Kore'de fiilen savaşa katılmış olan Türk vatandaşlarına ve 1974 yılında Temmuz 1. ve Ağustos 2. Barış Harekatına Kıbrıs'ta fiilen görev alarak katılmış olan Türk vatandaşlarına, hayatta buldukları sürece, vatani hizmet tertibinden 30 günlük net asgari ücret tutarında aylık bağlanır. Hak sahibinin ölümü halinde bu aylık, dul eşe %75 oranında bağlanır, ancak dul eşin tekrar evlenmesi halinde kesilir.

c. 3292 Sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, md. 60/I-(c), 5 numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalıdır. 3292 sayılı Kanun, hiçbir karşılık ve menfaat gözetmeksizin üstün başarı ve gayretle Türk vatanına hizmet etmiş Türk vatandaşlarından, bu hizmetleri ilgili kamu kurumları tarafından kayıt altına alınmış ve aynı kamu kurumları tarafından bu kayıtlar esas alınarak bu Kanuna göre aylık bağlanması yönünde görüş bildirilmiş olanlara veya bunların ölümü halinde muhtaç duruma düşen aile fertlerine vatani hizmet tertibinden bağlanacak aylıkların usul ve esaslarını tespit etmeyi amaçlamaktadır (3292 sayılı Kanun md. 1). Kanunun 2. maddesine göre, 1. maddede belirtilen niteliklere sahip Türk vatandaşlarına veya bunların ölümleri halinde 3. maddede belirtilen şartları haiz

aile fertlerine hayatta buldukları sürece ödenmek üzere Cumhurbaşkanı kararı ile aylık bağlanabilir.

d. 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, md. 60/I-(c), 6 numaralı alt bendi gereğince genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmektedir. Bu Kanun, barışta güven ve asayışı korumak, kaçakçılığı men, takip ve tahkikle, trafik ve yol güvenliğini veya tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakillerini sağlamakla görevli olanların; Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Teşkilatında bulunan patlayıcı maddelerin incelenmesi, muhafazası, nakli, imha edilmesi ve zararsız hâle getirilmesi işlemlerinde görevlendirilenler, orman yangınlarını söndürme çalışmalarında fiilen görevli olanlar ile yetkililerce kendilerine bu kapsamda görev verilen kamu görevlileri ve gönüllüler bu görevlerinden dolayı ya da görevleri sona ermiş olsa bile yaptıkları hizmet nedeniyle derhal veya bu yüzden maruz kaldıkları yaralanma veya hastalık sonucu ölmeleri veya engelli hâle gelmeleri hâlinde ödenecek nakdi tazminat ile birlikte bağlanacak aylığın ve bu yüzden yaralanmaları hâlinde ödenecek nakdi tazminatın esas ve yöntemlerinin düzenlenmektedir (2330 sayılı Kanun md. 1).

Kanunun kapsamında olan kişiler, nakdi tazminata ve aylığa hak kazanırlar. Kanunun 2. maddesinde de kimlerin kanunun kapsamında olduğuna yer verilmiştir. Söz konusu hüküm incelendiğinde, nakdi tazminat ve aylık alan kişilerin çoğunluğun kamu görevlisi olduğunu söylemek mümkündür.

Maddeye göre,

a) İç güvenlik ve asayişin korunması veya kaçakçılığın men, takip ve tahki ki veya trafik ve yol güvenliğini sağlamak konularında görevlendirilen:

1. Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı personeli,
2. Silahlı Kuvvetler mensupları,
3. Milli İstihbarat Teşkilatı mensupları,
4. Çarşı, mahalle ve kır bekçileri,
5. Orman memurları ve personeli ile Gümrük Muhafaza memurlarını,

b) Güven ve asayışı ihlal eden eylemlere ve kaçakçılığa ilişkin olayların soruşturma ve kovuşturma işlemlerini yürüten adli ve askeri hakimleri, Cumhuriyet savcı ve yardımcısıyla askeri savcı ve yardımcıları;

c) Güven ve asayışı ihlal eden eylemler ile kaçakçılığa ilişkin eylemlerin önlenmesine yönelik görev yapan mülki idare amirleri;

- d) Tutuklu ve hükümlülerin sevk ve nakilleri ile ceza ve tutukevlerinin iç ve dış güvenliğini sağlamakla görevli bulunan personel;
- e) Güven ve asayişin korunmasında hizmetlerinden yararlanılması zorunlu olan ve yetkililerce kendilerine bu amaca yönelik görev verilen kamu görevlileri ve sivilleri;
- f) İç güvenlik ve asayişin korunmasında veya kaçakçılığın men, takip ve tahkiki ile ilgili olarak güvenlik kuvvetlerine kendiliklerinden yardımcı olmuş ve faydalı oldukları yetkililerce tevsik edilmiş şahıslar;
- g) Devlet güçlerini sindirme amacına yönelik olarak yapılan saldırılara maruz kalan kamu görevlileri;
- h) Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Teşkilatında bulunan ve 24/2/2000 tarihli ve 4536 sayılı Denizlerde ve Yurt Yüzeyinde Görülen Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlere Uygulanacak Esaslara İlişkin Kanunda tanımlanan patlayıcı maddelerin incelenmesi, muhafazası, nakli, imha edilmesi ve zararsız hâle getirilmesi işlemlerinde görevlendirilenler;
- ı) Orman yangınlarını söndürme çalışmalarında Orman Genel Müdürlüğü tarafından fiilen görevlendirilen personel ve gönüllüler ile bu kapsamda görev verilen diğer kamu görevlileri;
- i) Yukarıdaki bentlerde sayılanların yaptıkları görevler veya yardımlar sebebiyle saldırıya maruz kalan eş, fûru, ana, baba ve kardeşleri,
- nakdi tazminata hak kazanmaktadır.

e. Korunma, Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetlerinden Ücretsiz Faydalanan Kişiler ile Ana ve Babası Olmayan Türk Vatandaşlarından 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Kanunun md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan; 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHÇEKK)¹⁷² hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar md. 60/I- (c), (7) numaralı alt bendine göre genel sağlık sigortası kapsamındadır. Söz konusu bentte iki grup kişi genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmiştir. İlk grup 2828 Kanun kapsamında olan kişilerden, ikinci grupsa ana ve babası bulunmayan 18 yaşını doldurmamış Türk vatandaşı olan çocuklardan oluşmaktadır.

¹⁷² 2828 sayılı Kanun'un adı, 633 sayılı KHK ile Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) olarak değiştirilmiş, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kaldırılmış ve kuruma ait tüm görevler, 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu durumun 5510 sayılı Kanun'da dikkate alınıp gerekli düzenlemenin yapılması gerekir.

2828 sayılı Kanun kapsamında ücretsiz olarak verilen bakım, koruma ve rehabilitasyon hizmetlerinden, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar¹⁷³, engelliler¹⁷⁴ ve yaşlılar¹⁷⁵ yararlanmaktadır¹⁷⁶. Korunmaya, bakıma, yardıma ihtiyacı olan çocuk, engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere ihtiyacı olan diğer kişileri tespit etmek ve incelemek Sosyal Hizmetler Kurumu'nun görevidir (SHK md. 21).

2828 sayılı Kanun'un ek 7. maddesine göre her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı, asgarî ücretin aylık net tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma ihtiyacı olan engellilere, resmî veya özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti ya da sosyal yardım yapılmak suretiyle evde bakımına destek verilmesi sağlanır. Bu madde gereğince bakım desteği alan kişiler de genel sağlık sigortalısı sayılmaktadır.

f. Harp Malüllüğü Aylığı Alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında Aylık Alanlar

5510 sayılı Kanun md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, md. 60/I-(c), (8) alt bendine göre harp malüllüğü aylığı alanlar ve Terörle Mücadele Kanunu hükümleri gereğince aylık alanlar genel sağlık sigortalıdırlar. 5510 sayılı Kanun'da vazife malüllüğünü düzenleyen 47. maddenin VII. fıkrasında ve devamı hükümlerinde harp malüllüğü düzenlenmiştir. Maddenin VIII. fıkrasına göre, subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve er ile Türk Silâhlı Kuvvetlerince görevlendirilen 4. maddenin I. fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan;

a) Harpte fiilen ateş altında,

¹⁷³ 2828 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, korunmaya ihtiyacı olan çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsî güvenlikleri tehlikede olup; 1. Ana veya babasız, ana ve babasız, 2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, 3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, 4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade eder.

¹⁷⁴ 2828 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, engelli, doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişiyi; bakıma ihtiyacı olan engelli, engellilik sınıflandırmasına göre resmî sağlık kurulu raporu ile ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden, günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olan kişiyi ifade eder.

¹⁷⁵ 2828 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, korunmaya ihtiyacı olan yaşlı; sosyal veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olan yaşlı statüsündeki kişiyi ifade eder.

¹⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Bostancı, 2007: s. 187.

- b) Harpte, harp bölgelerindeki harp harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle,
- c) Harpte veya harbe hazırlık devresinde her çeşit düşman silâhlarının etkisiyle,
- d) Askerî harekâtı gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri sırasında, bu hareketlerin sebep ve etkisiyle,
- e) Barışta veya olağanüstü hallerde, emir veya görev ile uçuş yapan uçucularla hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak uçakta bulunanlardan uçuşun havadaki ve yerdeki sebepleriyle ve yine emir ve görev ile dalış yapan dalgıçlarla, hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak denizaltı gemisinde veya dalgıç kıtasında bulunanlardan denizaltıcılığın veya dalgıçlığın çeşitli sebep ve etkileriyle,
- f) Anayasanın 92 nci maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca Türk Silâhlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı mensuplarının yabancı ülkelere gönderilmesini gerektiren durumlarda, birliklerin buldukları yerlerden hareketlerinden itibaren yurt içinde, yurt dışında, yabancı ülkelerde veya yurda dönüş sırasında,

vazife malûlü olanlara harp malûlü denir.

3716 sayılı Terörle Mücadele Kanunu gereğince terör mağduru olanlara 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerince aylık bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. 3716 sayılı Kanun'a göre, kamu görevlilerinden yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan, engelli hâle gelen, ölen veya öldürülenler hakkında da 2330 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaktadır (3716 sayılı Kanun md. 21) Bu kişiler de genel sağlık sigortası kapsamına girmektedir.

Yargıtay 21. Hukuk Dairesi vermiş olduğu bir kararında, malullük aylığının kesilmesinin genel sağlık sigortası dışında kalmayı gerektirmediği yönünde hüküm kurmuştur¹⁷⁷. Kararda, malullük aylığı iptal edilmiş olan kişinin Ka-

¹⁷⁷ Y10HD 09.03.2020 E. 2019/7011 K. 2020/2125, "Dosya kapsamındaki kayıt ve belgelerden; davacıya ilk olarak 01.02.2010 tarihinde malullük aylığı bağlandı, 23.11.2010 tarihinde eşi tarafından kendisine böbrek verilmesi sonrası Yüksek Sağlık Kurulu tarafından düzenlenen 19.06.2011 tarihli raporla çalışma gücünün %60'ını kaybetmediği tespiti yapıldığı, bunun üzerine 03.08.2011 tarihi itibarıyla aylığının durdurulmasına karar verildiği, davacıya ilk olarak maluliyet aylığı bağlanırken 01.06.2002-09.09.2004, 01.03.2007-12.10.2009 tarihleri arasında 1787 gün Tarım Bağ-Kur Sigortalılığı ve 263 gün SSK sigortalılık günleri dikkate alındığı, 05.10.2012 tarihli Kurum yazısı ile; 10 yıllık kanuni süre dolmamış olması sebebiyle aylığın iptal edildiğinin bildirildiği, 6.886,38 TL yersiz ödenen aylık, 11.684,54 TL reçete gideri, 108.417,57 TL hastane giderinin ödenmesinin davacıdan istenildiği, davacının; "bu Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre

nunun 60. maddesinde yer alan statülerden herhangi biri kapsamında genel sağlık sigortalısı olabileceği belirtilmiştir.

g. 442 Sayılı Köy Kanunu'nun (...) Ek 16. Maddesine Göre Aylık Alan Kişiler

Köylerde güvenlik gereksinimi köy korucuları (güvenlik koruyucuları)¹⁷⁸ tarafından sağlanmaktadır. Bu konuya ilişkin düzenlemeler 442 sayılı Köy Kanunu'nda¹⁷⁹ yer almaktadır. 442 sayılı Kanun'un 74. maddesinde iki ayrı korucu düzenlenmiştir. İlk fıkrada gönüllü köy korucusu¹⁸⁰, ikinci fıkrada ise geçici köy koruculuğu¹⁸¹ düzenlenmiştir. 5510 sayılı Kanun'un 60. madde-

gelir veya aylık alan kişiler, "statüsünde genel sağlık sigortasından yararlandırılarak sağlık giderlerinin karşılandığı" anlaşılmaktadır.

Uyuşmazlık, davacının dava konusu borç tahakkuk dönemlerinde maluliyet aylığı ve sağlık giderlerinden yararlanma hakkının olup olmadığına ilişkindir.

..... Türkiye'de uygulanan genel sağlık sigortası kendine özgü özellikleri bulunan bir sağlık sigorta sistemidir (Sözer, A. N.: "5510 Sayılı Yasaya İlişkin Değişiklik Tasarısında Genel Sağlık Sigortası-İlgili Anayasa Mahkemesi Kararı Işığında Bir Değerlendirme, İşveren Dergisi, Sayı 7, Nisan 2008, s.27-33). Ülkemizde GSS'nin 3 temel belirleyici özelliğinden bahsedilebilir. Birincisi Türkiye vatandaşı olmayanlar da dâhil Türkiye'de yaşayan herkes zorunlu olarak sigortalı olacaktır. İkincisi sistem prime dayalı olup sosyal sigortacılık ilkelerine göre herkesten geliri, kazancı ve ödeme gücüne göre tahsil edilecek primlerle finanse edilecektir. Son olarak sağlık hizmetleri, kamu-özel sektör ayrımı yapılmaksızın hizmet sunum şartlarını yerine getiren sağlık hizmet sunucularından satın alma yoluyla temin edilecektir (Alper, Y.:Genel Sağlık Sigortası ve Gelir Testi Uygulaması, Türk-İş Dergisi, 2012, S.397, s.56).... Böylece 01.01.2012 tarihinden itibaren 3816 sayılı Kanun kapsamında sağlık hizmetlerinden faydalananlar (Yeşil Kart sahipleri) ile çalışmayanlar ve çalışmalarına ara verenlerin gelir testine tabi tutulmak suretiyle ödeme güçleri dikkate alınarak prim ödeyerek sisteme dâhil edilmeleri ile GSS'nin herkesi kapsama alma ve primli rejim olarak hayata geçirilmesi süreci, en azından yasal olarak tamamlanmıştır (Alper, 56)... Bu kapsamda davacının malullük aylığı iptal edilmiş olsa da ; 5510 Sayılı Kanununun 4'ncü maddesi birinci fıkrasının (a) ve (b) bendi gereğince sigortalı olduğu dönemlerde genel sağlık sigortasından yararlanma hakkı olduğu kabul edilerek, sigortalı olduğu bu dönemler dışındaki tarihlerde tahakkuk eden borçlar için davanın reddine karar verilmesi gerekirken mevcut şekilde karar verilmesi hatalı olmuştur. O hâlde, davacının bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve hüküm bozulmalıdır."

¹⁷⁸ Bkz. 01.02.2018 tarih ve 7070 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun md. 8 ve 9. Güncel adıyla güvenlik koruculuğu sistemi hakkında geniş bilgi için bkz., Sözer, 2019: s. 2253 vd.

¹⁷⁹ Bkz., Köy Kanunu md. 68, md. 69, md. 70 ve md. 74.

¹⁸⁰ Köy Kanunu md. 74/1, "Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkiya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü güvenlik korucusu ayırarak bunların isimlerini bir kağıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü güvenlik korucuları asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkiyaya karşı köy ve köylüyü korurlar."

¹⁸¹ Köy Kanunu md. 74/II, "Cumhurbaşkanınca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya her ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin

sinde bu Kanunun md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 442 sayılı Köy Kanunu'nun ek 16. maddesine göre aylık alan kişilerin md. 60/I-(c), 9 numaralı alt bendi gereğince genel sağlık sigortası kapsamında olduğu düzenlenmiştir. Ancak Köy Kanunu'nun ek 16. maddesi 17.04.2017 tarihli 690 sayılı KHK'nın 28. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu husus, 01.02.2018 tarihli 7077 sayılı KHK'nın 44. maddesi ile aynen kabul edilmiştir. Aynı KHK'lar ile 5510 sayılı Kanun'a ek 15. madde eklenmiştir¹⁸². Bu maddenin 1. fıkrasında 442 sayılı Kanun'un 74. maddesinin II. fıkrası gereğince güvenlik korucusu olarak görevlendirilenler, 4. maddenin I. fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır ve haklarında uzun vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır denilmektedir. Böylelikle geçici köy korucuları ile bunların aile fertleri genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır¹⁸³. 5510 sayılı Kanun'da 442 sayılı Kanun'un md. 74/II hükmüne atıf yapılması nedeniyle gönüllü köy korucuları genel sağlık sigortası kapsamında yer almamaktadır. Bu nedenle de sağlık yardımlarından yararlanamayacaklardır¹⁸⁴. Elbette bu durum gönüllü köy korucularının 60. maddenin diğer bentleri kapsamında genel sağlık sigortalı sayılmasına engel değildir¹⁸⁵.

h. 2913 Sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Hükümlerine Göre Aylık Alan Kişiler

Türkiye Cumhuriyeti devleti, vatandaşlarının maddi yoksunlukları ile ilgilenmenin yanı sıra onların kültürel, sanat ve spor alanlarındaki gelişmelerini de desteklemiştir. Bu kapsamda ilk olarak 11.10.1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. Daha sonra bu Kanunun yerini 24.06.2008 tarih ve 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun almıştır. 2008 yılından itibaren 5510 sayılı Kanun'da birçok kez değişiklik yapılmış, ancak 60. maddenin 10. bendindeki 2913 sayılı Kanun yerine 5774 sayılı Kanun'un aldığı yolunda herhangi bir değişiklik öngörülmemiştir. Do-

artması hallerinde, valinin teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile yeteri kadar güvenlik korucusu görevlendirilmesi kararlaştırılabilir. Bu şekilde görevlendirilecek güvenlik korucusu sayısı 40.000 kişiyi geçemez. Cumhurbaşkanı bu sayıyı yüzde elliye kadar artırmaya yetkilidir. Görevlendirmeyi gerektiren hallerin ortadan kalkması durumunda veya idari zaruret hallerinde görevlendirmeye ilişkin aynı usul uygulanmak suretiyle güvenlik korucusu olarak yapılan görevlendirmelere son verilebilir. Güvenlik korucularından 55 yaşını dolduranların görevleriyle ilişkileri kesilir."

¹⁸² Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Sözer, 2014: s. 2253 vd.

¹⁸³ Bkz., Sözer, 2014: s. 2262, 2270; Sözer, 2024: s. 162, 205-206.

¹⁸⁴ Okur, 2007: s. 176; Güzel ve diğ., 2021: s. 803, dn. 19; Bostancı, 2007: s. 189; Kuruca, 2013: s. 202; Yıldız, 2013: s. 217, dn. 578.

¹⁸⁵ Kuruca, 2013: s. 202.

layısıyla da 2008 yılında 5774 sayılı Kanun ile 2913 sayılı Kanun kaldırılmış olmasına rağmen hala 60. maddedeki yerini korumaktadır.

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin I. fıkrasının (c) bendinin 10 numaralı alt bendine göre, aynı Kanunun md. 60/I-a ve md. 60/I-b bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 11.10.1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler genel sağlık sigortası kapsamındadır. Bu hükümdeki kanunun yerini 5774 sayılı Kanun aldığından 5774 sayılı Kanun'a göre aylık alanların genel sağlık sigortalı olduğu söylenmelidir. 5774 sayılı Kanun ile üstün başarılı sporculara, çalıştıralara ve aile fertlerine manevi, maddi ve hizmet niteliği taşıyan bazı edimler sunulmaktadır.

5774 sayılı Kanun, müsabakaların yapıldığı dönem itibariyle Uluslararası Olimpiyat Komitesi (IOC) tarafından olimpik, paralimpik ve defolimpik spor dalları içinde kabul edilmiş spor dallarının büyükler kategorisinde; olimpiyat oyunlarında, Dünya veya Avrupa şampiyonalarında ferdi ya da takım sporlarında takım halinde birinci, ikinci ve üçüncü olan amatör sporcular ile bunların ölümü halinde bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarını ve takım halinde olimpiyat veya dünya şampiyonu olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktör ve antrenörlerini kapsamaktadır (md. 2/I).

Kanunun kapsamına giren amatör sporcular ile olimpiyat veya dünya şampiyonalarında takım sporlarında veya takım tasnifi yapılan branşlarda takım halinde şampiyon olmuş amatör sporcuların milli takım teknik direktörlerinden ve antrenörlerinden daha sonra ömür boyu hak mahrumiyeti cezası almadıkları ve başarı derecelerinin doping dahil herhangi bir sebeple geçersiz olarak kabul edilmediği Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından belgelendirilecek veya bildirilecek olanlara; Cumhurbaşkanlığı'na yazılı olarak müracaatları halinde ve başarı derecesinin kazanıldığı tarihten önceki bir tarih olmamak kaydıyla, 40 yaşını doldurdıkları tarihten başlatılmak üzere ve Türk vatandaşlığını korudukları müddetçe Cumhurbaşkanı kararı ile "*Sporcu Şeref Aylığı*" adı altında aylık bağlanır (md. 3/I). Bu aylığı almaktayken ölen amatör sporcular ile diğer şartlara sahip olmakla birlikte 40 yaşını doldurmuş olmaları sebebiyle henüz aylık bağlanmaksızın ölen amatör sporcuların eşlerine ve çocuklarına da talepleri üzerine aylık bağlanmaktadır (md. 4/I).

Yukarıda belirtilen hususlar çerçevesinde kendilerine aylık bağlananlar ve bu kişilerin bakmakla yükümlü oldukları eş ve çocuklarına aylık bağlanması durumunda bu kişiler, genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmektedir.

5. 4447 Sayılı Kanun Gereğince İşsizlik Ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı Ödeneğinin ve İlgili Kanunları Gereğince Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlandırılan Kişiler

a. İşsizlik Ödeneğinden Yararlananlar

İşsizliğin meydana getirdiği zararları hafifletmeyi, başka bir ifade ile işsiz kalan sürede sigortalının uğradığı gelir kaybını kısmen telafi etmeyi ve ona iş bulması konusunda yardımcı olmayı amaçlayan işsizlik sigortası, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'nda (İSK) düzenlenmiştir¹⁸⁶. Bu Kanunun md. 47/I-(c)'de işsizlik sigortası, bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, herhangi bir kasıt ve kusuru olmaksızın işini kaybeden sigortalılara işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli süre ve ölçüde karşılayan, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren zorunlu sigorta olarak tanımlanmıştır. İşsizlik sigortasının amacı, işsizliğin olumsuz sonuçlarının giderilmesidir¹⁸⁷. Bu sigorta, çalışırken kendi arzu ve kusuru dışında işsiz kalan kişilere yöneliktir¹⁸⁸.

İşsizlik sigortası neticesinde sadece işsizliğin sonuçlarının telafi edilmesi sağlanmamakta ayrıca işsizliği önleyici tedbirlere de başvurulmaktadır. İşsizlik sigortası kapsamında sigortalı olan kişilere; işsizlik ödeneği, 5510 sayılı Kanun gereği ödenecek sigorta primleri ve kısa çalışma ödeneği ödemesi yapılır, ayrıca yeni bir iş bulma, mesleki (geliştirme, edindirme ve yetiştirme) eğitim, işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmak konularında hizmetler sağlanır¹⁸⁹.

4447 sayılı Kanun kapsamında olan kişilerin, işsizlik sigortasından sunulan edimlerden yararlanabilmesi için Kanunda aranan bazı şartları yerine getirmesi gerekir. Bu koşullar Kanunun 50 ve 51. maddelerinde yer almaktadır. Bunlar, sigortalının iş sözleşmesinin Kanunda öngörülen biçimde sona ermesi (İSK md. 51) ve sigortalının belirli bir süre prim ödemesidir (İSK md. 50/II). Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün hizmet akdine tabi olanlar, son üç yıl içinde en az 600 gün primi ödemiş olmalıdır (İSK md. 50/II). Normda 600 gün prim ödeme karşılığı 120 gün, 900 gün prim ödeme karşılığı 180 gün, 1080 gün prim ödeme karşılığı olarak 300 gün işsizlik ödeneğinden yararlanacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca belirtmek gerekir ki işsizlik ödeneğine hak kazanabilmek için hizmet akdinin başvuru sırasında grev, lokavt veya kanundan doğan ödevler nedeniyle askıya alınmamış olmalıdır (İSK md. 51/son)¹⁹⁰.

¹⁸⁶ Güzel ve diğ., 2021: s. 745-746; Tuncay ve diğ., 2023: s. 652; Yiğit, 2005: s. 75-76; Korkusuz-Uğur, 2018: s. 397.

¹⁸⁷ Güzel ve diğ., 2021: s. 745-746; Tuncay ve diğ., 2023: s. 646; Yiğit, 2005: s. 85-86.

¹⁸⁸ Tuncay ve diğerleri, 2023: s. 647; Yiğit, 2005: s. 85-86.

¹⁸⁹ Sözer, 2023: s. 543 vd.; Güzel ve diğ., 2021: s. 745-746; Tuncay ve diğ., 2023: s. 650; Arıcı, 2022: s. 446-447; Yiğit, 2005: s. 82-84.

¹⁹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Sözer, 2023: s. 544-550; Güzel ve diğ., 2021: s. 755-765; Tuncay ve diğ., 2023: s. 664-671; Arıcı, 2022: s. 440-443; Yiğit, 2005: s. 85-98.

Kanunda aranan koşulları sağlayan kişiler, işsizlik ödeneğinden yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortası kapsamına girmektedir. Söz konusu ödenekten yararlanan kişilerin genel sağlık sigortası primleri ödenekten yararlandıkları süre boyunca İşsizlik Sigortası Fonu'nda karşılanmaktadır (İSK md. 48/IV). Prim ödeme yükümlüsü, Türkiye İş Kurumu'dur (SSGSSK md. 87/I-(d)). Böylelikle işsiz kalan kişilere işsiz oldukları süre boyunca sağlık güvencesi getirilmiştir. Bu bağlamda düzenlemenin isabetli ve yerinde olduğu söylenmelidir¹⁹¹.

b. Esnaf Ahilik Sandığı Ödeneğinden Yararlananlar

Esnaf Ahilik Sandığı Sigortası ile hizmet akdi ile çalışmayan bağımsız çalışanlar için zorunlu bir sigorta sistemi oluşturulmuştur¹⁹². Esnaf Ahilik Sandığı sigortalılarına, bu sigortadan yararlanma koşullarını yerine getirmeleri durumunda Türkiye İş Kurumu tarafından belirli ödemeler yapılır ve hizmetler sağlanır. Bu ödemelerden ilki Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğidir. Bu ödenek ile sigortalının işini kaybettiği dönemde uğradığı gelir kaybının kısmen de olsa giderilmesi amaçlanmaktadır¹⁹³.

Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinden yararlanacak olanlar İSK ek md. 6/IV'de belirtilmiştir. Hükme göre, "5510 sayılı Kanununun 50 nci maddesi kapsamındaki isteğe bağlı sigortalılar, 10/7/1953 tarihli ve 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanuna tabi jokey ve antrenörler, köy ve mahalle muhtarları ile tarımsal faaliyette bulunanlar hariç olmak üzere; 5510 sayılı Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar Esnaf Ahilik Sandığı kapsamında Esnaf Ahilik Sandığı sigortalısı sayılır."

Ödenekten yararlanmak için gereken şartlar ek madde 6'nın çeşitli fıkralarında açıklanmıştır. Bu şartlar; sigortalının faaliyetinin belirli hallerle sona ermesi, belirli süre ile prim ödemesi, prim ve prime ilişkin herhangi bir borcu olmaması ve Kuruma başvurması olarak sıralanabilir¹⁹⁴. Sigortalının ne kadar süre prim ödeyeceği işsizlik sigortasına benzer olarak düzenlenmiştir. Buna göre, sigortalının son üç yıl içinden ez az altı yüz gün faaliyetini sürdürerek prim ödenmiş olması ve sigortalılığının sona ermesinden önceki son yüz yirmi gün sürekli çalışmış olması gerekir (İSK ek md. 6/XII). Maddede sigortalının prim ödeme koşullarını sağlamanın yanında, açıkça sigortalının sandık primi ve bu prime ilişkin herhangi bir borcunun bulunmaması da aranmıştır (İSK ek md. 6/XIII).

¹⁹¹ Güzel, 2000: s. 38.

¹⁹² Arıcı, 2022: s. 451; Köme Akpulat, 2019: s. 173.

¹⁹³ Güzel ve diğ., 2021: s. 655-656; Tuncay ve diğ., 2023: s. 777-779; Köme Akpulat, 2019: s. 176.

¹⁹⁴ Güzel ve diğ., 2021: s. 657; Tuncay ve diğ., 2023: s. 780; Köme Akpulat, 2019: s. 176; Dulay Yangın, 2020: s. 198.

4447 sayılı Kanun'un ek 6. maddesinin IX. fıkrasının (b) bendinde 5510 sayılı Kanun gereği ödenecek sigorta primleri Esnaf Ahilik Sandığı kapsamında sağlanacak maddi edim olarak belirtilmiştir. Maddede, ödenecek sigorta primlerinin hangi sigorta kollarına ilişkin olduğu belirtilmemiştir. Ancak, hükümde sözü edilen primlerin genel sağlık sigortası primi olarak anlaşılması gerekir¹⁹⁵. Zira, 6824 sayılı Kanun'un 13. maddesi ile 5510 sayılı Kanun'un 61. maddesinin I. fıkrasının (d) bendinde yer alan "işsizlik veya" ibaresinin "işsizlik, Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin" şeklinde değiştirilmiş ve 5510 sayılı Kanun'un genel sağlık sigortası kapsamına aldığı kişilerin sayıldığı 60. maddenin I. fıkrasının (e) bendinde 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği ve Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinden yararlanan kişilere yer verilmiştir. Böylelikle, bu kişiler ödenekten yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren ve ödenekten yararlandıkları süre boyunca SSGSSK md. 60/I-(e) kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılacaktır. Türkiye İş Kurumu söz konusu kişilere ait genel sağlık sigortası primlerini ödemekle yükümlüdür (SSGSSK md. 87/I-(d)). Öğretide genel sağlık sigortası kapsamında yer alan kişiler ile bakmakla yükümlü oldukları kişiler bakımından sağlık yardımından yararlanmayı gelir testine tabi tutmadan sağlayan bu düzenleme, sağlık hakkının güvence altına alınması bakımından isabetli bulunmuştur¹⁹⁶.

c. Kısa Çalışma Ödeneğinden Yararlananlar

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere işsizlik sigortası kapsamında olan kişilere belirli durumlarda kısa çalışma ödeneği ödenmektedir¹⁹⁷. Bu ödenekten yararlanılabilmesi için işyerine ve sigortalıya ilişkin koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartlar, İSK md. 2 de bulunmaktadır. Hükme göre, "Genel ekonomik, sektörel veya bölgesel kriz, genel salgın ile zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak önemli ölçüde azaltılması veya işyerinde faaliyetin tamamen veya kısmen geçici olarak durdurulması hallerinde, işyerinde üç ayı aşmamak üzere kısa çalışma yapılabilir.". Kısa çalışma uygulaması yapılan işyerinde işverenin sigortalıya ödemek zorunda olduğu ücret yerine sigortalıya Türkiye İş Kurumu tarafından ücreti tam olarak karşılamayan, kısa çalışma ödeneği verilmektedir. Bu ödenek, İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılanmaktadır. Hükümde işyerine ilişkin koşulların gerçekleşmesi durumunda sigortalı, işsizlik ödeneğinden yararlanma şartlarını yerine getirmişse kısa çalışma ödeneğine hak kazanmaktadır. Bu sayede hem ücret ödeme zorluğu çeken işverene yardım edilmiş hem de sigortalı işçinin işsiz kalması önlenerek, işçiye belli bir miktarda ücret garantisi sağlanmıştır. Ayrıca genel ekonomik kriz dönemlerinde işsizlik oranının bir nebeze daha az olmasıyla devletin işsizlere iş bulma yükü azalmış olmaktadır¹⁹⁸.

¹⁹⁵ Köme Akpulat, 2019: s. 180.

¹⁹⁶ Dulay Yangın, 2020: s. 203; Özer, 2019b, s. 251.

¹⁹⁷ Bkz., III., B., 5., a.

¹⁹⁸ Tuncay ve diğ., 2023: s. 674-675; Canıklıoğlu, 2011, s. 6; Başmanav, 2014: s. 149.

5510 sayılı Kanun md. 60/I, (e) hükmüne göre, kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan sigortalılar aynı zamanda genel sağlık sigortalısı sayılır.

6. İş Kaybı Tazminatı Alanlar

4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunu ile yürürlüğe konulmuş olan iş kaybı tazminatı kamu kurumlarında işten çıkarılan işçilere ödenmektedir. Bu tazminatın ödenebilmesi için bazı koşullar gerçekleşmiş olmalıdır. 4046 sayılı Kanun'un 21. maddesinde belirtilen işyerlerinde çalışan ve hizmet akitleri yine bu maddede öngörülen şekilde sona eren kişilere iş kaybı tazminatı ödenmektedir. Bunun yanı sıra iş sözleşmesi sona erdiği tarihte aynı işveren ile iş sözleşmesi kesintisiz olarak en az 550 gün devam etmiş olmalıdır (4046 sayılı Kanun md. 21). İş kaybı tazminatı, Özelleştirme Fonu'nda karşılanmaktadır. İş kaybı tazminatının fiilen ödendiği sürelerle ait sosyal güvenlik kuruluşları kesintileri Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nce ayrıca hak sahipleri adına ödenmektedir (4046 sayılı Kanun md. 21).

Kanunun md. 60/I-(a) ve md. 60/I-(b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu gereğince işsizlik ödeneğinden yararlananlar Kanunun md. 60/I-(e) bendi uyarınca genel sağlık sigortasının kapsamına alınmıştır. İlgili hükümde iş kaybı tazminatı alanlara yer verilmiştir. 5510 sayılı Kanun'un "4046 sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin geçiş esasları" başlıklı geçici 13. maddesinin 1. fıkrasında "4046 sayılı Kanunun 21 inci maddesi kapsamında iş kaybı tazminatı alanlar 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı ve genel sağlık sigortalısı sayılır" hükmü yer almaktadır. Genel Sağlık Sigortası Tescil, Prim ve Müstehaklık İşlemleri Yönetmeliği'nin de md. 6/IV'te "Kanunun geçici 13 üncü maddesine göre 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunun 21 inci maddesi kapsamında iş kaybı tazminatı alanlar, genel sağlık sigortalısı sayılırlar." denilmektedir. Ayrıca 4046 sayılı Kanun ile de iş kaybı tazminatı alanların da sağlık hizmeti ile bağı kurulmuştur. Sonuç olarak mevzuatımızdaki düzenlemeler ışığında iş kaybı tazminatı alanların genel sağlık sigortası kapsamında yer aldığı söylenmelidir¹⁹⁹.

Özelleştirme Kanunu'nda iş kaybı tazminatının fiilen ödendiği süreler değişiklik göstermektedir. Kanundaki düzenlemeye göre, "Hizmet akdinin sona erdiği tarihte aynı işveren ile hizmet akdi kesintisiz en az; 550 günden beri devam edenlere 90 gün, 1100 günden beri devam edenlere 120 gün, 1650 günden beri devam edenlere 180 gün, 2200 günden beri devam edenlere 240 gün süre ile iş kaybı tazminatı verilir (4046 sayılı Kanun md. 21/4)". Bu nedenle de iş kaybı tazminatı alanların sağlığa ilişkin sigortalılık süreleri tazminatın ödendiği süreye göre değişmektedir. Zira söz konusu kişiler, tazminat aldıkları süre boyunca ilgili hükümler çerçevesinde genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmektedir.

¹⁹⁹ Konuya ilişkin geniş bilgi için bkz., Güzel ve diğ., 2021: s. 315; Tuncay ve diğ., 2023: s. 315; Sözer, 2024: s. 160-161; Yıldız, 2016: s. 279.

7. 5510 Sayılı Kanun veya Bu Kanundan Önce Yürürlükte Bulunan Sosyal Güvenlik Kanunlarına Göre Gelir veya Aylık Alan Kişiler

5510 sayılı Kanun'un 60. maddesinin I. fıkrasının (f) bendinde, bu Kanuna veya bu Kanundan önceki sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık bağlanmış olan kişilerin genel sağlık sigortası kapsamında olduğu düzenlenmiştir. Böylelikle Kurumun sürekli maddi edim sunduğu kişiler, genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmiştir²⁰⁰. Gelir, kısa vadeli sigorta kollarından yapılan ödemeleri; aylık ise uzun vadeli sigorta kollarından yapılan ödemeyi ifade etmektedir. Kanunun 3. maddesinde de gelirin iş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, yapılan sürekli ödemeyi (SSGSSK md. 3/I-16); aylığın ise malûllük, yaşlılık²⁰¹ ve ölüm sigortaları ile vazife malûllüğü halinde yapılan sürekli ödemeyi ifade ettiği belirtilmiştir (SSGSSK md. 3/I-17). Bu ödemeler sigortalıların kendilerine yapılabileceği gibi hak sahiplerine de yapılabilmektedir.

Hükümde, 5510 sayılı Kanun'a göre gelir ve aylık alanların yanı sıra 506 sayılı SSK, 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu, 2926 sayılı Tarım Bağ-Kur Kanunu, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu kapsamında gelir ve aylık alan kişiler de genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmiştir. Maddede gelir ve aylıktan söz edildiği için kısa vadeli sigorta kollarından gelir bağlanan kişilerin, kısmi ya da tam iş göremezlik geliri almış olmaları genel sağlık sigortası kapsamına dahil edilmeleri bakımından önem arz etmemektedir²⁰². Başka bir anlatımla kısmi iş göremezlik geliri alanlar da tam iş göremezlik geliri alanlar da genel sağlık sigortalı kabul edilmişlerdir. Vazife ve harp malullüğü ve yaşlılık aylığı alanlar da söz konusu bend kapsamında genel sağlık sigortalıdır. Kendisine gelir ve aylık bağlanan kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişiler de genel sağlık sigortasından sunulan yardımlardan yararlanma hakkına sahiptir²⁰³.

²⁰⁰ Sözer, 2024: s. 180.

²⁰¹ Y10HD. 17.02.2015 E. 2014/27422 K. 2015/2420, "...Açıklanan yasal düzenlemeler çerçevesinde somut olayda ise, öncelikle, 1479 sayılı Kanunun 38. ve 5335 sayılı Kanunun 30. maddelerine aykırı olarak davalının yaşlılık aylığı kesilerek aktif sigortalı yapılmasının nedeni araştırılarak, ulaşılabilecek sonuca göre, yaşlılık aylığı kesilerek aktif sigortalı olmasının mümkün olmadığı durumda yaşlılık aylığı alan sigortalı olarak davacı genel sağlık sigortası yardımlarından faydalanması gerektiğinden davanın reddine karar verilmeli; şayet kuşku ve duraksamaya yer kalmayacak şekilde yaşlılık aylığı kesilerek aktif sigortalı olduğu kabul edilirse 5510 sayılı Kanunun 60. ve devamı maddeleri gereğince sağlık hizmeti sunucusuna başvurduğu tarihten önceki son bir yıl içinde toplam 30 gün genel sağlık sigortası primi ödedikten sonra sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği değerlendirilmeli ve belirtilen 30 gün genel sağlık sigortası primi ödemediği sağlık hizmetlerinden faydalanma durumu sözkonusu olursa geçici 45. madde hükmünün uygulanması gerektiği düşünülmeli ve sonradan çıkarılan kanun nedeniyle uyumsuzluk konusunun ortadan kalktığı durumlarda taraflar lehine yargılama masrafına karar verilmemesi gerektiği gözetilerek karar verilmelidir..."

²⁰² Sözer, 2024: s. 180.

²⁰³ Bostancı, 2007: s. 193, 194; Sözer, 2024: s. 180.

Aynı maddenin II. fıkrasında, I. fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanların, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılacağı düzenlenmiştir²⁰⁴. Başka bir anlatımla, aylık ya da gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortası kapsamına dahil olan bir kişi aynı zamanda bir başka nedene bağlı olarak sigortalı sayılmaktadır. Örneğin yaşlılık aylığı alması nedeniyle genel sağlık sigortası kapsamında olan bir kişi, çalışmaya başlaması durumunda çalışan konumunda genel sağlık sigortalı kabul edilmelidir²⁰⁵.

8. Yukarıdaki Bentlerin Dışında Kalan ve Başka Bir Ülkede Sağlık Sigortasından Yararlanma Hakkı Bulunmayan Vatandaşlar (Diğerleri/Varsıllar)

Kanun koyucu, kanun yapma tekniği bakımından farklı bir yol izleyerek 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(a)-(f) bentlerinde özel olarak ayrı ayrı genel sağlık sigortası kapsamına girenleri düzenledikten sonra (g) bendinde diğer bentlerde sayılanlar dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşların da genel sağlık sigortalısı sayıldığına yer vermiştir (SSGSSK md. 60/I, (g)). Başka bir anlatımla bir kişi çalışmıyor, isteğe bağlı sigorta primi ödemiyor, SGK'dan gelir ya da aylık almıyor veya bakılmakla yükümlü olunan kişi değil ise yahut 5510 sayılı Kanun md. 60'da sayılan ve genel sağlık sigortalısı ilişkisini kuran diğer durumların kapsamına dahil olmuyorsa 5510 sayılı Kanun md. 60/I, (g) bendi uyarınca genel sağlık sigortalı olarak kabul edilecektir²⁰⁶. Bu kişiler, öğretilerde "*diğer kişiler (diğerleri)*" ya da "*varsıllar*" olarak nitelendirilmiştir²⁰⁷. Daha net bir şekilde açıklamak gerekirse, zorunlu sigortalı ve isteğe bağlı sigortalı olmayan, sosyal sigortalardan gelir ya da aylık almayan, işsizlik sigortası edimlerinden yararlanmayan, sosyal korumaya alınmamış olan, korunma kapsamına alınan öğrenci/stajyer olmayan, yabancı statüsünde bulunmayan, hakkında koruyucu tedbir kararı verilmiş kişi olmayan Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu kapsamına göre hizmet öncesi eğitime alınmamış ve açıkça genel sağlık sigortası kapsamı dışında bırakılmamış olan kişilerin 5510 sayılı Kanun'un md. 60/I-(g) bendi kapsamında olduğu kabul edilmelidir²⁰⁸.

²⁰⁴ Ayrıca bkz., GSSTİY md. 11/VI-(a).

²⁰⁵ Sözer, 2024: s. 181.

²⁰⁶ Caniklioğlu, 2016: s. 74; Korkusuz-Uğur, 2018: s. 372.

²⁰⁷ Sözer, 2024: s. 218.

²⁰⁸ Y10HD 29.12.2016 E. 2016/6327 K. 2016/15727 ".....Davalıya, davacı Kurumca hak sahibi kız çocuğu sıfatıyla ödenen ölüm aylıklarının ve sağlık giderlerinin, boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşadığının belirlendiği gerekçesiyle ilgili ödemeler yönünden borç tahakkuk ettirildiği anlaşılmaktadır..... Her ne kadar 5510 sayılı Yasa'nın 67. maddesinde genel sağlık sigortasından yararlanma şartları bu şekilde belirtilmiş ise de, eldeki davada davacının bu

Akın'a göre düzenlemede, söz konusu madde kapsamında olanlar çok iyi bir dille ele alınmamış olsa da hükümde çalışmıyor olması nedeniyle bir zorunlu sigortalılık bağlantısı olmadığı gibi isteğe bağlı olarak da sosyal güvenlikten yararlanma ihtiyacı duymayan varlıklı kesim ifade edilmeye çalışılmaktadır²⁰⁹. Ocak'a göre de Kanunun md. 60/I (c) bendi kapsamında başka bir sosyal güvencesi olmayan düşük gelirli vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayıldığından md. 60/I-(g) hükümde belirtilen kesim başka bir sosyal güvencesi olmayan yüksek gelirli vatandaşlar olup primlerini kendileri ödeyeceklerdir²¹⁰.

Bu düzenleme ile ülkemizde yaşayan her vatandaş Kanunun 60. maddesinde tek tek tanımlı farklı genel sağlık sigortalı statülerinden birine dahil olmadığı ya da içinde bulunduğu statüye ilişkin koşulları kaybettiği durumda da sigortalı sayılmıştır. Bu bakımdan (g) bendinde tanımlanan genel sağlık sigortalılık statüsü, her vatandaşın zorunlu genel sağlık sigortası hakkının garantisini ve son çaresidir²¹¹.

Yargıtay 10. Hukuk Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda "01.10.2008 tarihinden itibaren yürürlükte bulunan 5510 sayılı Kanunun "Genel sağlık sigortalısı sayılanlar "başlıklı 60. maddesinin -g- bendi gereğince "Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır." hükümlerine yer verilmiştir. Anılan hüküm sağlık sigortasının uygulanma alanını olabildiğince genişletmiş bulunmaktadır. Şayet bir vatandaşın konumu, 60. maddede belirtilen bentlerin hiçbirine girmiyor ve o kimse başka bir ülkede sağlık sigortası yardımlarından yararlanamıyorsa genel sağlık sigortalısı sayılır. Amaç, hiç kimseyi genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutmamaktır. O nedenle ülkemizde "herkes genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır" diye bir sonuca varılabilir. Zira 60. maddede kimlerin genel sağlık sigortası sayılacağı ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş, durumları bu ayrıntılı hükümlere uymayanlar genel sağlık sigortalısı sayılmıştır." denilmektedir²¹².

Bu düzenleme ile kimsenin genel sağlık sigortası kapsamı dışında kalmaması amaçlanmaktadır. Bu sebeple de Kanunda herkesin sağlık koruma kapsamına alındığını söylemek mümkündür. Yüksek Mahkeme de vermiş olduğu bir kararında, 5510 sayılı Kanun'un genel sağlık sigortasına ilişkin md. 60 vd. kapsamındaki değerlendirmesinde ilk olarak genel sağlık sigortalılarının düzenlendiği 60. maddeyi incelenmiş ve burada (g) bendindeki "Yukarıda-

çerçevede prim ödemesi bulunmasa dahi anılan Yasa'nın 60. maddesinin -g- bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayıldığı belirgin olup, davacının 67. madde kapsamında gelir testine tabi tutulmasıyla oluşacak ihtilafa konu dönemdeki tahakkuk ettirilecek prim borçlarının kurum tarafından her zaman tahsilinin mümkün olduğu gözönüne alındığında, belirtilen giderlerden sorumlu tutulamayacağı açıktır....."

²⁰⁹ Akın, 2006: s. 34.

²¹⁰ Ocak, 2011, s. 2345.

²¹¹ Kabakcı, 2021: s. 439.

²¹² Y10HD 29.12.2016 E. 2016/7124 K. 2016/15709

ki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır” düzenlemesi ile 01.10.2008 tarihinden itibaren sağlık sigortasının uygulanma alanının olduğunu genişletildiğini, bir vatandaşın konumunun 60. maddede belirtilen bentlerin hiçbirine girmediği ve başka bir ülkede sağlık sigortası yardımlarından yararlanmadığı durumda genel sağlık sigortalısı sayılacağı kanaatinde varmış ve bu hükme göre kanun koyucunun amacının hiç kimseyi genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutmama olduğu ve bu nedenle ülkemizde “herkes genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır” diye bir sonuca varılabileceğini belirtmiştir²¹³. Aydın’a göre de genel sağlık sigortasının amacı toplumun tamamını kapsama almak, geniş bir sağlık hizmetinin önünü açmak olduğundan bu sigortaya ilişkin tüm düzenlemeler bu amaca yönelik olmalı ve Anayasa’da yer alan sosyal devlet ilkesi de bunu gerektirmektedir. Ayrıca yazar, genel sağlık sigortasına geçişi sağlayan 5510 sayılı Kanun’un kabulünden önce vaat edilenlerin ve Kanunun gerekçesine alınan açıklamaların da bu yönde olduğunu, ayrıca 5510 sayılı Kanun’un md. 60/1-(g) hükmü ile herkesin genel sağlık sigortası kapsamına alındığının anlaşılmasını engelleyen başka bir hükmün de mevzuatımızda bulunmadığını ileri sürmüştür²¹⁴.

Kanunun md. 60/I-(g) hükmünde açık bir şekilde “vatandaş” ifadesine yer verildiğinden yabancılar ile vatansızlar ve sığınmacılar hakkında hükmün uygulanma olanağı bulunmamaktadır²¹⁵. Bu kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına dahil olması ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesine ilişkin olarak yukarıda açıkladığımız üzere Kanunun md. 60 ve diğer hükümlerinde farklı düzenlemeler bulunmaktadır.

9. Diğer Sigortalılar

a. Stajyer Avukatlar

6111 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun’un 60. maddesine VIII. fıkra eklenmiş ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu gereğince avukatlık stajı yapmakta olanlardan bu Kanuna göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanların staj süresi ile sınırlı olmak üzere genel sağlık sigortalısı sayılacağı düzenlenmiştir. Bu şekilde genel sağlık sigortalısı sayılanların genel sağlık sigortası primleri Kanunun 82. maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının % 6’sıdır. Bu primler, Türkiye Barolar Birliği tarafından ödenir²¹⁶.

²¹³ Y10HD 02.07.2018 E. 2016/7009 K. 2018/6265. Kararın değerlendirmesi için bkz., Kabakcı, 2021: s. 424-443.

²¹⁴ Aydın, 2016: s. 825.

²¹⁵ Ocak, 2011, s. 2347.

²¹⁶ Ayrıca bkz., Avukatlık Kanunu md. 27 “Staj süresince stajyerlere Türkiye Barolar birliğince kredi verilir. Ödenecek kredinin kaynağı; avukatların yetkili mercilere sunduğu vekâletnamelere avukatın yaptıracağı pul bedelleri ile geri ödemededen gelen paralar ve bunların gelirleridir. Bu pullar, Türkiye Barolar Birliğince bastırılır. (Değişik üçüncü cümle:13/1/2004 - 5043/2 md.)

Hükümün yürürlük tarihinin 01.03.2011 olması sebebiyle genel sağlık sigortalısı sayılan stajyer avukatlar 01.03.2011 tarihinden önce staj yapmaya başlamışlarsa genel sağlık sigortalılıkları 01.03.2011 tarihinden itibaren başlatılacaktır.

Ankara 10. Bölge Adliye Mahkemesi'nin önüne gelen bir uyuşmazlığın konusu, davacı tarafından ödenen primlerin iadesidir. 5510 sayılı Kanun'un md. 60/VIII'de 19/03/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık stajı yapmakta olanlardan bu Kanuna göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar, staj süresi ile sınırlı olmak üzere genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu şekilde genel sağlık sigortalısı sayılanların genel sağlık sigortası primleri Kanununun 82. maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının % 6'sıdır. Bu primler, Türkiye Barolar Birliği tarafından ödeneceği belirtilmiştir. 6663 sayılı Kanunu'nun 26. maddesi gereği 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesine XI. fıkra olarak "Ana veya babası üzerinden bakmakla yükümlü olunan kişi sayılmayanlardan; lise ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun olanlar ise 25 yaşını geçmemek ve bakmakla yükümlü olunan kişi ya da bu maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde sayılanlar hariç genel sağlık sigortalısı olmamak şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen günden itibaren iki yıl süreyle gelir tespiti yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır" hükmü eklenmiştir. Bu değişiklikte bakmakla yükümlü olunan kişi olmayan lise ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun olanlar ise 25 yaşını geçmemek şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen 2 yıl süreyle genel sağlık sigortalısı sayıldığından bu şartları taşıyanlar için davacı tarafından yatırılan primlerin davacıya iadesi gerektiği, denetime açık ve hüküm kurmaya elverişli bilirkişi raporu ile miktarının belirlendiği dosya kapsamı, mevcut delil durumu ve ileri sürülen istinaf sebepleri dikkate alındığında mahkemenin vakıa ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmamış ve istinaf başvurusu esastan reddedilmiştir²¹⁷.

b. Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu Kapsamına Göre Hizmet Öncesi Eğitime Alınanlar

Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevlerinin ihtiyacı olan idare memurluğu ile infaz ve koruma memurluğu için Devlet Memurları Sınavında başarılı olan kişiler arasından sınavla aday belirlenmektedir. Bu adaylar, Adalet Bakanlığı

Yapıştırılacak pulun değeri; 2.7.1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanununun Yargı Harçları bölümünde yer alan vekâletname örnekleri için kullanılan harç tarifesinin yüzde elli fazlası kadardır. (Ek cümleler: 13/2/2011-6111/195 md.) Her yıl yenilenen vekâlet pulu bedeline ayrıca yüzde beş oranında ilave yapılır. Bu suretle elde edilecek kaynak avukat stajyerlerinin genel sağlık sigortası primlerinin ödenmesinde kullanılır. Kaynağın yetersizliği durumunda staj kredi fonundan aktarım yapılarak prim ödemesi yapılır. Bu primler Türkiye Barolar Birliği tarafından ödenir..."

²¹⁷ Ankara BAM10HD 12.01.2023 E. 2021/1350 K. 2023/23.

bünyesinde bulunan eğitim merkezinde en az beş ay süren hizmet öncesi eğitim görmekteyler²¹⁸. Eğitim sonunda söz konusu kişiler, sınava tabi tutulmakta ve eğitimi başarıyla tamamlayanlar ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde boş kadrolara atanmaktadırlar (4769 sayılı Kanun md. 10, md. 11). 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu'nun 10. maddesi uyarınca eğitim gören kişilere harçlık ödenmektedir.

2013 yılında 6494 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun'un 60. maddesine bir fıkra eklenerek 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu kapsamında hizmet öncesi eğitim alan bu kişilerin, eğitim gördükleri süre içinde genel sağlık sigortalısı sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Aynı hükümde bu kişilerin genel sağlık sigortası primlerinin 82. maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı üzerinden Adalet Bakanlığı bütçesinden ödeneceği ve eş ve çocukları ile ana ve babalarının da bakmakla yükümlü olunan kişi sıfatıyla genel sağlık sigortasından sunulan yardımlardan yararlanacağı düzenlenmiştir (SSGSSK md. 60/X).

10. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişiler

a. Genel Olarak

Sosyal sigortaları, özel sigortalardan ayıran en önemli noktalardan birisi sadece prim ödeyen sigortalıların kendilerinin değil, onların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin de ayrıca prim ödemeleri gerekmeksizin sağlanan hizmetlerden yararlanabilmeleridir. Bu husus, genel sağlık sigortası bakımından da geçerlidir. Mevzuatımızda sosyal sigortalarda olduğu gibi genel sağlık sigortasında da genel sağlık sigortalı olan kişinin aile fertleri bağlı sigortalı olarak asli sigortalı üzerinden koruma kapsamına dahil edilmiştir²¹⁹. Diğer bir ifade ile genel sağlık sigortası sadece genel sağlık sigortalısı olan kişiyi değil, onunla birlikte bakmakla yükümlü olduğu kişileri de kapsamaktadır. Kanununun 62. maddesinde sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan genel sağlık sigortalısı ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yararlanacağı mutlak emredici bir şekilde hüküm altına alınmıştır. Maddenin I. fıkrasında 5510 sayılı Kanun gereğince genel sağlık sigortası kapsamında sunulacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmanın genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak, Kurum için ise bu hizmet ve hakların finansmanın sağlanmasının bir yükümlülük olduğu düzenlenmiştir²²⁰.

²¹⁸ 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu md. 10, md. 11.

²¹⁹ Sözer, 2024: s. 30, 182.

²²⁰ Sözer, 2005: s. 25; Akın, 2006: s. 33; Uşan, 2009: s. 273 vd.; Gerek, 2012: s. 202 vd.; Sümer, 2023: s. 269.

Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişiler, prim ödemeyen ancak bağımlı oldukları aktif sigortalının ödediği primler sayesinde sigorta yardımı, özellikle sağlık yardımı, alan kişilerdir²²¹. Genel sağlık sigortalısı kavramı başlığı altında incelenen kişi grupları asli, bakmakla yükümlü olunan kişiler ise bağılı sigortalı olarak genel sağlık sigortasının kapsamına girmektedir²²². Bakmakla yükümlü olunan genel sağlık sigortalısı, zorunlu ya da isteğe bağılı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı sebebiyle gelir veya aylık bağlanmamış olan aile ferdi olarak ifade edilebilir²²³.

Sigortalı sayılmayanların düzenlendiği Kanununun 6. maddesinde belirtilen kişilerin öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığı belirlenir. Söz konusu kişi, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak tespit edilirse tescili yapılmaz. Aksi durumda ise Kanununun md. 60/I hükümlerinden durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılır (SSGSSK md. 60/II).

Bu kişiler:

- İşverenin işyerinde ücretsiz çalışan eşi,
- Aynı konutta birlikte yaşayan ve üçüncü derece dahil bu dereceye kadar hısımlar arasında ve aralarına dışardan başka kimse katılmaksızın, yaşadıkları konut içinde yapılan işlerde çalışanlar,
- Ev hizmetlerinde çalışanlar (Kanununun ek 9. maddesinin II. fıkrası kapsamında sigortalı olanlar ile ücretle aynı kişi yanında ay içinde 10 gün ve daha fazla süreyle çalışanlar hariç)
- Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay ve yedek astsubay okulu öğrencileri,
- Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla; yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanlar, yüksek okullarda fiilen normal eğitim süreleri içinde yapılan, tatbiki mahiyetteki yapım ve üretim işlerinde çalışan öğrenciler,
- Sağlık hizmet sunucuları tarafından işe alıştırılmakta olan veya rehabilite edilen, hasta veya malûller,
- 4. maddenin I. fıkrasının (b) ve (c) bentleri gereği sigortalı sayılması gerekenlerden 18 yaşını doldurmamış olanlar,

²²¹ Güzel ve diğ., 2021: s. 808; Sözer, 2005: s. 25; Akın, 2006: s. 33; Ekin, 2012: s. 155; Başmanav, 2014: s. 157.

²²² Tuncay ve diğ., 2023: s. 583; Sözer, 2024: s. 182; Ekin, 2012: s. 155; Kurt, 2020: s. 2287.

²²³ Sözer, 2024: s. 31.

- Kamu idarelerinde ve Kanunun ek 5 inci maddesi kapsamında sayılanlar hariç olmak üzere, tarım işlerinde veya orman işlerinde hizmet akdiyle süreksiz işlerde çalışanlar ile tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan; tarımsal faaliyette bulunan ve yıllık tarımsal faaliyet gelirlerinden, bu faaliyete ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarın aylık ortalamasının, bu Kanunda tanımlanan prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler ile 65 yaşını dolduranlardan talepte bulunanlar,
- Kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlardan, aylık faaliyet gelirlerinden bu faaliyetine ilişkin masraflar düşüldükten sonra kalan tutarı, prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olduğunu belgeleyenler,
- Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığını da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar,
- Gençlik ve Spor Bakanlığı, Spor Genel Müdürlüğü, Türkiye Futbol Federasyonu, bağımsız spor federasyonları tarafından yapılan her türlü gençlik ve spor faaliyetleri ile bu faaliyetlerle ilgili kamp, eğitim ve hazırlık çalışmalarında süreklilik arz etmeyecek şekilde görevlendirilenler,
- 30 uncu maddenin üçüncü fıkrasının (b) bendi kapsamında olanlar hariç olmak üzere, yaşlılık aylığı almaktayken bu aylıkları kesilmeksizin 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında çalışanlardır.

Bakmakla yükümlü olunan kişiler, 5510 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 10. bendinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, genel sağlık sigortalısı olan kişinin eş, çocuk, ana ve babası bakmakla yükümlü olunan kişilerdir²²⁴. Dolayısıyla genel sağlık sigortasının kapsamına girmeyen başka bir anlatımla genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmeyen kişilerin eşi, çocukları, ana ve babaları bakmakla yükümlü olunan kişi olarak kabul edilmez. Diğer bir deyişle, bir

²²⁴ Kanunda hak sahipleri de düzenlenmiştir. SSGSSK md. 3/I-(7)'ye göre, sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babası hak sahibidir. Bir kişinin hak sahibi olması ve bakmakla yükümlü olunan kişi olması farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bakmakla yükümlü olunan kişi, genel sağlık sigortasından yararlanırken; hak sahibi olan kişi ise uzun ve kısa vadeli sigorta kollarından yararlanmaktadır. Bkz., Sözer, 2024: s. 31.

kişinin bakmakla yükümlü kişi sayılması için ilk olarak onun bağımlı olduğu kişinin genel sağlık sigortalısı olması gerekmektedir²²⁵.

Bir kişinin bakmakla yükümlü olunan kişi statüsünde olabilmesi için kan ve sıhri hısımlığın varlığı gerekmektedir²²⁶. Ancak söz konusu sıhri ve kan bağı tek başına bağı sigortalı olmak için yeterli değildir²²⁷. Bu düzenleme üçüncü kişi lehine hak doğuran bir sözleşmeye benzetilebilir²²⁸. Kanun koyucu bakmakla yükümlü olunan kişiler için bazı ek özel ve genel koşullar aramıştır. Kanunun;

- md. 5/I-(b) bendi kapsamındaki aday çırak-çırak, işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler, meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında staja tabi tutulan öğrenciler ve kısmi zamanlı çalıştırılan öğrenciler,

- md. 60/I-(c), (1) bendi kapsamındaki düşük gelir sahipleri,

- md. 60/I-(c), (2) bendi kapsamındaki uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,

- md. 60/I-(c), (7) bendi kapsamındaki 2828 sayılı Kanun hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler,

- md. 60/VII kapsamındaki ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler,

- md. 60/VIII kapsamındaki stajyer avukatlar,

dışında kalan genel sağlık sigortalılarının, bakmakla yükümlü olduğu kişi grupları olabilmektedir.

Kanunda bir kişinin bakmakla yükümlü olunan statüsünde kabul edilebilmesi için ikinci ve üçüncü koşul olarak da zorunlu veya isteğe bağlı sigortalı sayılmamak ve kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olmak sayılmıştır²²⁹.

Belirtmek gerekir ki bağı sigortalının bağı sigortalısı olmaz. Örneğin, bağı sigortalı konumunda olan eşin, kendi anne ve babası da söz konusu bağı sigortalı olan kişinin bağı sigortalısı olduğu iddiası ile sağlık hizmeti talebinde bulunamaz²³⁰.

²²⁵ Sümer, 2023: s. 270; Sümer-Kayırgan, 2023: s. 802.

²²⁶ Sözer, 2024: s. 31.

²²⁷ Sözer, 2024: s. 183.

²²⁸ Sözer, 2024: s. 31.

²²⁹ Ergin, 2008: s. 113; Gerek, 2012: s. 202; Uşan, 2009: s. 273; Şakar, 2017: s. 369; Ekin, 2012: s. 155; Başmanav, 2014: s. 158.

²³⁰ Tunçay ve diğ., 2023: s. 583.

Bağlı sigortalıların bu sıfatla genel sağlık sigortası kapsamında sunulan yardımlardan yararlanabilmesi için Türkiye’de ikamet etmeleri gerekir. Bununla birlikte, yurt dışında öğrenim gören ayrıca uluslararası sosyal güvenlik sözleşme hükümlerine tabi olan bağlı sigortalılar, yurt dışında ikamet etseler bile genel sağlık sigortası kapsamında sunulan sağlık hizmetinden yararlanmayı talep hakları devam etmektedir²³¹. Kanunun ek 13. maddesinde de Türkiye’de ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye’de ikamet etmeyen ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 16. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde²³² belirtilenlerin anne, baba, eş ve çocukları da talep etmeleri hâlinde, talep tarihini takip eden günden itibaren 5510 sayılı Kanun’un 60. maddesinin I. fıkrasının (g) bendi kapsamında ikamet şartı aranmaksızın genel sağlık sigortalısı sayılır (SSGSSK ek md. 13/1-(a)). Türk soylu olup Türkiye’de çalışma izni muafiyetine sahip olanlar ve bu kişilerin bağlı sigortalıları da talep etmeleri halinde genel sağlık sigortası kapsamında kabul edilmiştir (SSGSSK ek md. 13/I-(b)).

Mevzuatımızda genel sağlık sigortası çerçevesinde sunulan sağlık yardımlarından yararlanabilme açısından bakmakla yükümlü olma kavramı genel sağlık sigortalısının eşi, çocukları ve anne-babası bakımından farklı koşullara bağlandığı için genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi grupları kendi içinde ayrı ayrı ele alınmalıdır²³³.

Tekrar belirtmek isteriz ki Kanunda belirtilen kişilerin bakmakla yükümlü olunan kişi konumunda olduğundan söz edebilmek için aranan genel koşullar zorunlu veya isteğe bağlı sigortalı olmamak, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir ya da aylık bağlanmamasıdır²³⁴. Ancak bu kurala bir istisna getirilmiştir. Kanundaki düzenlemeye göre,

- 4857 sayılı İş Kanunu’nun 13. ve 14. maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar,
- Ay içinde günün bazı saatlerinde çalışıp, çalıştığı saat karşılığında ücret alanlar,
- 5510 sayılı Kanun’un ek md. 9/I hükmüne tabi olarak çalışanlardan ay içinde otuz günden eksik prim ödeme gün sayısı bulunanlar,

sigortalı olarak çalışmama koşulu hariç diğer koşullara sahip olmaları kaydıyla otuz günden eksik günler için genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır (SSGSSK md. 3/III)²³⁵.

²³¹ GSSTİY md. 8/4. Ayrıca bkz., Sözer, 2024: s. 182; Güzel ve diğ., 2021: s. 811; Tuncay ve diğ., 2023: s. 584.

²³² İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilenler.

²³³ Tezel, 2011: s. 3

²³⁴ Sözer, 2024: s. 186.

²³⁵ Sümer, 2023: s. 271.

Mevzuatımızda sosyal sigortalının bazı dallarının kapsamına alınan kısmi sigortalıların genel sağlık sigortası ile bağları ya asli ya da bağlı sigortalı olarak sağlanmıştır. Bunlar çıkarlar, mesleki eğitim gören öğrenciler, stajyerler, üniversitelerde kısmi zamanlı çalışan öğrencilerdir. Düşük gelir alan kişiler, vatansızlar, sığınmacılar, 2828 sayılı Kanun gereğince sosyal hizmetlerden ücretsiz olarak yararlananlar, yabancı uyruklu öğrenciler ve avukatlık stajını yapanlar da aynı konumdadır. Bu kişilerin asli sigortalıları varsa ve mevzuattaki şartları sağlıyorsa bağlı sigortalı olarak genel sağlık sigortası kapsamında kabul edilmektedirler. Eğer asli sigortalıları yoksa asli sigortalı olarak genel sağlık sigortasının kapsamına dahil edilecektir²³⁶.

Kanununun 60. maddesinin V. fıkrasında yer alan, “4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, ilgili kanunları gereğince bir yıldan fazla aylıksız izin kullanan eşler, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır.” hükmü ile kamu görevlisiyken 657 sayılı Kanun’a göre sahip oldukları ücretsiz izin haklarının kullanan asli sigortalıların, eşleri üzerinden bağlı sigortalı olarak kabul edilip sağlık hizmetinden yararlanabilecekleri sonucuna ulaşmaktadır²³⁷.

b. Genel Sağlık Sigortalısının Eşi

Genel sağlık sigortalının eşi, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin başında gelmektedir. Kendi asli olarak genel sağlık sigortalısı sayılmayan eş, bakmakla yükümlü olunan sıfatı ile genel sağlık sigortası hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz üzere bakmakla yükümlü olunan kişi statüsünde kabul edilmenin genel şartı kural olarak sigortalı veya isteğe bağlı sigortalı sayılmamak ile kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olmaktır. Bu iki şarta genel sağlık sigortalılığının ön koşulu olan Türkiye’de ikamet etme zorunluluğunu eklemek gerekir. Genel sağlık sigortalının eşi, bu genel şartları gerçekleştirmediği durumda bakmakla yükümlü olunan kişiler arasında yer alabilir.

Anayasa Mahkemesi’nin de vermiş olduğu bir karara göre, “...işverenin sigortalı olması hâlinde ücretsiz çalışan eşinin yasal koşullar dâhilinde sağlık yardımlarından yararlanması mümkündür. Öte yandan 5510 sayılı Kanun’un 50. maddesi uyarınca isteğe bağlı sigortalı olanlar genel sağlık sigortasına tabi oldukları gibi, anılan Kanun’un “Genel sağlık sigortalısı sayılanlar” başlıklı 60. maddesinin birinci fıkrasının (g) bendinde anılan maddenin diğer bentlerinin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşların da genel sağlık sigortalısı sayılacakları öngörülmüştür. Bu itibarla işverenin ücretsiz çalışan eşinin sigortalı sayılmaması nedeniyle sağlık yardımlarından tamamen yoksun bırakıldığı söylenemez²³⁸.”.

²³⁶ Bu husus SSGSSK md. 3/1-(10) ve GSSTİY md. 4/(1)-(ç)’den anlaşılmaktadır.

²³⁷ Ayrıca bkz., SSGSSK md. 4/1-(1). Bkz., Gerek, 2012: s. 202-203; Sözer, 2024: s. 187.

²³⁸ AYM 01.06.2022, E. 2022/15, K. 2022/73, RG. 08.07.2022 S. 31890.

Eşin bağlı sigortalı konumunda kabul edilmesi için aranan tek özel koşul, resmi nikahlı olmasıdır²³⁹. Bakmakla yükümlü olunan konumundaki eş, çalışmaya başlarsa artık bağlı sigortalı olarak sağlık hizmetinden yararlanamaz. Böyle bir durumda kendi asli sigortalı statüsünde olacağı için artık kendi sigortalılığı üzerinden sağlık hizmetinden yararlanmalıdır²⁴⁰. Bağlı sigortalı konumunda olan eşin boşanması durumunda boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte artık eşi üzerinden sağlık yardımlarından yararlanması söz konusu olmaz. Diğer bir anlatımla, bağlı sigortalılığı sona erecektir. Kişinin boşandığı eşi üzerinden nafaka alıyor olması onun bağlı sigortalı olarak eşi üzerinden sağlık hizmetinden yararlanmasına imkân tanımamaktadır²⁴¹.

Karşılıklılık esası dikkate alınmak şartıyla Kanununun 60. maddesinin IV. fıkrasında, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından başka bir ülke mevzuatı çerçevesinde sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan kişiler ve 60. maddenin I. fıkrasındaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlardan evli olanlar için, eşlerden hangisinin 60. maddeye göre genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağının tespitinin kendi tercihlerine bırakılacaktır²⁴². Başka bir anlatımla, evli eşlerden her ikisinin de (g) bendi dışındaki diğer bentlere göre genel sağlık sigortalı sayılmaması durumunda hangi eşin md. 60/I-(g) kapsamında genel sağlık sigortalısı hangi eşin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağına eşlerin kendileri karar verecektir. Bu bağlamda eşlerden birinin genel sağlık sigortalı olacağı ve bu çerçevede bu sigortadan sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği, diğer eşin ise bakmakla yükümlü olunan kişi olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği söylenmelidir. Dolayısıyla da asli sigortalı olan eşin prim ödemesi sağlık hizmetlerinden yararlanma bakımından yeterli olacaktır. Maddenin diğer bentleri gereği her iki eşin de genel sağlık sigortalılık şartlarını taşıması halinde ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılacaktır. Örneğin eşlerin, işçi, memur, bağımsız çalışan, isteğe bağlı sigortalı olması ya da Kurumda gelir ve aylık alması durumunda ikisi de zorunlu olarak Kanununun 60. maddesinde belirtilen statüler için getirilen hükümler çerçevesinde ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilecektir²⁴³.

Aynı maddenin V. fıkrası gereğince Kanununun md. 4/I-(c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, ilgili kanunları gereğince bir yıldan fazla aylıksız izin kullanan eşler, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılacaktır. Ücretsiz iznin sona ermesi durumunda ilgili kendi sigortalılığı sebebiyle genel sağlık sigortalısı statüsüne geri dönecektir²⁴⁴.

²³⁹ Sözer, 2024: s. 183.

²⁴⁰ Elma, 2022: s. 589.

²⁴¹ Elma, 2022: s. 589.

²⁴² Ayrıca bkz., GSSTİY md. 7/V.

²⁴³ Ocak, 2011, s. 2347.

²⁴⁴ Gerek, 2012: s. 202.

c. Genel Sağlık Sigortalısının Çocukları

Genel sağlık sigortalısının çocukları bakmakla yükümlü olduğu ikinci gruptur. Kanundaki düzenlemeye göre, genel sağlık sigortalısı sayılanların çocukları, anne ya da babanın tescil edilmiş olmasına bakılmaksızın ve ayrıca bir işleme gerek olmaksızın 18 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlandırılır (SSGSSK md. 61/II)²⁴⁵.

Mevzuatımızda çocukların eğitim durumlarına göre yaş ayrımı yapılmıştır²⁴⁶. Genel yaş olarak 18 esas alınmıştır. Mevzuatımızdaki düzenlemeye göre 18 yaşını doldurmamış çocuklar ebeveynleri olmaması durumunda asli sigortalı konumunda genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır (SSGSSK md. 61/I-(c)-(1), GSSTİY md. 9/VI). 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu'nda belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan²⁴⁷ çocuklar bakmakla yükümlü olunan statüsündedir²⁴⁸. Belirtilen yaş kriterini sağlayan çocukların evlenmeleri durumunda bağlı sigortalı konumları sona erecektir (SSGSSK

²⁴⁵ 18 yaşından küçük çocukların genel sağlık yardımlarından yararlanabilmesi için Kurum tarafından MEDULA sistemine aktivasyonlarının yapılması, yani Kurumun bilgisayar alt yapı sistemine işlenmiş olmaları gerekmektedir. Şakar tarafından 18 yaşının altında çocuğa sahip olan bütün vatandaşların çocuklarının herhangi bir sağlık sorunu çıkmadan ileride hastane ve eczanelerde mağduriyet yaşamamaları amacıyla bir an önce Kuruma aktivasyonlarını yaptırmaları önerilmektedir. Bkz., Şakar, 2017: s. 370.

²⁴⁶ Sözer, 2024: s. 184.

²⁴⁷ Evli olmama koşulu ilk kez 5510 sayılı Kanun ile getirilmiş bir koşuldur. Bkz., Ergin, s. 114.

²⁴⁸ Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'nın Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 07.09.2017 tarihli 2017/26 sayılı Genel Sağlık Sigortası Sağlık Aktivasyon İşlemleri konu Genelge'deki (2017/26 sayılı Genelge) düzenlemeye göre kanunda aksine bir hüküm bulunmadığından genel sağlık sigortalılarının bakmakla yükümlü olduğu kişilerin mahkeme kararı ile yapılan yaş düzeltmeleri dikkate alınacaktır. Bkz., 2017/26 sayılı Genelge, s. 5.

md. 3/I-b.10). Malul çocuklar için herhangi bir yaş kıstası aranmamıştır²⁴⁹. Kız²⁵⁰ ve erkek çocuklar aynı koşullara tabi tutulmuştur²⁵¹.

Özetle bakmakla yükümlü olunan çocuğun eğitim grubuna göre 18-25 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortası kapsamında olduğu söylenmelidir. Ayrıca mevzuatta belirlenen yaş sınırları içinde çocuğun bekar olması gerekir²⁵². Bağlı sigortalı olan çocukların, evlenmeleri durumunda anne ve babaları üzerinden bakmakla yükümlü olunan statüsünden sağlık hizmetlerinden yararlanmaları sona ermektedir²⁵³. Bağlı sigortalı olan çocuklar çalışmaları durumunda -Kanunun 5. maddesinin I. fıkrasının (b) bendine tabi çalışma hariç- anne ve babaları üzerinden bakmakla yükümlü statüsünde sağlık hizmetinden yararlanmaya devam edemezler. Artık çalışmaları nedeniyle asli sigortalı olarak kendi sigortalılıkların sağlık hizmetinden yararlanmaya başlarlar²⁵⁴.

Kanunun 60. maddesi gereğince genel sağlık sigortalısı sayılanların çocukları, anne ya da babasının tescil edilmiş olmasına bakılmaksızın ve ayrıca bir işleme gerek olmaksızın 18 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak her-

²⁴⁹ 2017/26 sayılı Genelge, s. 9.

²⁵⁰ Y10HD 30.06.2011 E. 2011/9618 K. 2011/9817, "Dava, 2925 sayılı Yasa kapsamında sigortalı iken vefat eden babadan dolayı ölüm aylığı alan ve hak sahibi olarak sağlık yardımlarından yararlanma hakkı bulunan davacı kız çocuğunun; aynı zamanda 1479 sayılı Yasa kapsamında isteğe bağlı sigortalılığı sebebiyle, 5510 sayılı Yasa kapsamında Genel Sağlık Sigortası Primi ödeme yükümlülüğünün bulunmadığı ve hak sahibi olarak babası üzerinden sağlık yardımlarından yararlandırılması gerektiğinin tespiti, ayrıca 2008/10. aydan itibaren kesilen genel sağlık sigortası primlerinin de iadesi istemine ilişkindir. 5510 s.K. 60. maddesinin ikinci fıkrasının "... Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır." hükmünü içermesine ve anılan fıkra hükmünde, aynı yasa maddesinin (f) bendi kapsamında sadece "gelir" alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanların öngörülmesi olmasına; diğer taraftan Genel Sağlık Sigortası Geçiş Hükümlerini düzenleyen 5510 sayılı Yasamın geçici 12. maddesinin 8. fıkrasının "... İlgili kanunları gereği tedavi yardımları karşılanan kişiler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, bu Kanun açısından genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ilgili kanunları gereği bakmakla yükümlü olunan kız çocukları bu Kanun gereğince de bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır. Ancak durumlarında değişiklik olduğunda sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları bu Kanun hükümlerine göre yeniden belirlenir..." ve "2925 sayılı Kanununa tabi sigortalılar ile bunların bu Kanuna göre bakmakla yükümlü oldukları kimseler, genel sağlık sigortası hükümlerine göre sağlanan sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanma hakkına sahiptir." düzenlemesinin öngörülmesine ve anılan düzenlemenin davacı kız çocuğunun durumuna uygun olmasına göre usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına karar verildi."

²⁵¹ Konu hakkında önceki düzenlemeler için bkz., Sözer, 2024: s. 184, dn. 203.

²⁵² Tuncay ve diğ., 2023: s. 584.

²⁵³ Elma, 2022: s. 589.

²⁵⁴ Elma, 2022: s. 589.

hangi bir şart aranmaksızın sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan faydalandırılır (SSGSSK md. 61/2)²⁵⁵.

Nüfus kayıt işlemleri yapıncaya kadar yeni doğan çocuğa ilişkin gerekli işlemler, ilk olarak annesi üzerinden anne vefat etmişse babası üzerinden, her ikisi de vefat etmişse yakınları ya da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından koruma altına alındığı tarihe kadar ölen anne üzerinden yapılır. Ancak bu süre, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 15. maddesinde belirtilen otuz günlük süreyi geçemez.

GSSTİY md. 7/II gereğince anne ve babası boşanmış çocukların genel sağlık sigortası kapsamındaki hakları mahkeme kararı ile velayet hakkı verilen anne veya baba üzerinden sağlanmaktadır. Bu düzenleme gereğince boşanmış ebeveynlerden hangisi velayet hakkına sahipse çocuk onun bağlı sigortalıdır. Velayet hakkı verilmeyen kişinin üzerinden de sağlık hizmeti ile yol gideri, gündelik ve refakatçi hakları sağlanabilir. Bu durum, çocuğun sağlık hizmeti ve yol gideri, gündelik ve refakatçi haklarından yararlandırılacağı anne ya da baba tarafından Kuruma verilecek bir dilekçe ile belgelenir (GSSTİY md. 7/II).

Genel sağlık sigortalısının evlat edildiği veya nesebini tanıdığı 18 yaş altı çocukları için de yukarıda belirtilen hususlar uygulanacaktır. Evlat edinilen çocuk, kendisini evlat edinen genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden yararlanacaktır. Ancak çocuğu evlat edinen kişi, evlat edildiği çocuğun sigortası kapsamında sağlık yardımından yararlanamayacaktır²⁵⁶. Zira Türk Medeni Kanunu'nun 305. ve 500. maddelerinde evlatlık ve alt soyunun evlat edinene kan hısımları gibi mirasçı olacağı, kendi öz ailesi ile mirasçılığının devam edeceği ve evlat edinen kişi ve hısımları evlatlık edinilen çocuğa mirasçı olamayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda, evlat edinen kişinin genel sağlık sigortalılığı yoksa (bakılmakla yükümlü olunan kapsamında ise) ya da genel sağlık sigortalısı olmakla beraber bakmakla yükümlüsü olmayan kapsamında ise söz konusu çocuğun öz anne/babası üzerinden, onlar da yok ise Kanununun 60. maddesinin I. fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendinde belirtilen hususlara göre işlem yapılacağı söylenmelidir²⁵⁷.

Çocuklar için yetim aylığı bağlanmış olması bakmakla yükümlü olunan aile ferdi sıfatını ortadan kaldırmamaktadır (SSGSSK ek md. 4/I-(2))²⁵⁸.

²⁵⁵ Ayrıca bkz., 2017/26 sayılı Genelge, s. 6.

²⁵⁶ Şakar, 2017: s. 374.

²⁵⁷ 2017/26 sayılı Genelge, s. 6.

²⁵⁸ Y10HD 30.06.2011 E. 2009/9618 K. 2011/9817, "Dava, 2925 sayılı Yasa kapsamında sigortalı iken vefat eden babadan dolayı ölüm aylığı alan ve hak sahibi olarak sağlık yardımlarından yararlanma hakkı bulunan davacı kız çocuğunun; aynı zamanda 1479 sayılı Yasa kapsamında isteğe bağlı sigortalılığı sebebiyle, 5510 sayılı Yasa kapsamında Genel Sağlık Sigortası Primi ödeme yükümlülüğünün bulunmadığı ve hak sahibi olarak babası üzerinden sağlık yardımlarından yararlandırılması gerektiğinin tespiti, ayrıca 2008/10. aydan itibaren

Gerek lise ve dengi gerekse yüksek öğrenim öğrencilerinin bağlı sigortalı statüsünde olabilmeleri için öğrencilik durumlarının aktif öğrenci olması ve öğrencilik haklarından yararlanıyor olması gerekmektedir. Ayrıca; herhangi bir nedenle kaydını donduran öğrenciler, dondurulan dönemde bakmakla yükümlü olunan kişi olarak sağlık hizmetlerinden faydalandırılmayacaktır²⁵⁹. Pedagojik formasyon programlarına devam edenler bağlı sigortalı olarak kabul edilmemektedir²⁶⁰.

18 yaşından büyük öğrencilerin aktivasyon işlemleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu ile yapılan protokoller çerçevesinde veri tabanından elektronik ortamda alınan bilgilere göre yapılmaktadır. Elektronik ortamda bilgilerine ulaşılamayan öğrenciler için ilgili eğitim dönemine ait öğrenci belgelerindeki tarihler dikkate alınarak; ara sınıflar için her yılın Eylül ayı sonu, son sınıf öğrencileri için Haziran ayı sonuna kadar Kanunun 3. maddesinin I. fıkrasının (10) numaralı bendinde belirtilen yaş hadleri dikkate alınarak aktivasyon işlemi yapılacaktır²⁶¹.

Kanunun 67. maddesinin IV. fıkrası gereğince öğrenciler, bağlı sigortalı olarak sağlık güvencesi mezuniyet sonrası belirli bir süre daha güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda lise ve dengi okul mezunları 20 yaşını, yükseköğretim mezunları 25 yaşını geçmemek üzere, mezuniyet sonrası iki yıl daha sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

Mevzuatımızda özel durumu olan bazı çocuklara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. GSSTİY md. 6/XIII'de 18 yaşından küçük evli kişiler, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre reşit sayılacakları için 5510 sayılı Kanun'da yer alan

kesilen genel sağlık sigortası primlerinin de iadesi istemine ilişkindir. 5510 s.K. 60. maddesinin ikinci fıkrasının "... Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır." hükmünü içermesine ve anılan fıkra hükmünde, aynı yasa maddesinin (f) bendi kapsamında sadece "gelir" alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanların öngörülmesi olmasına; diğer taraftan Genel Sağlık Sigortası Geçiş Hükümlerini düzenleyen 5510 sayılı Yasanın geçici 12. maddesinin 8. fıkrasının "... İlgili kanunları gereği tedavi yardımları karşılanan kişiler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, bu Kanun açısından genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ilgili kanunları gereği bakmakla yükümlü olunan kız çocukları bu Kanun gereğince de bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır. Ancak durumlarında değişiklik olduğunda sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları bu Kanun hükümlerine göre yeniden belirlenir... " ve "2925 sayılı Kanununa tabi sigortalılar ile bunların bu Kanuna göre bakmakla yükümlü oldukları kimseler, genel sağlık sigortası hükümlerine göre sağlanan sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanma hakkına sahiptir." düzenlemesinin öngörülmesine ve anılan düzenlemenin davacı kız çocuğunun durumuna uygun olmasına göre usul ve kanuna uygun olan hükmün onanmasına karar verildi." Karardan da anlaşılacağı üzere yetim aylığı alanlar genel sağlık sigortası kapsamındadır.

²⁵⁹ 2017/26 sayılı Genelge, s. 7.

²⁶⁰ 2017/26 sayılı Genelge, s.7

²⁶¹ 2017/26 sayılı Genelge, s. 6.

18 yaş altı çocuklara ilişkin hükümler bu kişiler için uygulanmamaktadır. Bu kişiler, 60. maddenin durumlarına uygun diğer hükümleri kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar. Kanunda yer almayıp yönetmelikte bulunan bu hükme göre evlenme ile reşit sayılan kişinin bağlı sigortalılığı da son bulacaktır. Bu kişiler çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalı olursa genel sağlık sigortası kapsamında yer alırlar. Eğer böyle bir durum söz konusu olmazsa bu kişiler ya sosyal koruma ya yoksul ya da diğerleri konumunda genel sağlık sigortası kapsamında olacaktır²⁶².

Durumu özellik gösteren bir başka grup 18 yaşını doldurmadan çalışmaya başlayan çocuklardır. 18 yaşını doldurmadan işçi olarak çalışan çocuklar, hem sosyal sigortanın hem de genel sağlık sigortasının kapsamındadır. Ancak bu çocuk bağımsız olarak çalışırsa ne sosyal sigortanın ne de genel sağlık sigortasının kapsamında yer almaktadır (SSGSSK md. 6/I-(h)). Böyle bir durumda söz konusu çocuk bağlı sigortalı olarak anne veya babası üzerinden sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Kanunda yer alan “İlgili kanunları gereği tedavi yardımları karşılanan kişiler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte herhangi bir işleme gerek kalmaksızın, bu Kanun açısından genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ilgili kanunları gereği bakmakla yükümlü olunan kız çocukları bu Kanun gereğince de bakmakla yükümlü olunan kişi sayılır. Ancak durumlarında değişiklik olduğunda sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları bu Kanun hükümlerine göre yeniden belirlenir (SSGSSK geçici md. 12/VIII)²⁶³” hüküm uyarınca 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihte ilgili kanunları gereği bakmakla yükümlü olunan kız çocukları bu Kanun gereğince de bakmakla yükümlü olunan kişi sayılırlar²⁶⁴. 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihe kadar yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan ya da dul kalan ve sigortalı olarak bir işte çalışmayan, buralardan gelir ve aylık almayan kız çocukları anne ya da babaları üzerinden sağlık yardımı alabilmekteydi. Geçici 12. maddedeki düzenleme ile 5510 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihte 18 yaşını tamamlamış kız çocuklarının evlenmemek, çalışmamak, yürürlük tarihinde hak sahibi olmak koşulları süresince anne ve babaları üzerinden sağlık yardımlarından yararlanmalarına izin verilmiştir²⁶⁵.

²⁶² Sözer, 2024: s. 190.

²⁶³ Söz konusu düzenlemenin, Türk sosyal güvenlik sisteminin daha önceki temel koruma birimi olarak aileyi esas alması ilkesinin terk edilmesi olarak değerlendirilmesinin yanında çalışmamayı ya da kayıt dışı çalışmayı özendirme gibi sonuçlar doğuracağı yönündeki görüş için bkz., Şakar, 2017: s. 372.

²⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., Şakar, 2017: s. 371-372.

²⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., Şakar, 2017: s. 371-372.

d. Genel Sağlık Sigortalısının Anne ve Babası

Genel sağlık sigortalının anne ve babasının bakmakla yükümlü statüsünde olabilmesi için ön koşul geçimlerinin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı, Kurumun belirlemiş olduğu kriterlere göre tespit edilmesidir²⁶⁶. GSSTİY md. 4/(1)-(ç)-(3)'e göre "Geçimi genel sağlık sigortalısı tarafından sağlanan, 28/12/2011 tarihli ve 28156 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca yapılan gelir testi sonucunda 5510 sayılı Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ve başvuru tarihinde veya daha önceki bir tarihte aynı fıkranın (g) bendi kapsamında olup da aile içinde fert başına düşen gelir miktarı asgari ücrete kadar olduğu tespit edilen ve diğer çocuklarından sağlık yardımı almayan ana ve babası" bağlı sigortalı olarak kabul edilmektedir²⁶⁷. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere anne ve babanın çocukları üzerinden sağlık hakkından yararlanabilmeleri için aile içinde elde edilen gelirin kişi başına düşen tutarının asgari ücret kadar olması ve ayrıca anne ve babanın eğer başka çocukları varsa bunlardan herhangi birinden sağlık edimine hak kazanmamış olması gerekir²⁶⁸. Anne ve babanın gelir düzeyi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca yapılacak gelir testi ile belirlenmektedir.

Genel sağlık sigortalısının anne ve babasının, bakmakla yükümlü olunan kişi olarak sağlık hizmetlerinden faydalandırılmasında nüfus kayıtları dikkate alındığından anne ile baba arasında resmi nikah olup olmadığına bakılmamaktadır. Anne ile babanın, genel sağlık sigortalısı olan farklı çocukları üzerinden ayrı ayrı sağlık hizmetlerinden faydalanması mümkündür²⁶⁹.

Genel sağlık sigortalısının annesinin veya babasının, genel sağlık sigortalısı olan bir başka kişi ile evlenmesi durumunda, çocukları üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanması söz konusu olmayacaktır. Ancak evli olduğu kişi, kendi çocukları üzerinden sağlık yardımı alan bakmakla yükümlü kişi durumunda veya ölüm gelir/aylığı alan ya da md. 60/I-(c)-(1) kapsamında sağlık hizmetlerinden yararlanan kişi durumunda ise, gelir durumunun tespiti ve gerekli diğer koşulları taşıması şartıyla, çocukları üzerinden sağlık yardımı yapılabilecektir²⁷⁰. Bağlı sigortalı olan anne ve babanın sağlık hizmetinden yararlanabilmesi için sigortalının anne ve/veya babası için bir dilekçe ve ekinde taahhüt formu sunması gerekir.

Genel sağlık sigortalının anne ve babasının bakmakla yükümlü statüsünde olması açısından Türk vatandaşı olup olmamasının herhangi bir önemi bu-

²⁶⁶ SSGSSK md. 3/I-(10)-(c)'ye göre "Geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve baba" bağlı sigortalıdır.

²⁶⁷ Karş. Ergin, 2008: s. 114.

²⁶⁸ Sözer, 2024: s. 185.

²⁶⁹ 2017/26 sayılı Genelge, s. 10.

²⁷⁰ 2017/26 sayılı Genelge, s. 10.

lunmamaktadır. Mevzuatta aranan şartları sağlayan yabancı uyruklu anne ve baba da bakmakla yükümlü olunan kişidir. Söz konusu kişilerin yakınlık bilgisinin gerek nüfus kayıtlarından gerekse kişinin uyruğunda bulunduğu ülke konsolosluğundan alınacak belge ile veya ibraz edilecek resmi belgelerden tespit edilmesi gerekir²⁷¹.

Kanununun 60. maddesi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanların (md. 60/I- (d) bendi kapsamında olanlar dahil) bakmakla yükümlü olduğu yabancı uyruklu olan anne/babasından gelir testi yapılamayacak olanların, geçiminin genel sağlık sigortalısı tarafından sağlandığını ve anne/babanın gelir düzeyinin brüt asgari ücret tutarının altında olduğuna dair sağlık yardımı talep ve taahhüt belgesi ile beyan etmesi durumunda genel sağlık sigortalısı üzerinden sağlık hizmetlerinden faydalanması mümkündür²⁷².

e. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişi Sayılmayalar

Mevzuatımızda genel sağlık sigortası kapsamında olan her asli sigortalının eş, çocuk ve anne-babası bağlı sigortalı olarak kabul edilmemiştir. Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmayanlar da genel sağlık sigortalısı sayılmayanlar gibi karmaşık bir şekilde düzenlenmiştir²⁷³. Kanununun 60. maddesinin 3. fıkrasında, genel sağlık sigortalısı sayılmayacak kişilere yer verilmiş ve bu kişiler aynı zamanda genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak da kabul edilmemiştir. GSSİY'nin 8. maddesinde de genel sağlık sigortalısı sayılmayanların yanı sıra genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmayanlara da yer verilmiştir. Ayrıca Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı'nın Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 07.09.2017 tarihli 2017/26 sayılı Genel Sağlık Sigortası Sağlık Aktivasyon İşlemleri konulu Genelgesi'nde de söz konusu husus düzenlenmiştir²⁷⁴.

Mevzuatımızdaki düzenlemeler dikkate alındığında aşağıda yer verilen kişilerin genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmadığı söylenmelidir.

- Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay okulu öğrencileri ve adayları (SSGSSK md. 60/III; md. 6/I-(d))²⁷⁵,

²⁷¹ 2017/26 sayılı Genelge, s. 10.

²⁷² 2017/26 sayılı Genelge, s. 10.

²⁷³ Başmanav, 2014: s. 165.

²⁷⁴ 2017/26 sayılı Genelge, s. 16.

²⁷⁵ Kamu görevlisi iken askerlik hizmetini aylıksız izinli olarak yapan er ve erbaşların bağlı sigortalıları genel sağlık sigortasından sunulan sağlık hizmetinden er ve erbaşın kamu görevlisi statüsü üzerinden yararlanmaktadır. Bkz., 2017/26 sayılı Genelge, s. 19.

- Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular (5510 SSGSSK md. 60/III)²⁷⁶,
- Hak sahibi olarak gelir ve aylık bağlananların eş, çocuk, ana ve babası (GSSTİY md. 8/III-(2)),
- Kanunun 60. maddesinin on ikinci fıkrası gereğince genel sağlık sigortalısı sayılan Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adaylarının eş, çocuk, ana ve babası (GSSTİY md. 8/V),
- Yabancı ülkelerdeki bir kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye gönderilen ve yabancı ülkede sigortalı olduğunu belgeleyenler (SSGSSK md. 60/III),
- Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan yerleşim yeri yurt dışında olan ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına bağlı olanlardan Türkiye'de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar (SSGSSK md. 60/III),
- Karşılıklılık esasını da dikkate alınmak koşuluyla, oturma izni almış yabancı vatandaşlardan yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,
- Kamu idarelerinde dış temsilciliklerde çalıştırılan ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli yerleşim izni ya da bu devletin vatandaşlığına da sahip olan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde çalıştırılan sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından bulunan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar (SSGSSK md. 60/III, md. 6/I, (1)),
- Yurt dışı hizmet borçlanması yaparak aylık bağlanan kişilerden ise Türkiye'de yerleşik olmayanlar, (SSGSSK md. 60/III),
- İsteğe bağlı sigortalı olan yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye'de bir yıldan kısa sürede oturmakta olanlar²⁷⁷.
- Kanunun ek 13. maddesinin (a) ve (b) bentleri kapsamında sayılan kişilerden talepte bulunarak genel sağlık sigortalısı sayılanların eş, çocuk, ana ve babası (GSSTİY md. 8/VI),

genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişiler arasında yer almamaktadır.

Bağlı sigortalı sayılmayan bu kişiler, Kanunun 60. maddesi kapsamına girmelerini sağlayacak başkaca bir hukuki neden olmadıkça ekonomik durum-

²⁷⁶ 2017/26 sayılı Genelge, s. 15.

²⁷⁷ Sümer, 2023: s. 273-274.

larına uygun olacak şekilde varsıl ya da yoksul olarak genel sağlık sigortası kapsamına alınacaktır²⁷⁸.

IV. GENEL SAĞLIK SİĞORTASININ KİŞİ BAKIMINDAN KAPSAMI DIŞINDA KALANLAR

A. Genel Olarak

5510 sayılı Kanun'da genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamında olanlar tek tek belirtildikten sonra md. 60/III'de genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmayanlar da 8 grup halinde sıralanmıştır. Hükümde genel sağlık sigortalısı sayılmayanların bir kısmı açıkça sayılarak ifade edilmiş, bir kısmı için 6. maddenin (e) ve (l) bentlerine gönderme yapılmış, bir kısmı için de bir yıldan kısa süreyle Türkiye'de yerleşik olma koşulu aranmıştır²⁷⁹.

01.03.2017 tarihinden önce genel sağlık sigortalı sayılmayanların düzenlendiği md. 60/III'de Kanunun md. 6/I-(d) kapsamında olan askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay okulu öğrencilerin genel sağlık sigortası kapsamında olmadığı düzenlenmişti. 02.01.2017 tarih ve 681 sayılı KHK md. 74 ile bu hüküm kaldırılmış ve askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar ile yedek subay okulu öğrencilerinin genel sağlık sigortası kapsamına dahil olması sağlanmıştır²⁸⁰. Bu düzenleme oldukça isabetlidir. Zira bu kişilerin eş, çocuk ve anne-babaları yaptıkları gelir testi sonucuna göre ücretsiz ya da prim ödemek şartıyla genel sağlık si-

²⁷⁸ Sözer, 2024: s. 183.

²⁷⁹ Okur, 2007: s. 135-136; Bostancı, 2007: s. 198.

²⁸⁰ 681 sayılı KHK md. 74 "5510 sayılı Kanunun 60 nci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "6 ncı maddenin birinci fıkrasının (d)," ibaresi "6 ncı maddenin birinci fıkrasının" şeklinde değiştirilmiş ve aynı maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir. "Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, yedek subay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek subay nasıp tarihi arasında, askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları ise intibak eğitimine başladıkları tarih ile yemin ettikleri tarih arasında primleri ilgili kamu idaresi tarafından karşılanmak suretiyle genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu sürenin hesabında, mevzuatı uyarınca askerlik hizmet süresinden sayılmayan haller (sağlık sebebi hariç) dikkate alınmaz. Bu kapsamda genel sağlık sigortalısı sayıldıkları sürece bu maddenin diğer fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.

Uluslararası Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye'de eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir askeri personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır.

Uluslararası Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye'de Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığında eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır."

gortası kapsamında sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanabilmekteydiler. Vatani görev yapmakta olan er ve erbaşın ya da yedek subay okulunda öğrenci olan kişilerin geride kalanlarının gelir testi sonucunda prim ödeyerek genel sağlık sigortasından yararlanmaları bazen sıkıntıları da beraberinde getirmekteydi. Belirtilen kişiler genellikle maddi sıkıntılar nedeniyle primler ödenmediğinden sağlık yardımından yararlanamamaktaydı. Bu da özellikle er ve erbaşlar için çeşitli problemleri beraberinde getiriyordu. Askerde olan kişiler için bu durum hem üzüntü kaynağı olmakta hem de ödenmesi gereken primler ödenmediği için gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte asker dönüşü kendisi tarafından ödenmesi gerektiğinden ekonomik bir sorun teşkil etmekteydi.

Sonuç itibarıyla günümüzde askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasında primleri, ilgili kamu idaresi tarafından karşılanmak koşuluyla genel sağlık sigortalısı sayılmaktadırlar (SSGSSK md. 60/XII). Bu kişilerin sağlık korumasından yararlanmaları askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasını kapsamaktadır. Er ve erbaşlar mevcut sıfatları sebebiyle genel sağlık sigortalısı kabul edildikleri süre boyunca başka bir sebeple aslı ya da bağlı sigortalı sayılmamaktadırlar ((SSGSSK md. 60/XII).

B. Genel Sağlık Sigortalısı Sayılmayanlar

Kanununun 6. maddesinin birinci fıkrasının (e) ve (l) bentleri kapsamında olanlar, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, birinci fıkranın (d) bendi kapsamına girenlerden Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar, (f) bendi kapsamında olup mülga 30/5/1978 tarihli ve 2147 sayılı ve 8/5/1985 tarihli ve 3201 sayılı kanunlara göre borçlanarak aylık bağlanan kişilerden ise Türkiye’de ikamet etmeyenler genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar. Bunlar dışında bazı özel kanunlar ile TBMM üyeleri, yüksek mahkeme üyeleri, ordu komutanları, orgeneral ve oramiraller ile söz konusu grupların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler, genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutulmuştur. Öğretide haklı olarak söz konusu kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına dahil edilmemiş olmasının Anayasa madde 10’da düzenlenen eşitlik ilkesi ile açıklanmasının mümkün olmadığı ileri sürülmüştür²⁸¹. Arıcı’ya göre, ailesiyle birlikte yaşayan işsiz gençlerin genel sağlık sigortası kapsamında olduğu bir hukuk sisteminde devletten en yüksek maaş alan kişilerin bu sigorta kapsamı dışında tutulması adalet duygusuna zarar vermektedir²⁸².

²⁸¹ Arıcı, 2022: s. 478.

²⁸² Arıcı, 2022: s. 478.

1. Türkiye'ye Bir İş İçin Gönderilenler

Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla; yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler, mevzuatımıza tabi olarak sağlık korumasından yararlanmamaktadırlar (SSGSSK md. 60/III, md. 6/I-(e) GSSTİY. md. 8/I-(a)-(2)). Gönderildikleri ülke işvereni tarafından sigortalanmış olan çalışanlar, mükerrer sigortalı olmamaları için ülkemizde ayrıca genel sağlık sigortası kapsamına alınmamıştır²⁸³. Bu durum, mevzuatımızda temel alınan mülkîlik ilkesine uymamaktadır. Söz konusu husus içe yansıma ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir²⁸⁴. Bu ilke, gönderilmenin geçici olduğu durumlarda uygulanmaktadır²⁸⁵.

2. Türkiye'ye Bir İş İçin Gelenler

Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanlar da genel sağlık sigortası kapsamı dışındadır (SSGSSK md. 60/III, md. 6/I-(e), GSSTİY. md. 8/I-(a)-(2))²⁸⁶. Türkiye'de işverenleri tarafından bir iş için geçici olarak yurt dışına gönderilen işçiler de olduğu gibi bağımsız çalışan bu kişiler, ikamet ettikleri ülkede sigortalı olmaları durumunda ülkemizde ayrıca genel sağlık sigortası kapsamında değerlendirilmemiştir.

3. Dış Ülkede Sigortalı Olan Sözleşmeli Personel

Kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde çalışan sözleşmeli personeller, bazı özel durumlar sebebiyle buldukları ülkede sağlık sigortası kapsamına alınmış olabilir. Bu durum, kanun koyucu tarafından dikkate alınmış ve kamu idaresinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve dış temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığına da haiz bulunan Türk uyruklu sözleşmeli personelden, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda sigortalı olduğunu belgeleyenler ile kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen sözleşmeli personelin uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri çerçevesinde ve temsilciliğin bulunduğu ülkenin ilgili mevzuatının zorunlu kıldığı hallerde, işverenleri tarafından buldurulan ülkede sosyal sigorta kapsamında sigortalı yapılanlar genel sağlık sigortası

²⁸³ Sözer, 2024: s. 225.

²⁸⁴ Sözer, 2024: s. 225.

²⁸⁵ Sözer, 2024: s. 225.

²⁸⁶ Kuruca'ya göre, 60. madde gereğince genel sağlık sigortalısı olabilmek için temel şart, Türkiye'de ikamet etmek olduğundan ayrı bir hükümlerle Türkiye'de ikamet etmeyen şirket ortaklarını genel sağlık sigortalısı sayılmayanlar olarak düzenlemek tekrardan ibarettir. Hükümün mefhumu muhaliften hareketle bu düzenleme olmasa dahi bu kişiler, ikametgâhı Türkiye dışında olduğu için sigortalı sayılmayacaklardı. Bkz., Kuruca, 2012: s. 208.

kapsamında kabul edilmemişlerdir (SSGSSK md. 60/III, md. 6/I-(I), GSSTİY. md. 8/I-(a)-(3)).

4. Hükümlü ve Tutuklular

Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, genel sağlık sigortası kapsamında yer almamaktadırlar (SSGSSK md. 60/III, GSSTİY. md. 8/1-b). Ancak, Kanununun 4. maddesinin I. fıkrasının (b) bendi veya isteğe bağlı sigorta kapsamında sigortalılığı devam edenler ile 60. maddede sayılan gelir/aylık/ödenek almaya devam edenlerden tutuklu/hükümlü olanlar ve Kanununun 4. maddesinin I. fıkrasının (c) bendine tabi olanlardan tutuklu olması nedeniyle Kanununun 45. maddesinin I. fıkrası kapsamında sayılanların bakmakla yükümlü olduğu kişilerinin bu sıfatları devam eder. (GSSTİY md. 10/VII-(a)). Bu kişilerin ceza ve tutukevlerinde kaldığı süre boyunca sağlık giderleri Adalet Bakanlığı bütçesine konulan özel bir ödenekten karşılanır.

5. Türkiye’de Bir Yıldan Kısa Süre Süreli İkamet Eden Yabancılar

Mütekabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişilerden Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar, genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmemiştir. Bu kişilerin yurt dışında sigortalı olup olmamaları genel sağlık sigortası kapsamında değerlendirilmeleri bakımından herhangi bir önem taşımamaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki söz konusu yabancıların ikamet süresi bir yılı doldurmasa da isteğe bağlı sigorta (SSGSSK md. 50) yoluyla genel sağlık sigortası kapsamında sunulan hizmetlerden yararlanmaları mümkündür. Herhangi bir süre sınırı olmaksızın ülkemizde çalışma izni olan ve çalışan kişiler ise genel sağlık sigortalıdır.

6. Yurtdışı Hizmet Aylığı Alıp Yurt Dışında İkamet Edenler

5510 sayılı Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler mülga 30/5/1978 tarihli ve 2147 sayılı ve 8/5/1985 tarihli ve 3201 sayılı Kanunlara göre borçlanarak aylık bağlanan kişilerden Türkiye’de ikamet etmeyenler, genel sağlık sigortalı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar (SSGSSK md. 60/III, GSSTİY md. 8/I-(ç)). Yurtdışında sigorta süreleri bulunan Türk vatandaşları ilgili mevzuat hükümlerine göre hizmet borçlanması yapılarak Türkiye’de çalışmış gibi gelir ve aylık alma hakkına sahip olabilmektedirler. Bu kişilerin ayrıca genel sağlık sigortalı olma hakkı da bulunmaktadır (SSGSSK md. 60/I-(f)). Ancak bu kişilerin genel sağlık sigortası kapsamına dahil olması ve bu sigortadan sunulan sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için Türkiye’de ikamet ediyor olmaları gerekir (SSGSSK md. 60/I).

7. Yasama Organı Üyeleri

26/10/1990 tarihli ve 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun'un 4. maddesinde milletvekilleri, yasama organı üyeliği ile açıktan atandığı bakanlık görevi sona erenler ve bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri; ölenlerin aylık veya 5. madde gereğince tazminat alan veya müstahak olup da bu tazminatı 5. maddenin III. fıkrasındaki şartlar sebebiyle alamayan dul ve yetimlerinin tedavileri Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce sağlanacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle belirtilen kişiler, genel sağlık sigortalısı olarak kabul edilmemektedir (GSSTİY md. 8/III)²⁸⁷. Maddede belirtilen milletvekillerinin görevleri sona erdikten sonra da kendileri ve aile fertleri aynı güvenceden yararlanmaktadırlar.

Sosyal güvenlik sisteminin işlevlerinden biri de gelirin yeniden dağıtılmasıdır. Başka bir ifade ile sağlıklı olandan ya da devlet tarafından karşılanan sağlık hizmetlerine ihtiyaç duymayan varlıklı kişilerden alınacak primler ile sağlık yardımlarına ihtiyaç duyan diğer kesimin sağlık yardımlarının finansmanı sağlanır. Bu hususu dikkate alan bir görüş, milletvekillerinin genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutulmasının sosyal güvenliğin ruhuna aykırı bir düzenleme olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte bu görüşe göre, toplumun diğer geri kalan bireylerine layık görüldüğü halde, kanunu hazırlayanların ve bu kanunu şekil açısından denetlemekle görevli olanların düzenlemenin dışında tutulması, üzerinde düşünülmesi gereken diğer bir husustur²⁸⁸.

8. Yüksek Mahkeme Üyeleri

Ülkemizde Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay yüksek mahkeme olarak görev yapmaktadır²⁸⁹. TBMM üyelerinde olduğu gibi Anayasa Mahkemesi üyeleri de genel sağlık sigortası kapsamında tutularak özel bir yasa ile sağlık korumasına alınmıştır. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun'un 71. maddesine göre, "*Başkan ve üyeler ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin tabi olduğu hükümler ve esaslar çerçevesinde Mahkeme bütçesinden ödenir.*". Bu madde kapsamına giren hem aktif sigortalı olan diğer bir ifade ile çalışmakta olan Anayasa Mahkemesi başkan ve üyeleri ile pasif sigortalı yani emekli

²⁸⁷ Milletvekillerinin genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutulmasının eleştirel değerlendirmesi için bkz., Çakar, 2012: s. 216-219; bkz., Arıcı, 2022: s. 478; Arıcı, 2019: s. 15-16.

²⁸⁸ Çakar, 2012: s. 216-220.

²⁸⁹ Yüksek Mahkeme üyelerinin genel sağlık sigortası kapsamı dışında tutularak imtiyazlı bir sağlık güvencesine sahip olmasına dair eleştiriler için bkz., Güzel ve diğerleri, 2021: s. 802, dn. 9; Arıcı, 2022: s. 478; Arıcı, 2019: s. 17-18.

olanlar ayrıca bu kişilere bağlı sigortalılar genel sağlık sigortalısı sayılmazlar (GSSTİY md. 8/III).

2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nda (YK) da Yargıtay üyelerinin, TBMM üyelerinin yararlandığı sağlık korumasından yararlanacağı düzenlenmiştir. Hükümde, “*Yargıtay Birinci Başkanı, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin tabi oldukları hükümler ve esaslar çerçevesinde Yargıtay bütçesinden ödenir (YK md. 64/II).*” denilmektedir. Benzer düzenlemeye 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda (DK) da yer verilmiştir. Danıştay Kanunu'nda yer alan hükme göre Danıştay'ın yargılama yapan görevlileri, emeklileri ve bağlı sigortalıları Danıştay bütçesinden karşılanmak üzere TBMM üyelerinin tabi oldukları sağlık güvencesi sahiptir (DK md. 64/II)²⁹⁰.

Danıştay 10. Hukuk Dairesi'nin önüne gelen bir uyuşmazlık, Danıştay meslek mensubunun bakmakla yükümlü olduğu aile ferdinin sağlık hizmetlerinden yararlanmasına ilişkindir. Asli sigortalı olan davacı, 5510 sayılı Kanun kapsamında genel sağlık sigortasından yararlanmak yerine 2575 sayılı Kanun kapsamında sağlık hizmetlerinden yararlanmak istemektedir. Danıştay Başkanlığı'nca davacının eşi Bağ-Kur emeklisi olması sebebiyle Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından SSGSSK hükümleri gereğince asli sigortalı sıfatıyla genel sağlık sigortası kapsamına alınmış, bakmakla yükümlü kişi olarak değerlendirilmemiş ve eşi üzerinden 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun sağladığı sağlık hizmetlerinden yararlandırılmamıştır. Davacı, “*Danıştay meslek mensupları ile emeklileri ve bunların bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık hizmetlerinden faydalanmasına ilişkin, 24/12/2017 tarih ve 30280 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 32. maddesi ile 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 64. maddesine eklenen hüküm uyarınca istenen “Tedavi Yardımı Bildirimi”nin 1. maddesinde yer alan “(5510 sayılı Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi ile 60. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinin (1), (2) ve (7) numaralı alt bentleri ile 7. ve 8. fıkralarının dışında kalan genel sağlık sigortalısının, sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olduğunu)” şeklindeki parantez içi kuralın ve davacının bakmakla yükümlü olduğu eşinin sağlık giderlerinin Danıştay bütçesinden karşılanması için yaptığı başvurunun reddine ilişkin Danıştay Başkanlığının 02/04/2018 tarih ve E.25/1843 sayılı işlemin iptalini istemektedir.*” Bu düzenlemelerin ortak yönü 2575 sayılı Danıştay Kanunu md. 64'te “*Danıştay Başkanı, Danıştay Başsavcısı, Başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderlerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyelerinin*

²⁹⁰ DK md. 64/2 “*Danıştay Başkanı, Danıştay Başsavcısı, Başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile bunların emeklileri ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin tabi oldukları hükümler ve esaslar çerçevesinde Danıştay bütçesinden ödenir.*”

tâbi oldukları hükümler ve esaslar çerçevesinde Danıştay bütçesinden ödenir." kuralına benzer şekilde hükme bağlanmış olmasıdır. Düzenlemelerin tümünde asli sigortalı olan bir çalışanın bağlı sigortalıları, yani çalışmayan veya çalışmasından dolayı aylık almayan aile fertleri kapsama alınmıştır. Başka bir anlatımla, asli sigortalı olan kişiler bağlı sigortalı olarak kabul edilmemiştir.

Danıştay Savcısı tarafından, iptali istenen hükümlere ve söz konusu hükümlerin hepsinde yer alan *"bakmakla yükümlü olunan"* ifadesine dikkat çekilmiş ve ayrıca bu kavramın SSGSSK md. 4'teki tanımına yer verilmiş ve Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yapılan uygulamanın yasal olduğu ifade edilmiştir. Yargılama devam ederken *"14/01/2021 tarihinde yapılan duyuru ile, Danıştay Kanunu'nun 64. maddesinin 2. fıkrasının atıfta bulunduğu 3671 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emekliliklerine Dair Kanun'un "Milletvekilleri ile Yasama Organı Eski Üyelerinin Sosyal Hakları" başlıklı 4. maddesine dayanılarak TBMM Başkanlık Divanı Kararı ile kabul edilen, Milletvekillere, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelikte belirlenen hak sahiplerince doldurulması gereken "Tedavi Yardım Bildirimi" formunda TBMM Başkanlık Divanınca değişiklik yapıldığı, TBMM Başkanlık Divanınca gerçekleştirilen bu değişiklik dikkate alınarak Danıştay "Tedavi Yardım Bildirimi" formunun güncellendiği duyurulmuş ve yeni "Tedavi Yardım Bildirimi" formu yayımlanmıştır.* Bu yeni forma göre yapılan başvuru, Danıştay Başkanlığı tarafından kabul edilerek davacı eşe hak sahipliği tanınmıştır. Bu nedenle de Danıştay 10. Hukuk Dairesi tarafından konusuz kaldığı gerekçesi ile dava hakkında karar vermeye yer olmadığına dair hüküm kurulmuştur²⁹¹.

Sözer, Danıştay Başkanlığı'nın 2575 sayılı Danıştay Kanunu'na, 3671 sayılı TBMM üyelerinin Ödenek, Yolluk ve Emeklilerine Dair Kanuna ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa ve Milletvekillere, Yasama Organı Eski Üyelerine, Dışarıdan Atandıkları Bakanlık Görevi Sona Erenlere Tedavi Yardımı Yapılmasına Dair Yönetmelik hükümlerine aykırı bir şekilde idari tasarrufla bulunduğu kanaatindedir. Yazara göre, yürürlükteki düzenlemelere aykırı olarak bir asli sigortalının bağlı sigortalı sayılması ve böylece yüksek yargı mensubu bir çalışanın eşinin ayrıcalıklı sigortalı konumuna getirilmesi hukuka uygun değildir. Ayrıca yazar, Danıştay 10. Hukuk Dairesi'nin hukuka aykırı bir işleme rağmen davanın konusuz kalmasına karar verilmesini de eleştirmektedir²⁹².

6085 sayılı Sayıştay Kanunu'nda (SK) ise konuya ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak öğretilde Sayıştay Kanunu'nun md. 63/I-(a)'da yer alan *"Aylık, ödenek, mali, sosyal, emeklilik ve diğer hakları ile teminatları bakımından; a) Sayıştay Başkanı, daire başkanları ve üyeleri, sırasıyla Yargıtay Birinci Başkanı, daire başkanları ve üyeleri.... hakkındaki hükümlere tabidir."* düzenleme

²⁹¹ D10HD 17.05.2021 E. 2019/7116 K. 2021/2286.

²⁹² Sözer, 2024: s. 232.

dikkate alınarak Sayıştay üyelerinin de sağlık güvencesi bakımından TBMM üyelerinin sahip oldukları güvenceden yararlanabilecekleri ifade edilmiştir²⁹³. Aynı hükmün (b) bendinde “Yukarıdakiler dışında kalan Sayıştay meslek mensupları kıdem, sınıf ve derecelerindeki birinci sınıf, birinci sınıfa ayrılmış, ikinci sınıf ve üçüncü sınıf hakim ve savcılar, hakkındaki hükümlere tabidir.” denildiği için Sayıştay başkanı, daire başkanları ve üyeleri dışındaki Sayıştay meslek mensuplarının 5510 sayılı Kanun’daki hükümlere tabi olduğu söylenmelidir²⁹⁴.

9. Ordu Komutanları, Orgeneral ve Oramiraller

29.03.2018 tarih ve 7104 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlar ile 178 sayılı Kanun hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına dair Kanun’un 17. maddesi ile düzenleme yapılarak gerçekleştirilen değişiklik ile 27.06.1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’ye ek md. 22 eklenmiştir. Maddede “Genel Kurmay Başkanı, Kara Kuvvetleri Komutanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı, Jandarma Genel Komutanı ve Sahil Güvenlik Komutanı olarak atanmış olanlar ile Orgeneral/Oramiral rütbelerinde bulunanlardan aylıklarının 27/7/1967 tarihli ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununa göre almakta olanlar ve bunların emeklileri ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinin sağlık giderleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin tabi olduğu hükümler ve esaslar çerçevesinde ilgili kurum bütçelerinden ödenir.” denilmektedir. Bu hüküm ile komutanlar, orgeneraller ve oramiraller de TBMM üyelerinin sahip olduğu sağlık haklarından yararlanma imkanına sahip olarak genel sağlık sigortası kapsamında çıkarılmıştır.

V. GENEL SAĞLIK SİGORTASINDA ÇOKLUK

Genel sağlık sigortası kapsamında olan kişi, Kanunun 60. maddesinde belirtilen birden fazla statüye dahil olabilir. Maddede bağlı sigortalılar hariç 20’yi aşkın kişi grubu genel sağlık sigortasının kapsamına alınmıştır²⁹⁵. Bir kişinin bu grupların hepsine dahil olma ihtimali bulunmasa da aynı anda birden fazla statüye dahil olma olasılığı vardır²⁹⁶. Daha önce de değindiğimiz üzere kanun koyucu bu hususta sadece sosyal sigorta geliri alıp da genel sağlık sigortası kapsamında olan kişilerin maddenin düzenlemiş olduğu başka bir statüye dahil olması ihtimalini göz önünde bulundurarak düzenleme yapmıştır²⁹⁷. Bu kişilerin gelir almaya devam ederken işçi olarak ya da bağımsız bir faaliyette bulunarak yeniden çalışma hayatına dahil olmaları mümkündür. Böyle bir durumda hem gelir almaları nedeniyle genel sağlık sigortalı olmaları hem de çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalı olarak genel sağlık sigortalı olmaları

²⁹³ Sözer, 2024: s. 230; Arıcı, 2012: s. 18.

²⁹⁴ Sözer, 2024: s. 230, dn. 428.

²⁹⁵ Sözer, 2024: s. 222.

²⁹⁶ Sözer, 2024: s. 222.

²⁹⁷ Bkz., III., B., 7.

durumu çakışmış olacaktır. Böyle bir durumda Kanunda birden fazla sebeple genel sağlık sigortasına dahil olan kişinin, bağlanan gelir nedeniyle değil de diğer statünün esas alınarak genel sağlık sigortalı olarak kabul edilmesi gerektiği düzenlenmiştir (SSGSSK md. 60/II, GSSTİY md. 11/VI-(a))²⁹⁸.

Bu husus dışında genel sağlık sigortası kapsamına dair birden fazla statünün aynı kişide birleşmesine ilişkin diğer ihtimaller Genel Sağlık Sigortası Tescil, Prim ve Müstehaklık İşlemleri Yönetmeliği'nin "Genel sağlık sigortalılık hâllerinin değişmesi, birleşmesi veya çakışması" başlıklı 11. maddesinde düzenlenmiştir²⁹⁹. Bu maddede yer alan XIV. fıkrada genel sağlık sigortası kapsamına dahil olma sonucunu doğuran çok sayıda statünün eşleşmesi olasılığı

²⁹⁸ Sözer, 2024: s. 222-223.

²⁹⁹ GSSTİY md.11 "(1) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (a) veya (b) bentleri kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı zamanda (c) bendinin (2) numaralı alt bendi, (d) bendi veya aynı maddenin yedinci, dokuzuncu ve onuncu fıkrası kapsamına girmeleri halinde (a) veya (b) bentleri kapsamında; (c) bendinin (10) numaralı alt bendi kapsamına girmeleri halinde ise bu bent kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(2) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (4), (5), (6) ve (8) numaralı alt bentleri kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri, (c) bendinin (7) ve (10) numaralı alt bentleri ile dokuzuncu ve onuncu fıkraları kapsamına girmeleri halinde; Kanununun prim ödeme hükümleri saklı kalmak kaydıyla (c) bendinin (4), (5), (6) ve (8) numaralı alt bentleri kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(3) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (2) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı zamanda yedinci fıkrası kapsamına girmeleri halinde (c) bendinin (2) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(4) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (7) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı zamanda (c) bendinin (2), (3), (9) ve (10) numaralı alt bentleri, gelir almalarına bağlı olarak (f) bendi ile sekizinci veya onuncu fıkrası kapsamına girmeleri halinde, Kanununun prim ödeme hükümleri saklı kalmak kaydıyla (c) bendinin (7) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(5) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri, (c) bendinin (7), (9) ve (10) numaralı alt bentleri ile aylık almasına bağlı olarak (f) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar dışında anılan maddenin diğer fıkrası ve bentlerine göre genel sağlık sigortalısı iken aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (9) numaralı alt bendi kapsamında girmeleri halinde Kanununun prim ödeme hükümleri saklı kalmak kaydıyla (c) bendinin (9) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar. (Ek cümle:RG-10/11/2017-30236) Ancak Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (9) numaralı alt bendi kapsamındaki genel sağlık sigortalısının aynı zamanda prim ödeme yükümlüsü kendisi olan bir kapsamda genel sağlık sigortalısı olması ve bu kapsamlardan borcu nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanamaması halinde, 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (9) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(6) Kanununun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (f) bendine göre;

a) Gelir almalarına bağlı olarak genel sağlık sigortalısı iken aynı maddenin diğer fıkrası veya bentleri kapsamında girmeleri halinde (f) bendi dışındaki bent,

b) Aylık almasına bağlı olarak genel sağlık sigortalısı iken aynı maddenin diğer fıkrası ve bentleri kapsamında girmeleri halinde (f) bendi, ancak (c) bendinin (4), (5), (6) ve (8) numaralı alt bentleri kapsamında girmeleri halinde ise bu bentler kapsamında,

c) Kendi çalışmalarından dolayı gelir/aylık almalarına bağlı olarak genel sağlık sigortalısı iken aynı fıkranın (f) bendi kapsamında hak sahibi olarak gelir/aylık alması halinde, kendi

dikkate alınarak kanunen bir temeli olmayan kazuistik düzenlemelere yer

çalışmalarından dolayı almış oldukları gelir/aylıkları üzerinden genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(7) (Değişik:RG-10/11/2017-30236) (4) Kanunun 3 üncü maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında girenler hariç olmak üzere; 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olmakla birlikte, 4857 sayılı Kanunun 13 üncü ve 14 üncü maddelerine göre kısmi süreli veya çağrı üzerine çalışanlar, ay içerisinde günün bazı saatlerinde çalışıp, çalıştığı saat karşılığında ücret alanlar ile Kanunun ek 9 uncu maddesinin birinci fıkrasına tabi olanlardan ay içerisinde yirmi gün ve daha az çalışanlar 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(8) Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi iken talepleri üzerine Kanunun 60 ıncı maddesinin durumuna uyan fıkra veya bentlerine göre genel sağlık sigortalısı sayılanların, bakmakla yükümlü olunan kişi olarak sağlık yardımlarından yararlanma haklarını yeniden kazanmaları ve talep etmeleri halinde, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılırlar.

(9) Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ile (d) ve (g) bentlerine göre genel sağlık sigortalısı iken aynı zamanda Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (10) numaralı bendi kapsamında bakmakla yükümlü olunan kişi olmaları halinde istisnai düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılırlar. Kanunun 60 ıncı maddesinin anılan bent ve fıkraları dışındaki diğer fıkra ve bentlerine göre genel sağlık sigortalısı iken aynı zamanda bakmakla yükümlü olunan kişi olmaları halinde ise yine istisnai düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla genel sağlık sigortalısı sayılırlar. (10) Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (d) ve (g) bentleri dışındaki diğer fıkra ve bentleri gereği eşlerin her ikisi için de genel sağlık sigortalılık şartlarının oluşması halinde, her ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(11) Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı fıkranın (c) bendinin (3) numaralı alt bendi ile aynı maddenin dokuzuncu fıkrası kapsamına girmeleri halinde birinci fıkranın (e) bendi kapsamında; aynı fıkranın (c) bendinin (10) numaralı alt bendi kapsamına girmeleri halinde ise Kanunun prim ödeme hükümleri saklı kalmak kaydıyla (c) bendinin (10) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

(12) Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı iken aynı maddenin onuncu fıkrası kapsamına girmeleri halinde onuncu fıkra kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar. (13) Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı olmakla birlikte;

a) Kanunları gereği gelir ve aylık alma hakları devam edenler,

b) Kanunun 5 inci maddesi kapsamındaki sigortalılar,

c) Ay içinde birden fazla işyerinde çalışıp toplam çalışma süresini 30 güne tamamlayanlar,

ç) Kamu idarelerinde 657 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin (B) ve (C) bentlerine tabi çalışanlar,

d) 4857 sayılı Kanuna tabi çalışmakla birlikte 506 sayılı Kanunun geçici 20 nci maddesine tabi sandıklarda çalışanlar ise sandıklar Kuruma devredilinceye kadar,

e) 18 yaşından küçük çocuklar hakkında, Kanunun 88 inci maddesinin dördüncü fıkrası uygulanmayacaktır. Bu kişilerin genel sağlık sigortalılık sıfatları tabi oldukları statü üzerinden değerlendirilir.

(14) Kanunun 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde sayılanların başka bir kapsamda genel sağlık sigortalısı ya da genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayıldıkları tarihten bir gün öncesi itibarıyla 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (d) bendi kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sonlandırılarak diğer fıkra ve bentlere göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılırlar.

verilmiştir. Bu hükümlerde söz konusu ihtimalin çözümünde hangi ilkenin esas alındığının anlaşılması pek mümkün değildir. Öğretide isabetli bir şekilde *Sözer*'in de belirttiği gibi Yönetmelikteki anlaşılması zor kazuistik düzenlemeler yerine "*Sigortalının en fazla lehine sonuç doğuran statünün uygulanması*" ilkesinin dikkate alınması daha doğru olacaktır. Yazar, böylelikle gittikçe karmaşık bir hal alan genel sağlık sigortası sistemi bakımından, uygulayıcılar ve sigortalılar bakımından daha kolay anlaşılabilir bir düzenleme yapılmış olacağını ileri sürmüştür³⁰⁰.

SONUÇ

Ülkemizde genel sağlık sigortası sistemine ilişkin düzenlemeler oluşturulurken gelişmiş ülkelerdeki hemen hemen tüm vatandaşların kapsama alındığı sağlık sistemleri örnek alınmış ve herkesin dahil olduğu genel sağlık sigortası sistemi kurulması böylelikle herkese sağlık hizmeti sunulması amaçlanmıştır. Zira ülkemizde sayıca önemli sayılabilecek bazı kesimler sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktaydı.

5510 sayılı Kanun'da temel alınan zorunlu sigortalılık anlayışı genel sağlık sigortası bakımından da geçerlidir. Bu nedenle de genel sağlık sigortası kapsamında olan kişilerin genel sağlık sigortalı olması zorunludur. Kanunda yer alan sigorta hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmak, azaltmak, vazgeçmek veya başkasına devretmek için sözleşmelere konulan hükümler geçersizdir.

5510 sayılı Kanun'da genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına ilişkin düzenlemelerin sade ve anlaşılır olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Genel sağlık sigortalılar açısından temel madde Kanununun 60. maddesi olup çeşitli Kanunlarla getirilen ek fıkralarla, maddeye yapılan atıflarla hükümün kapsamı genişletilmiş ve genel sağlık sigortalısı olmayanlar istisnai kişi grupları haline getirilmiştir.

Mevzuatımızda genel sağlık sigortalı olarak belirtilen kişi grupları, ortak özellikleri kıstas alınarak sınıflandırılmıştır. İlk olarak zorunlu sigortalı

(15) (Ek:RG-10/11/2017-30236) (6) Kanununun 60 ıncı maddesinin on ikinci fıkrası kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar bu kapsamda genel sağlık sigortalısı sayıldıkları sürece bu maddenin diğer fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar. (16) (Ek:RG-10/11/2017-30236) (7) Kanunun ek 13 üncü maddesinde sayılan kişilerden talep ederek 60 ıncı maddesinin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı olanlar gelir testine tabi tutulmazlar. (17) (Ek:RG-10/11/2017-30236) (7) Geliri asgari ücretin üçte birinin altında olması sebebiyle 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılanlar, talep etmeleri halinde talep tarihi itibarıyla 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar. Bu kişiler talep tarihinden itibaren 6 ay süreyle 60 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılmazlar."

³⁰⁰ Sözer, 2024: s. 223-224.

olanlar yani hizmet akdi ile çalışanlar, kamu görevlileri, bağımsız çalışanlar ile köy ve mahalle muhtarları; sonra isteğe bağlı sigortalılar; düşük gelir sahipleri, 18 yaşını doldurmamış çocuklar, haklarında koruyucu tedbir kararı verilen kişiler, işsizlik ödeneği ve kısa çalışma ödeneği alan kişiler, sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir ve aylık alan kişiler, başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, iş kaybı tazminatı alanlar; uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşları, yabancı uyruklu öğrenciler; 2022 sayılı Kanun'a göre aylık alan kişiler, şeref aylığı alan kişiler, vatani hizmet tertibinden aylık alan kişiler, nakdi tazminat ve aylık alan kişiler, korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar, harp malullüğü ve terör mağduru aylığı alanlar, geçici köy korucuları, 2913 sayılı Kanun gereğince aylık alan kişiler, sosyal yardım, sosyal teşvik ve sosyal tazmin aylığı alan kişiler, stajyer avukatlar, 4769 sayılı Kanun kapsamında hizmet öncesi eğitime alınanlar, sayılan bu kişilerin kapsamına girmeyen ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar da diğerleri statüsünde Kanunun kapsamına alınmıştır.

Bu açıklamalar ışığında Kanunun sistematığının oldukça karışık, anlaşılması güç ve kanun hazırlama tekniğine uyum sağlamadığı söylenebilir. Sosyal güvenlik reformu ile amaçlanan husus, istisnai kişi grupları hariç olmak üzere, nüfusun tamamının genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına almak olduğu düşünüldüğünde Kanunda genel sağlık sigortalı olanların sayılması yerine, genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamına olmayanların açık bir şekilde sıralanması ve bu sıralananların haricindekilerin genel sağlık sigortalı sayılacağını kural altına almaya ilişkin düzenleme yapılması daha yerinde olurdu.

Genel sağlık sigortasının kişi bakımından kapsamı ile ilgili olarak eleştiriye açık noktalardan bir diğeri de bakmakla yükümlü olunan kişi gruplarına ilişkin hükümlerdir. Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişiler, prim ödemeyen fakat bağlı oldukları aktif sigortalının ödediği primler sebebiyle sigorta yardımı, özellikle sağlık yardımı alan kişilerdir. Kanunda bakmakla yükümlü olunan kişilere ilişkin hükümler oldukça karışık bir şekilde düzenlediğinden bu kişilerin kimler olduğunu belirlemek oldukça güçtür.